

20. APRILL
ILMUB 1940. A. OKTOOBRIST

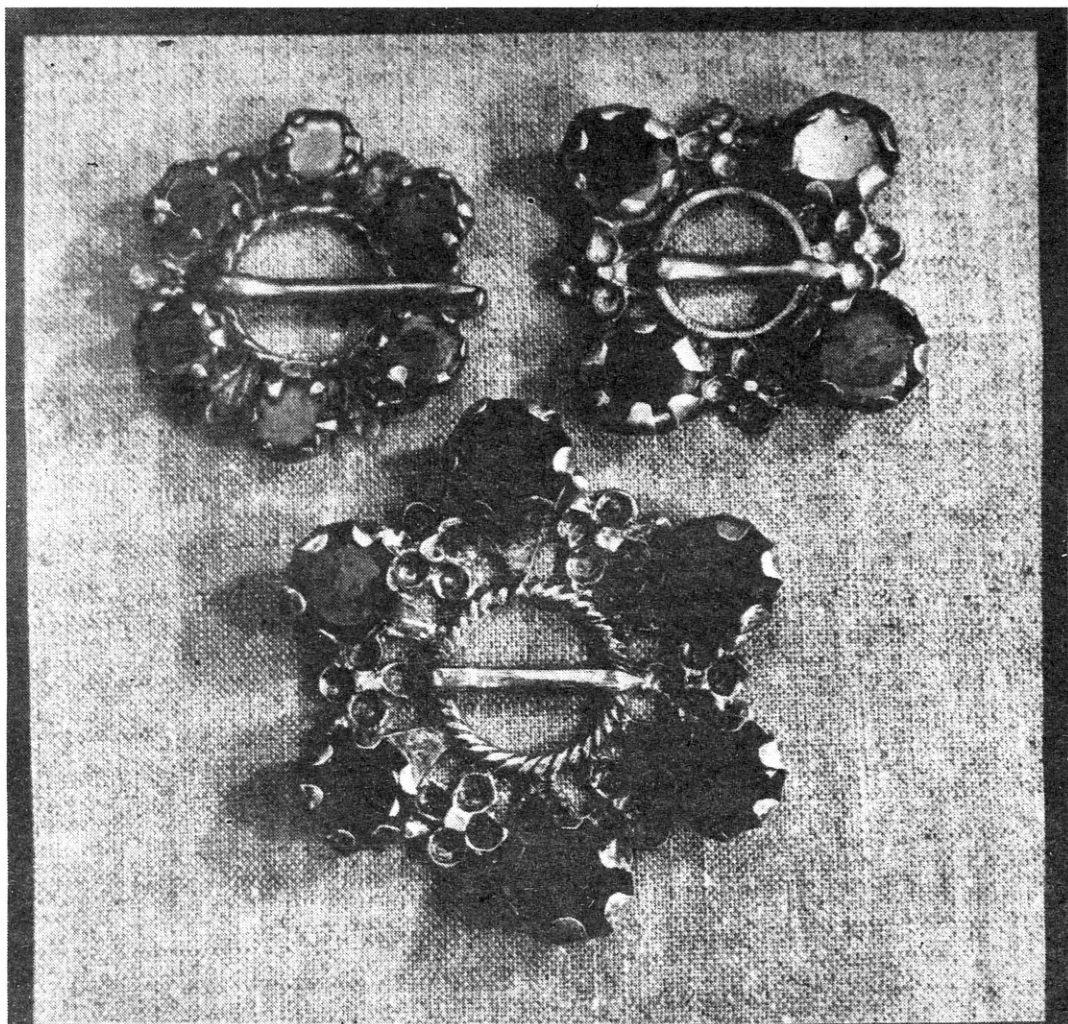

KÕIGI MAADE PROLETAARLASED, ÜHINEGE!

Eesti NSV
Kultuuriministeeriumi
ja loominguliste
liitude häälekandja

16 • 1984 SIRP ja VASAR

E. KARM PLAKAT, M. TOOME FOTOD

ETNOGRAAFIA- MUUSEUM 1909-1984 ЭТНОГРАФИЧЕСКИЙ МУЗЕЙ

Neil päevil tähistab ENSV Riiklik Etnograafiamuuseum oma 75. aastapäeva. Alustatud küll eesti rahva ainelise kultuuri kogumise ja säilitamise mõttega, on muuseumi haare juba ammu hoopis avaram, Eesti rahva ainelise kultuuri mälestiste koondamiselt ja teaduslikult läbitöötamiselt on see edasi kandunud soome-ugri rahvaste materiaalsele kultuurile üldse. Praeguseks on muuseum kujunenud maailma üheks juhtivaks soome-ugri rahvaste etnograafiamuuseumiks.

Tähtpäeva märgitakse Tartus praegu mitte üksi muuseumimaja välimuse värskendamise, rõõmsa tuju ja külaliste vastuvõtmisega. 19. aprillil algas Tartus kahepäevane teaduskonverents «Etnograafiamuuseumide osa töötajate ideoloogilise kasvatustöö süsteemis NLKP Keskkomitee 1983. a. juunipleenumi otsuste valguses». Esmase päeva ettekanded on NSVL TA Etnograafia Instituudi esindajalt, ajaloodoktor L. Drobiževalt, kes kõneleb nüüdisaja etnograafilise

uurimise põhiprobleemidest, ajalookandidaat V. Kurõljov NSVL TA Etnograafia Instituudist kõneleb NSVL TA Antropoloogia- ja Etnograafiamuuseumi rahvusvahelistest sidemetest.

Teisel konverentsipäeval esineb I. Baranova NSV Liidu Rahvaste Riiklikust Etnograafiamuuseumist, tema teema on «Etnograafiamuuseumi osa tänapäevakultuuris etnilise traditsiooni propageerijana». Meie Etnograafiamuuseumi fondide osakonna juhataja E. Astel on oma teemas seostanud muuseumi fondid ja nende kasutamise ideoloogilises kasvatustöös, meie kaasaegsete etnograafiliste esemete kogumistöö põhimõtetest kõneleb muuseumi direktor Aleksei Peterson.

Juubelipäevile, mis sisaldab tutvumise muuseumiga, rahvakunstiansambli kontserdi, korrespondentide teatmateriajalide kogumise võistluse lõpetamise, etnograafiliste filmide vaatamise ja muud, lisavad värvi mitmed juubelinäitused Tartus ja Tallinnas. Näitus Etnograafia-

muuseumi hoones hõlmab vähem esemelist kultuuri kui just muuseumi ajalugu. Valmistamisel on näitus Tallinna Kunstihoones ja «Uku» suveniirikaupluses. Sisuliselt lisandub neile ka ERKI-s samal ajal avatav etnograafiliste ekspeditsioonide jäljendusjooniste ja loovtööde näitus.

11. aprillil avati Tartu Kunstimuuseumis suur, umbes 1000 eksponaadiga rahvakunstinäitus. Selle kujundas «Arsi» kunstnik Elje Karm, koostamist juhtis ja avapäeval jagas külastajatele seletusi Etnograafiamuuseumi rahvakunsti osakonna juhataja Vaike Reemann. Alakorrusel esitatakse meestekäsitööd, peamiselt rehielamu sisustust, toidu- ja jooginõusid, küünlaajalgu ja lühtreid, aga ka vaipu, mis algselt mõnede uuri- jate väitel on olnud samuti meeste töö. Ülakorrusel näeme rõivastust ja ehteid ning uuemat interjööriekstiili. Näitus lõpeb «Uku» meistrite loominguga.

TALLINNA ÜLIKOO
Akadeemiline
Raamatukogu

22. aprill — V. I. LENINI
sünniaastapäev

MAUSOLEUMI EES

MANIVALD KESAMAA

Ümbriseb Moskva mind
tõeliku ajaga,
tuhanda tänava
tuhanda kajaga.

Ajaloomuuseum.
Liigub ta müüride
jalamil järjekord
edasi tüürides.

Punane väljak
eel avarub kivine,
otsekui ruumi
teeb pikale rivile.

Seal, selle inimjõe
tunglevas alguses,
sädeleb mausoleum
kevadevalguses...

LENIN ta tahule
raitud suurena.
LENIN, muud nime
siin täna ei kuule ma.

Seisavad töömehed
karedapõised,
eluteed käinud,
lihtsad ja tõsised.

Ootab siin noorus,
unelmad silmades
kaugetest tähtedest,
uutest maailmadest.

Raamatud kaenla all,
arvutuslõikad...

Rõivastest kirev
see rivi on tükati.

Karusnahku ja
triibuga seelikuid.
Lõunamaa värve
ülemeelikuid.

Õhkub neist mägede
kõrgust ja lahedust,
kaugete tundrate
vaikust ning jahedust.

Hakkab nüüd kujutlus
mõtteis mul lendama...
Rivi ei lõpe.
Viib kaasa mind endaga.

Läheb ta loogeldes,
kaugete hajudes,
mägedel tõustes,
orgudes vajudes.

Astub ta maailma
kõikidel radadel —
kitsail ja tumedail,
suurtel ja vabadel.

Ja selle inimjõe
tunglevas alguses
sädeleb mausoleum
kevadevalguses.

LENIN ta tahule
raitud suurena.
LENIN, muud nime
siin täna ei kuule ma.

LENINLIKUL KURSIL

Ajaloolise tähtsusega sündmusteks nõukogude rahva elus olid möödunud nädalal Moskvast toimunud NLKP Keskkomitee pleenum ja NSV Liidu Ülemnõukogu üheteistkümnenda koosoleku esimene istungjärg.

10. aprillil aset leidnud NLKP Keskkomitee pleenum arutas läbi ja kiitis heaks NLKP Keskkomitee Poliitbüroo ettepanekud organisatsioonilistes ja muudes küsimustes, mis olid seotud NSV Liidu Ülemnõukogu istungjärguga. Pikema kõnega esines pleenumil NLKP Keskkomitee peasekretär seltsimees Konstantin Tšernenko. Pleenum võttis vastu otsused «Rahvasaadikute nõukogu töö edasisest parandamisest» ning «Üldharidus- ja kutsekooli reformi põhisuundadest».

Konstantin Tšernenko pleenumikõne ning vastuvõetud otsused kinnitavad NLKP järjekindlat leninlikku kurssi, osutavad kommunistliku ülesehitustöö pakilistele ülesanne-

tele, näitavad veenvalt, et NLKP tegevuse keskseks suunaks on hool nõukogude rahva heaolu eest, rahu säilitamise eest kogu maailmas. Aprillipleenumi dokumendid ja otsused annavad uue impulsi sellele üldrahvalikule loovale tööle, mille põhisuund juhatab kätte NLKP XXVI kongress ning mida on edasi arendatud ja konkretiseeritud Keskkomitee järgnenud pleenumitel.

NSV Liidu Ülemnõukogu üheteistkümnenda koosoleku esimene istungjärg toimus 11. ja 12. aprillil poliitilise entusiasmi ja asjalikkuse õhkonnas. Üksmeelse heakskiiduga tervitasid nõukogude inimesed NLKP Keskkomitee peasekretäri Konstantin Tšernenko valimist NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidiumi esimeheks. Nõukogude inimesed tunnevad K. Tšernenkot kui vankumatut võitlejat kommunismi ja rahu eest, kellel on väljapaistvad poliitikatelase ja organisatorid võimed ning rikkalikud elukogemused.

Ülemnõukogu istungjärgul moodustati NSV Liidu Ministrite Nõukogu, avaldusega valitsuse eelseisva tegevuse kohta esines NLKP Keskkomitee Poliitbüroo liige, NSV Liidu Ministrite Nõukogu esimees Nikolai Tihhonov. Ühel häälel võeti vastu otsus «Üldharidus- ja kutsekooli reformi põhisuundadest». Ülemnõukogu istungjärg kinnitas veenvalt, et nõukogude ühiskonna jõud ja võimsus tuginevad partei ja rahva ühtsusele. Istungjärg peegeldas meie ühiskonna kõigile eluvaldkondadele iseloomulikke loova otsingu ja kõrge nõudlikkuse vaimu, rahvahulkade kasvanud tööalast ja ühiskondlikku aktiivsust, nende valmisolekut jõuda kommunistliku ülesehitustöö uutele rajajoontele.

NLKP Keskkomitee aprillipleenum ja NSV Liidu Ülemnõukogu istungjärg andsid parteile ja kogu nõukogude rahvale konkreetsed suunised meie ühiskonna ees seisvate ülesannete lahendamiseks.

KUNSTINÄDALA AVAÜRITUSED NARVAS

12. aprillil sõitis kunstinädalala avamisele Narva ENSV Kunstnike Liidu 12-liikmeline delegatsioon. Kunstnikele korraldati vastuvõtt EKP Narva Linnakomitees, kus linnakomitee esimene sekretär Valeri Tšetvergov andis ülevaate linna majanduslikust, sotsiaalsest ja kultuurilisest arengust ning vastas arvukatele küsimustele.

Kunstinädalala pidulik avamine toimus Suure Oktoobri 50. Aastapäeva nimelises Kultuurimajas, kus oli eksponeeritud maalinäitus. Avasõnad ütlesid ENSV Kunstnike Liidu juhatuse esimees Ilmar Torn ja Eesti NSV kultuuriministri esimene asetäitja Ilmar Moss. Kunstinädalala avamisest võttis osa EKP Keskkomitee kultuuriosakonna juhataja Kalev Tammistu. Seejärel anti külalishelkele Narva linnale üle kingitus: ENSV Kunstnike Liidu poolt Alex Küti vastavalmitud V. I. Lenini portree, Ilmar Pauli uued Narva vaahted ning omalaadse minevikumälestusena Alex Küti 1955. aastal loodud Narva hüdroelektrijaama ehitamist kujutavad lehed ja Olev Soansi 1959.—1960. aastal valminud Balti Soojuselektrijaama-ainelised teosed. Eesti NSV Kultuuriministeerium andis võõrustajale üle Aleksander Pilari Tallinna panoraami kujutava akvarelltehnikas triptühoni.

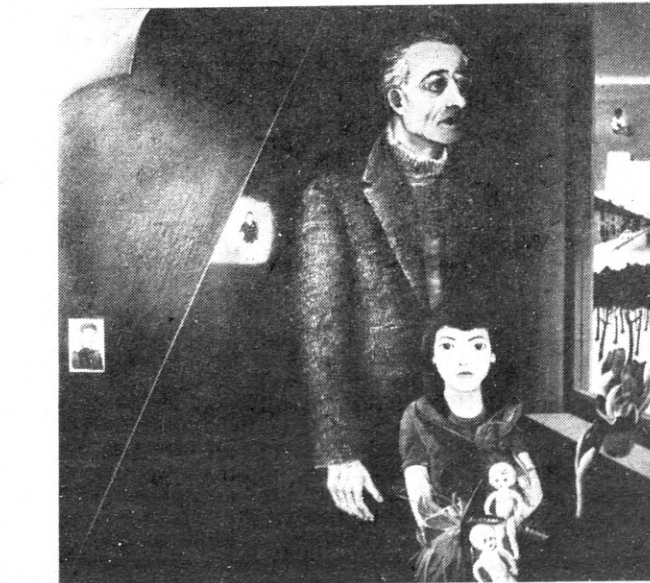
Samas, Suure Oktoobri 50. Aastapäeva nimelises Kultuurimajas oli korraldatud ka Narva linna ja Ivangorodi kunstnike loomingulise koostise liikmete maalinäitus. Toimus kohtumine kohalike kunstnikega, kellele Nikolai Kormašov jagas professionaalset nõuandeid.

13. aprillil külastasid ENSV Kunstnike Liidu delegatsiooni liikmed Narva Mõõblikombinaati, kus tutvuti ettevõtte tööga ning avati Lahemaa-teemalise graafika näitus. — Narva 4. keskkoolis kohtusid õpilastega ja avasid graafikanäituse graafik Ilmar Paul, maalija Uno Roosvalt ja kunstiteadlane Jüri Hain — Kreenholmi Manufaktuuri töölised käisid kohtumas akvarellikunstnik ja monumentalist Valli Lember-Bogatkina, sisekujundaja Leena Zaporozets ja naha-kunstnik Urmas Orusaar. — Graafik Mare Olvet ja kunstiteadlane Ninel Ziterova olid kü-

ned kunstnike poolsele entusiasile ja äratatud kunstihuvile toetuvad üritused. Eelmiste kunstinädalate kontakte kinnistavad tekstiilkunstnik ANU RAUA töde näitus ja kohtumine 17. aprillil Põlva rajooni koolide tööõpetuse õpetajatega ning kultuuri-ülikoolide ja käsitööringide juhendajatega, graafik SILVI VALJALI töde väljapanek ja kohtumine kunstihuvilistega Rapla rajooni Ale EPT-s 16. aprillil, täna avatav ERKI üliõpilaste töde näitus ja kohtumine Kohtla-Järve Lastekunstikoolis, mitmed Tartu kunstnike kohtumised ja näitused oma linna ettevõtetes.

Avatud on palju huvitavaid näitusi: kirjastuskunstnik VILLU TOOTSI kalligraafiat saab vaadata Võru koduloomuuseumis, EPP KOKAMAE maale L. Koidula nim. Pärnu Draamateatris, PEETER MUDISTI maale «Ugala» teatris, HERALD EELMA graafikat Mahtora Talurahvamuseumis ja KALJO PÖLLU graafikat Juuru keskkoolis. ERKI-s on näitus õppeekspeksioonide materjalidest, 17.—18. apr. toimusid samas lahtiste uste päevad.

Ajakirjandusmajas avati 16. aprillil RICHARD KALJO mälestusnäitus. Rae muuseumis 17. aprillil EINO MÄELTI töde näitus ja tänasest võib Tarbekunstimuuseumis näha väljapanekut «EESTI PROFESSIONAALNE KÕITEKUNST JA KAUNISTATUD NAHKTOOTED XX SAJ. I POOL».

16. aprillil avati Kunstihoones Tallinna kunstnike kevadnäituse maaliväljapanek. Foto: Malle Leisi 1984. a. maalitud töö, mis kujutab kunstiteadlast Boris Bernšteinit tütre tütreaga.

Kunagi ütles ta oma sõbrale, kes jutustas ereda meeldejäänud unenäost: «Eriti huvitavad unenäod pane kirja. Vahel kuluvad need abiks fantaasiale, mis on elus väga tarvilik ja millest paljudel vajaka jääb.»

Jaan Anvelt pani ilmselt kirja oma unenägusid, tegi iga päev, ka kõige raskemates oludes märkmeid toimunu kohta, luges ja kirjutas trammis, raudteevagunis, kõikjal, kus selleks vähegi võimalusi leidis.

Suur osa tema kirjutatust on hävinud. Elu viimastel aastatel Moskvas töötas viiekskümnenda aastane Anvelt pikema romaani kallal, mille tegevustik pidi hargnema tsariaegses Peterburis. On teada, et ta tegi põhjalikku ettevalmistustööd: vestles paljude inimestega, sealhulgas endiste tsariaarmee kindralitega. Kord ütles ta, et puhkekodus lihtsate tööinimeste hulgas viibides ja nendega juttu puhudes sai ta head materjali raamatu kirjutamiseks. Selle romaani esimese osaga tutvusid tema sõbrad ja võitluskaaslased H. Pöggelmann ja H. Tummeltau. Ent romaani käsikiri on senini kadunud.

Säilinud on 700 publitsistlikku artiklit ja kirjutist, millest 400 ilmusid Jaan Anveldi 4-köitelises «Valitud teostes», ja üle 20 trükipoogna ilukirjanduslikku loomingut, millest valdav osa on ilmunud 1971. a. Eessaare Aadu «Valitud jutustustes».

Jaan Anvelt hämmastas oma kaaslast, kelle ees ta end avas, erilise, talle ainuomase poeetilise maailmatajuga. Seda poeetilist joont on tunda küll ka tema publitsistlikes artiklites, eriti aga ilukirjanduslikes teostes. Tema esimeseks suuremaks ilukirjanduslikuks palaks oli sajandi alguses, tsariajal kirjutatud näidend-unistust, näidend-utopia, mille tegelasteks olid tulevikuinimesed, sotsialistliku ühiskonna elanikud. Inimesi ühendas sõprus, vastastikkune arusaamine, nad olid alati valmis igaks ohvriks sõbra heaks. Ja ikkagi tekib nende vahel konflikt: kaks sõpra armuvad ühte ja samasse neisse. Näidendist jääb kõlama: sotsialismi ajal võib isegi selliseid konflikte lahendada üksmeelselt.

See näidend nagu tema viimane romaangi pole kunagi näinud trükivalgust.

Noor Anvelt armastas tihti korrata Goethe Fausti sõnu: «Ikka kõrgemale pead sa tõusma, ikka kaugemale pead sa nägema.» Väga vara oli tal välja kujunenud oma suhtumine isiksusse ja ühiskonnasse. Ta tahtis, et ei oleks inimesi, kes ükskõikseks, järele mõtlema lähevad mööda nii luksustest paleedest kui ka viletsatest hutsikutest, rikkalikult kaetud laudadest ja kehvikute kesistest lemekausist, et ei oleks maailma kannatuste suhtes osavõtmatuid inimesi.

Oma põhilise eetilise hoiaku päris Jaan Anvelt eesti talust Viljandimaal, kus ta sündis (6.) 18. aprillil 1884, endise metsavahi sulasest isa ja popisaunast võrsunud ema teise pojana. Tal tuli 6–7-aastaselt hakata hanesid ja sigu hoidma, hiljem lehma ja lambaid karjatama. «Olin halb karjane,» kirjutas ta hiljem autobiograafias, «armastasin unistada ja unustasin loomad.»

Armastus looduse vastu püsis Jaan Anveldis kogu elu. Tal ei olnud puhkepäevade suuremat rõõmu ja rahuldust, kui kõndida püssiga mööda metsapadrikuid ja rabasid. Ta tunnetas loodust kuidagi erilise sügavuse ja soojusega. Suhtlemisest loodusega ammutas ta uut jõudu. «Universumi mõõtmatus sisendab vaimustust,» loome tema märkmetest, «ja selline jõud tihvustab mind, viib edasi tuleviku. Ei või olla, et ma oleksin tühine unistaja, fantaasierija, kes ainult mõtleis võib tühisust muuta ülevaks, suursuguseks ja sellest ülevast ammendab jõudu märkamatu putukate jaoks, kes roomavad maailmaruumi osas. Mul on parandamatu püüd töötada mitte kantselile, klassi, põldude vaikus, vaid tervendada inimesi, ümber korraldada maailma. Elus hinnatakse kõike meie eda-

siliikumise, kogu inimkonna õnnele lähenemise seisukohast.»

Kümneaastaselt pandi Jaan Anvelt külakooli, siis kolme aasta pärast kihelekkonakooli; vahepeal õppis Tartu õpetajate Seminaris; hiljem teenides endale õppimise kõrvalt leivapoolist, võitles ta endale välja kõrgema hariduse, lõpetades eksternina 1912. aastal Peterburi ülikooli õigusteaduskonna.

Ta töötas Peterburis väikeametnikuna, Toilas külakooliõpetajana, Narvas töölisajalehe «Kiir» tegevtoimetajana ja van-

Toompea lossi asunud täitevkomitee aparaat oli alguses äärmiselt väike. sest endised ametnikud, järgides kodanluse üleskutset saboteerida nõukogude võimu, keeldusid edasi töötamast. Vähesteid järelejäinud ametnikke üle andes, avaldas Ajutise Valitsuse võimuperioodi üleelanud endine tsariaegne asekuuberner Sidlovski Anveldile kaastunnet,

Bolševike partei juhtkonna enamik ja ka maataimed ise, nagu selgub detsembris 1917 Tallinnas toimunud üle-eestimaalse maaproletariaadi ja kehtvalurahva kongressi resolutsioonidest, toetasid Anveldi plaani. Ent asi oli uus ja mitmetahuline, paljud ei teadnud, millest mõisate natsionaliseerimisest alustada, kuidas organiseerida nende juhtimist ja majandamist, nende kaitset jne. Anvelt selgitas kannatlikult ja põhjalikult neid küsimusi.

«On vaja kindlat korda,» ütles

19. jaanuaril 1918 ajalehtedes «Eesti Teataja» ja «Tööline». Tema koostatud konstitutsiooni projekt väljendas demokraatlik-tsentralistliku riigi põhimõtet, mille järgi rahvused liituvad piirkondliku, territoriaalse autonoomia alusel, mis nõukogude võimu, proletariaadi diktatuuri tingimustes kindlustab neile täieliku vabaduse.

Ent poliitiline olukord, milles teostati Jaan Anveldi juhtimisel esimese nõukogude riigi loomist Eestis, oli ähvardav. Esimene maailmasõda polnud veel lõppenud, keiserliku Saksamaa väed asusid hüppevalmilt Saaremaal ja Hiiumaal, olid okupeerinud suurema osa Lätimaast. Sise- maal küpses balti parunite ja nendega liitunud eesti kodanluse vandenõu eesmärgiga kutsuda Saksa vägesid hõivama Eestit.

Jaan Anvelt meenutas hiljem, et tundes ähvardava Saksa okupatsiooni tõttu muret nõukogude võimu saatuse pärast Eestis, tegi V. I. Lenin talle jutujamises «ettepaneku Tallinnas arutada, kas ei oleks otstarbekohane kuulutada Eestimaa «sõltumatuks vabariigiks», et saavutada tema tunnustamine ja seega luua veel üks võimalus okupatsioonist pääsemiseks. Kui ma avaldasin kahtlust, kas selline formaalsus avaldab saksa imperialismile mõju meie soodsa mõtte, ütles seltsimees Lenin: «Pole vaja alahinnata formaalset külge, teinekord etendab see rahvusvahelistes küsimustes teatavat osa...»

Eesti bolševike juhid arutasid V. I. Lenini ettepanekut partei Eestimaa ja Tallinna komitee ühisel nõupidamisel 31. detsembril 1917. Kõik kuni järgmise aasta esimese päeva varahommikuni kestnud vaidlustest osavõtjad (väljaarvatud tolleaegne Tallinna linnavalitsuse juht Voldemar Võlmann) tulid ühisele seisukohale, et töörahva poliitilise võitluse huvidest lähtudes, proletariaadi diktatuuri tugevdamise nimel on parem, kui Eesti kasutaks piirkonnaautonoomiat ja jääks Nõukogude Venemaa koosseisu, ilma et Eesti Nõukogude Vabariiki omaette riigina välja kuulutataks.

Jaan Anvelt pöördus edaspidi korduvalt tagasi V. I. Lenini soovitusse juurde.

1925. a. kirjutas Anvelt VK(b)P Keskkomitee Poliitbüroole saadetud dokumendis: «Meie avaldasime kahtlust ja rääkisime seda, et paljud tööliste-bolševikud ei suudaks niisugusest mõnõvrist õigesti aru saada, et tõenäoliselt tekib parteis rahulolematusest opositsioon, et see sünnitab pahameelt Tallinnas arvukalt elavate vene tööliste keskel. Meie arvates oleks see kõik nõrgendanud meid sisemiselt. Kuiki Antant olekski meie kääbusriiki tunnustanud, mida oli raske uskuda, ei oleks Saksa-maa seda tunnustamist arvestanud. Vladimir iljits ei hakanud oma soovitus kordama või meid ümber veenma (kas ta meie argumentidega nõustus või mitte, lugedes meie suhtumist sellesse küsimusse pahempoolse lastehaiguse avaldumiseks, seda ma ei tea...»

Jaanuaris 1918 käis Jaan Anvelt veel kord selles küsimuses Smolnõis. «Kui ma järgmine kord sm. Lenini juures olin,» meenutab ta, «pärast ta minult: «Sõltumatus teile järelikult ei sobi?» Kui ma meie argumente selgitasin, jäi Vladimir iljits natuke mõttesse ja ei pöördunud enam tagasi selle küsimuse juurde.»

Ent ajalugu kulges omasoodu. Veebruaris 1918 tungisid Saksa väed Eesti mandrile ja vallutasid pärast lühiajalist kangelaslikku vastupanu kogu Eestimaa. Nõukogude võimu esimene periood Eestis lõppes. See oli raske löök Jaan Anveldile: ta oli olnud täiesti veendunud, et seesmisel reaktsioonijõud — ei eesti kodanluse ega balti parunid — poleks suutnud nõukogude võimu Eestis kukutada. Kolm ja pool kuud kestnud sotsialistliku ühiskonna rajamistöö katkes välisjõu jõhkra vahelesegamise tõttu ning Jaan Anveldil ei õnnestunudki kogu

(Järg 13. lk)

AIGAR VAHEMETS

JAAN ANVELT 100

deadvokaadi abina. 1916. a. avaldas ta Eessaare Aadu varjunime all oma esimese novelli ja jutustuste kogumiku «Räästaalused», 1917. a. algul teise — «Alasti». Vaid vähesed tema sõbrad ja lähemad võitluskaaslased teadsid, et Jaan Anvelt ja Eessaare Aadu on üks ja sama isik. Ta isegi eitas seda masust. Jaan Anveldi ja Eessaare Aadu nimed olid revolutsioonil-aastail kõigil keelel ja meelel, kuid enamasti eri inimeste tähistajana ning paljude jaoks eksisteerisid nad eraldi veel pärast tema surmaqi.

Ajaloo ees jääb see poeetiline, kirjanduslike kalduvustega mees ennekõike analüütilise mõistusega, mitmekülgsest arenenud poliitikuks, hämmastava enesevalitsemisega, süstemaatiliselt tegutsevaks, sihi-kindlaks rahvajuhiks, kes oli töörahva hulgas tuntud juba 1912–1914. aastate «Kiire» päevilt, kuid tõusis Eesti proletariaadi poliitilise võitluse üheks juhiks 1917., sellel inimkonna õnnele lähenemise ja maailma ümberkorraldamise seisukohast nii olulisel aastal.

Kohe pärast Veebruarirevolutsiooni võttis Jaan Anvelt, asunud Narvast üle Tallinna, enda peale kogu Eestit haara-va bolševistliku ajalehe «Kiir» toimetamise. Ta võitles oma kirjutistes, esinemistel partei-koosolekutel ja tööliste mittingutel algusest peale leninliku joone eest, kodanlik-demokraatliku revolutsiooni ülekasvamise eest sotsialistlikuks, selle eest, et kogu võim läheks nõukogude kätte. 1917. a. maikuu lõpul valis Tallinna tööliste ja soldatite saadikute nõukogu Jaan Anveldi (ta kuulus nõukogusse bolševike partei fraktsiooni juhina) üheks oma saadikuks I üle-venemaalisele nõukogude kongressile. Seal kohtus ta esmakordselt isiklikult V. I. Leniniga, kuigi nende kaadune tutvus kuulub veelgi varajasemasse aega: vene proletariaadi juht oli juba aastatel 1912–1914 toetanud Narvas väljaantavat eestikeelset «Kiirt» kui «Pravda» kaasvõitlejat.

Kongress valis Jaan Anveldi bolševike nimekirjast Nõukogude Ülevenemaalise Kesktäitevkomitee koosseisu. Oktoobriülestõusu võidu ajaks oli ta üks VSDT(b)P Eestimaa Komitee juhtivaid liikmeid, Tallinna linnavalitsuse juhataja, Eestimaa Sõja-Revolutsioonikomitee liige ja alates 27. oktoobrist Eestimaa Nõukogude Täitevkomitee esimees.

1917. a. oktoobrikuu viimastel päevadel (vana kalendri järgi) asus Jaan Anvelt esimese sotsialistliku Eesti ja üldise esimese Eesti valitsuse juhina Toompea lossi, et hakata valitsema endise tsari-impeeriumi eestlastega asustatud ala, piirkonda, kuhu kuulusid endine Eestimaa kubermang tervikuna, suur osa Liivimaa kubermangust ja hiljem ka Peterburi kubermangu Jamburgi maakonna lääneosa koos Narva linnaga. Esmakordselt sai see ala endale reaalselt riikliku asjaajamise tasemel koondnimetus — Eestimaa — ja esmakordselt muutus sinise põhielanikkonna keel selle ala valitsevaks asjaajamiskeeleks ja algkoolides ametlikult lubatud õppekeeleks.

õeldes: «Kuidas te küll kubermangu valitsemisega ilma tarviliku aparaadita hakkama saate?» Anvelt vastas: «Pole viga, nüüdsest peale hakkab kubermang end ise valitsema!»

Eestimaa hakkaski end nõukogude valitsuse kaudu ise valitsema — see polnud Jaan Anveldi suus retooriline eneseõigustamine. Tal oli selleks rahva enamuse mandaat. Novembri algul toimunud Ülevenemaalise Asutava Kogu valimiste tulemusel näitasid, et bolševikud olid tõusnud kõige massilisemalt toetatavaks poliitiliseks parteiks, saades üle 40% antud häältest (koos liitlastega ja Eesti territooriumil asunud sõjaväelaste häältega üle 50%). Töölisrajoonides, eriti Tallinnas ja Narvas, ning maata-meeste hulgas tõusis see toetusprotsent absoluutseks enamuseks, ulatudes 60%–80%-ni. Kaheksast Eesti alalt valitud saadikust said bolševikud neli kohta (J. Anvelt, R. Vakmann, H. Pöggelmann ja I. Rabsõinski).

Eesti esimese nõukogude valitsuse juhi tööl oli väga suur ja pingeline. Lahendada tuli selliseid poliitilisi ja sotsiaalseid, majanduslikke ja kultuurilisi probleeme, mida keegi veel enne polnud püüdnud lahendada. Ja olukord oli selline, et mitte midagi ei võinud edasi lükata, otsused tuli langetada kiiresti ja resolutsioonidega.

Jaan Anveldi võitluskaaslast meenutavad teda kui erakordset võimetega riigitegelast. Avaldatkse imestust, kui sügavalt ta tungis igasse küsimusse, kui julgelt ja targalt leidis väljapääsu ka kõige keerukamatest olukordadest. Ka kõige komplitseeritud ülesandele oskas ta nii selgitada, et igaüks sai aru, mida tal tuleb teha ja kuidas. Tal oli rikkalikult teoreetilisi teadmisi, kuid samal ajal oli ta ka tugev praktik.

Üks keerukamaid ja viivitamatult otsustamist nõudvamaid küsimusi oli maaküsimus, mis tole aja konkreetses oludes taandus kõigepealt väga praktiliseks ettevõtmiseks: mida teha Eestimaa paikneva 600 baltisaksa paruni maavaldusega, kes koos oma perekondade ja kaaskondlastega moodustasid 0,7% rahvastikust, aga kellele kuulus 58% kogu põllumajanduslikult kõlblikust maast.

Jaan Anvelt koos teiste juhtivate Eesti bolševikega tuli järeldusele, et mõisad kui juba funktsioneerivad põllumajanduslikud tootmisettevõtted tuleb säilitada, natsionaliseerida, anda maaproletariaadi käsutusse (maatamehed ja kehtvalurahvas moodustasid Eestimaa 1916. a. põllumajandusloenduse andmeil 55% maarahvast) ning luua nende baasil sotsialistlikud majandid.

ta täitevkomitee istungil, kus küsimus oli korduvalt arutelul. «Kõigepealt tuleb arvele võtta kogu mõisa varandus, sealjuures hooliga vaadata, et parunid üleskirjutamisel varandust ei peidaks ega varjaks. Natsionaliseeritud mõisa valitsemine läheb mõisakomitee või valla täitevkomitee kätte. See organ peab hoolistama selle eest, et mõis ei teetseks halvemini, vaid paremini kui enne...»

Enamik mõisaid Eestis jõutigi natsionaliseerida Saksa okupatsiooni alguseks 1918. a. veebruariks. Eesti Töörahva Kommuuni esimehe Jaan Anveldi ja teiste eesti bolševike juhtimisel jätkati 1917. a. agraarpoliitika põhimõtteid.

Ligi kümme aastat hiljem tunnistab Jaan Anvelt, et maaküsimust oleks võinud ja tulnud Eestis lahendada teistmoodi. «Meil oleks tulnud viivitamatult alustada mõisate jagamist sulaste ja väheste maaga talupoegade vahel, eriti sellepärast, et kodanlus püstitas mõisamaade partseleerimise loosungi. [...] Selleks ajaks oli rõhuv enamik meie kätte sattunud mõisaid alla käinud ja eeskujulikud majandid ei tulnud kõne alla. Samal ajal moodustasime, nagu 1917. aastalgi, sulaste komiteesid, kellele andsime mõisad üle. Kuna kõige aktiivsemad elemendid sulaste hulgas olid kas tapetud või juba okupatsiooni ajal põgenenud, läks nõukogude majandite organiseerimine väga visalt. Maa kiire jaotamine väheste maaga talupoegade vahel oleks kahtlemata meie poole toonud suured küllakehvidu ja väheste maaga talupoegade hulga.»

Ent meil pole põhjust üledramatiseerida tookordseid vigu. Neil olid loogilised, oma aja konkreetsetest tingimustest tulenevad põhjused. Mõningat osa mängis siin ka Anveldi kui talupojaperekonnast pärineva intelligendist proletarise poliitiku psühholoogia. Kõik tema enese elukogemused olid tekitanud temas vastumeelsuse rassiva, ennast lõpmatult katkestava, piiratud ellusuhtumise väikeomaniku vastu. «Kuidas ma küll ei armasta eestlastest talupoegi,» oli ta kirjutanud juba 1909. a., «kui tüüpilisi väikekodanlasi, kes igaüks tirib enda poole, kellel ei ole peaaegu mingisuguseid sotsiaalseid instinkte, kuid ma pean ikkagi tunnistama, et nad ei ole halvemad lätlastest, sakslastest ja teistest, kes elavad samasugustes tingimustes. Meie kaasaegne kord ei kasvata inimesi, kes ükskõikseks armastaksid, vaid kingib meile loomi, kes aplaht õgivad kõike, mis seisab neil kiire rikastumise tee peal ees.»

Jaan Anvelt ei tahtnud seda laadi inimeste osa Eestis suurendada. Oigusega pidas ta linna ja maa väikekodanlust poliitiliselt äärmiselt kõlvatuks, kuid järeldas sellest nagu mõned teisedki revolutsionäärid tookord ekslikult, et nii kesk- kui ka kehtvalupoegade, käsitööliste jt. enamik kalduv sotsialistliku revolutsiooni tingimustes reaktsiooni leeri.

Eesti töörahvas hakkas pärast Oktoobrirevolutsiooni võitu looma oma vabariiki. Jaan Anvelt koostas Eesti Nõukogude Sotsialistliku Vabariigi — Eesti Töörahva Kommuuni põhiseaduse projekti, mis avaldati

KIRJANDUS- JA KUNSTITEGELASED, KULTUURITÖÖTAJADI HOIDKE KÕRGELE KOMMUNISTLIKU IDEELISUSE, PARTEILISUSE JA RAHVALIKKUSE LIPPUL LOOGE TEOSEID, MIS ON MEIE SUURE KODUMAA VÄÄRILISEDI

NLKP Keskkomitee hüüdlauseist 1. maiks 1984. a.

jätkus 11. aprillil Kirjanike Liidu luulesektiooni avalikul koosolekul traditsiooniline möödunud aasta kirjandussaagi sõelumine. Et huvi meie luule vastu on taas kasvamas, näitas juba koosolekust osavõtjate rekordarv: neid oli 119. Ligi kolme tunni jooksul kuulati ära 14 sõnavõtjat, neist mõni rääkis koguni mitmel korral.

Arutelu andis aluse ja juhatas kätte mõned suunad (võib-olla toonigi) märtsikuu «Loomingus» ilmunud Udo Uibo aastaülevaade. Selles olid vaatluse all 20 uudisluule kogumikku. Udo Uibo, nentitud: «Näen oma ülesannet selles, et muljed kirja panna nii täpselt, kui suudan, ja nii ausalt, kui võimalik. Kui muljed on vahel kriitilised, ei jäta ma neid sellepärast veel välja ütlema», põhjalikku üldhinnaangut luuleaastale ei andnud. (Küll öeldes: «Muidugi ei saa salata, et luule põhimass oli kehvapoolne või lausa vilets.») Ülevaates on tõepoolest sõnastatud muljed luuletuskogude kohta, aga need siiski ka mingisse pingerritta (või ridadesse) seatud. Luuleparemikku on Uibo arvanud Mari Vallisoo kogu «Rändlinde kõrvaltoas», Juhani Viidingu «Täna ja palun», Doris Kareva «Sala-teadvuse» ja Joel Sanga «Abisõnad». Ta peab nende poeetika ühisjooneks teksti ümbarmäärastamist, asesõnalisust, seletab seda ja nendib: «Ma ei usu, et teksti ümbarmäärastamise tendents saaks kuigi kaua jätkuda — kujund avaldab mõju ikkagi eelkõige seetõttu, et ta sünteesib üksiku ja üldise; ainult üldisega piirduv kujund eeldab nagu liiga suurt meisterlikkust, et üldse õnnestuda —, aga praegu on niisugust tendentsi märgata...»

Suhteliselt palju on ülevaates pööratud tähelepanu muljustele luuledebüütidele. Need on Eeva Park koguga «Mõrkjas tuul», Viire Villandi «Kohustuslikud etüüdid», Sulev Kõbarsepp — «Maa peal» ja Madli Morell — «Tõsimäng»; lisaks veel teised kogud Rein Raualt ja Kaie Talvistelt. Kokkuvõttes nõustub Udo Uibo hinnanguga, mille andis noorte luulele Sirje Olesk: et suuri sündmusi polenud, tulevikulubadusi aga küll.

Ülevaade andis alust Udo Uibo hinnangutele teistsuguseid kõrvale seada, aga ka uusi teemasid üles võtta. Arutelu kesksemaks teemaks, millest pidasid vajalikuks rääkida peaaegu kõik sõnavõtnud, kujunes luulepärandi publitseerimine ja luuleantoloogiad. Selle tööloigu on «Eesti Raamat» tõepoolest unarusse jätanud: viimastel aastatel oleme saanud vaid Marie Underi ja Gustav Suitsu valikkogud, «Väikesel luuleraamatul» sarjas Mart Raua ja Artur Alliksaare valimikud. Viimane, Paul Rummo koostatud antoloogia «Eesti luule» ilmus aastal 1967. Paul-Eerik Rummo teadis küll kokkuvõtte teatada, et professor Karl Muru on uut antoloogiat koostama hakanud. Ka on koolidele õpperaamatuna välja antud kolm küllaltki esinduslikku luulekogumikku, mis vääriskid seda, et nad täiskasvanud lugejatele kättesaadavaks teha.

Pikema, kaasetekandeks kujunenud sõnavõtuga esines Rein Veidemann. Ta tõstis esile olulisemat möödunud aastal ajakirjanduses publitseeritud luulest: Ain Kaalepi,

1983.

AASTA LUULEGA

Katre Ligi, Jaan Kaplinski, Paul-Eerik Rummo, Mati Undi, Andres Langemetsa ja Vladimir Beekmani publikatsioonid «Loomingus» ning «Sirbis ja Vasaras». Ta vaidlustas mitmeid U. Uibo ülevaates esitatud seisukohti ja teoretiseeris meie uue luule perioodiseerimise üle, esitades tõsist tähelepanu nõudva idee: «Oletan isegi, et... tulevikku kirjanduslugu hakkab praegu 1960. määratud luuletõusu käsitlema intensiivsuse eri astmetega kusagilt 1950. aastate esimese poole lõpust kuni 1970. aastate alguseni ehk autoriti öeldes hilisemast luule-Smuulisti, varasest Lahest Jüri Üdini. Ja ülepea, kas siis käsitletaksegi seda enam nimelt luuletõusuna, võimalik, et ka lihtsalt ühe kindla, uue elutunnusliku tüübi peegeldusena luules.» Ta esitas ka ülevaatekoosolekute tõhustamiseks arutluste mingile kindlale tasandile suunamise mõtte.

Sirje Ruutsoo nentis, et luuletuskogude praeguste tiiraazide puhul ei jõua hea luule kõigi soovijateni. Tema arusaamad M. Vallisoo, J. Viidingu ja D. Kareva luulest erinesid mõneti U. Uibo omadest. Temagi arvates ei saa ümbarmäärastamise ja asesõnastamise tendents luules kaua kesta. Ta hindas luuleaastat õnnelikuks, nentis, et aasta luule tunnussõnaks tuleb pidada «rahu» — seda väga avaras tähenduses. Ruutsoo arvates on luule lootustandavam kui kunagi, ta avaldas ka usku, et «luulekaptenid» on meil olemas, et mõned neist viibisid ka saalis...

Koosoleku juhataja Paul-Eerik Rummo luges ette Eduard Eeda Koogi kirja, kes kutsus üles tegema ka kriitika kriitikat ja kinnitas, et subjektiivsuse printsiibi õigustamine ei viivat kirjandust edasi, kuna kriitikas tuleb näha osa kirjandusteadusest.

Uno Laht, peamisi antoloogia-probleemi esildajaid, pani imeks, et Mati Undi personaalantoloogia ettepanek ei leidnud omal ajal kirjastuses mõistmist. Ta kutsus unustatute unustusest väljatoomise eest võitlema ja osutas akadeemiliste väljaannete vajalikkusele. Veel väitis Uno Laht, et kui pikemat ajavahe- mikku arvestada, siis on luule

ESTICA

■ Saksa DV kirjastus «Volk und Welt» avaldas kogumiku eesti, leedu ja läti novelle, kus eesti kirjandust esindavad R. Saluri «Mälu», M. Saadi «Salapuu» ja J. Tuuliku «Meretaagune asi». M. Saadi ja R. Saluri novellid on vene keele vahendusel tõlkinud saksa keelde Harry Burck, J. Tuuliku oma Günter Jäniche.

oma missiooni täitnud paremini kui proosa, on olnud proosast ausam.

Linnar Priimägi kõneles enda kinnitust mööda kaugel ja üldiselt. Ta avas luule eesmärgi, millest johtuvalt luuletaja elab tänase ja homse piirimail paiknevate probleemide keskel, on homse laulik tänases. Et luuletaja neid probleeme «sisaldab, elab läbi ja avalikustab», siis ei tuleks teda selle eest noomida, vaid ta ära kuulata ja tema sõnum teatavaks võtta. Ta leidis, et meie unifitseerumisele pürgivas maailmas jääb puudu «isiksuse individuaalsuse õpetuse alustest». Oluline on kirjaniku kui isiksuse eeskujulugejaskonnale. Priimäe arvates on palju neid luuletajaid, kes sisendavad tahet saada niisama «targaks, puhtaks ja õilsaks».

Iselaadse ja mõtlemapaneva sõnavõtuga esines Indrek Tärk, ta meenutas probleeme ja teemasid, millest on olnud juttu luule ülevaatekoosolekutelt 1979. aastast alates. Nagu selgus, on vaitluste teema- tikkas palju korduvat, korra- kaks nagu ununevat ja siis jällegi aktualiseeruvat, ning seejuures õnnestub lahendada vaid vähesed probleemid.

Rudolf Rimmel võrdles ajakirjades «Looming» ja «Tallinn» avaldatud ülevaateid ja andis ulatuslikuma tõlgenduse Hugo Angervaksa luuletuskogule «Hiline rändaja».

Arvo Valton hindas Udo Uibo tähelepanelikkust suhtumist noorte luulesse ja nentis, et ei saa aru virisemisest noorte kallal. Põlvkonnale, kes on andnud sellised luuletajad nagu M. Vallisoo ja D. Kareva, ei saa suurt midagi ette heita. Ka ülevaate hinnangulisust pidas ta sümpaatsaks ja sisukaks. Ta kutsus mõistma meie luuleõhustikku, seda, kui raske on «läbi murda» avalikult toimuvasse luuleilma».

Ain Kaalep tervitas ülevaade subjektiivset-esseistlikku suunda, pidas aga ohtlikuks luuleülevaate tendentsi halvustada teise põlvkonna luuletajaid, nentides, et haritlas- (ja muidki) dünastiaid on kõrgis kultuurides kõrgelt hinnatud. Temagi väitles filoloogilise kultuuri allakäigu vastu, pidi aga nentima, et vaid vähesed inimesed saavad meil hakkama luule käsitlemisega rahvuspiirest avaramas kontekstis.

Harry Liivrand osutas, et kunstiülevaade eeskujul võiks ulatuslikumaid kirjandusülevaateid «Loomingu» kõrval avaldada teisedki perioodilised väljaanded. Lembit Kurvits arvas, et kriitika on muutunud liiga ühetaoliseks ja et nooremal põlvkonnal puudub oma kirjanikukriitika. Ta kinnitas, et tal puudub usk noorkirjaniku puhtalt luuletajana või prosaistina eksisteerimise võimalikkusse.

Luulekoosolekult tuldi uhkustundega meie praeguse luule taseme ja loovpotentsiaali üle. Kõige karmimaidki hinnanguid õilistas hoolitsus luule käekäigu eest, kõige subjektiivsemate arvamuste kokkupõrgetest hakkas idanema objektiivsuse õrn taim.

HENN-KAAREL HELLAT

MIS ON VALMIS, TEOKSIL, KAVAS?

MIHKEL MUTT:

Eelmisel suvel ja sügisel olin ametis oma teise romaani- «Keerukuju» pealkirja all ilmuta esmalt «Loomingus» — ilmselt supelhooga alguses. Vist on nõnda isegi hea, sest tõenäoliselt irriteerib «Keerukuju» paljusid, aga nüüd ei tule see löökline mulle korraga kätte, vaid jõuab sügiseks vähehaaval hajuda. Romaani teemaring on mind ammu painanud. Seekordsed probleemid pole mingi kitsama kontingendi pärusmaa, nagu olid romaani «Hiired tuules» kunstikultuuri kõverteed. On ju kõikidel oma seisukoht abielu, eneseteostuse, elu mõtte jms. kohta. Igati arvab midagi näiteks sellest, kas isa ja laste vahel- kord erineb ema ja laste suhetest või ei, jne. Olen olnud järjekindlalt poleemiline ja isegi ühekülgne, viies kujutatu groteski, sest vaidlustan käibetõdesid, mis on mu meelest naeruväärselt piiratud. Romaani teises jaos, millest mõned peatükid juba valmis ja millele kavatsen pühendada kevade ning suve, pidurdan esimese osa poleemilist hoogu, näitan, kuidas tegelik elu ja teooria alati kokku ei lähe. Sest ehkki esimene osa sisaldab vähem targutusi kui mu senine proosa, pole nn. esseistlik alge kuhugi kadunud. Arvan siiani, et iga kirjanik peab laulma, nagu nokk loodud, ja püüdma seda laulu vastavalt tema reeglitele nii täiuslikuks arendada kui võimalik. Olen katsunud vabastada oma stiili kõigest liigsest, olla nii selge kui võimalik. Mis puutub irooniasse, siis talitsen end, aga lahti endast muidugi ei saa ning teatav koomiline valgus veikleb neil lehekülgedel siiski, vahel koguni tugevasti. Seega arvan, et need, kes mind varem lugesid, loevad ka «Keerukuju» heal meelel, aga need, kelle maitsele ma pole siiani vastanud, käivad edaspidi veel suurema kaarega mööda.

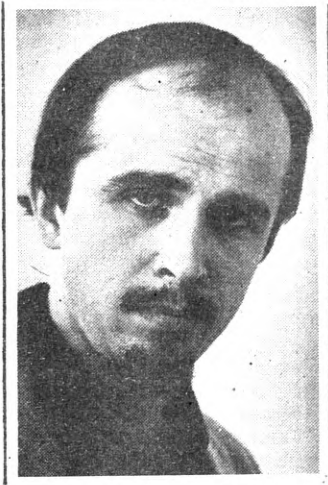
Mulle meeldib puhata ühest tööst teise kaudu. Loen vaheldumisi mitut raamatut ja kirjutan mitut asja. Et ma laste- teemaga niikuini seotud olin, siis valmis möödunud augustis lasteraamat «Näärivana». See käsitleb osaliselt samu probleeme mis romaani, ainult kaheksa-aastase silmaga läbi. Võiks öelda, et nähtuna helgemast ja liigutavamast aspektist. Püüdsin seekord tõega asetada sissepoole, jätta täiskasvanu tarkus lapse pähe panemata (just säärestest ebavastavustest sündis «Französischi» irooniline efekt). Ometi pole ma kindel, kas ka «Näärivana» ei hakka lugema esmajoones emad. Loodan aasta lõpul selles selgust saada.

Pikaajalise teatrihuvi tõttu

Kuuba teadlaste promoveerimine

Kuni viimase ajani oli kuubalaste võimalik saada teaduslik kraad üksnes väitekirja kaitsmisega teistes sotsialismimaades. Seda võimalust said mõistagi kasutada vaid vähesed. Praegu on lõpuleviimisel n.ö. keskmise põlvkonna teadlaste saavutuste ja taseme hindamine. Mullu andis autoriteetne komisjon teaduskraadi 135 silmapaistvale teadlasele, neist 71 meedikule. Asja vaatas komisjon läbi veel üle 600 taotluse ja andis 7 teadlasele doktori- ja 109 teaduskandidaadi kraadi. Kaheks kuuks jäeti vaekausi-

olen andnud tuttavatele veksleid kirjutada näidend. Sääraste kelkimiste õigustamist ei julge enam edasi lükata. Liitati olen mitut näidendiplaani kaua mõttes veeretanud. Jälle mehe- naise suhetest. Draamavormi eelharjutusena tegin vahepeal lavavariandi Bornhöhe «Tasujast». See oli mõeldud «Ugala» vabaõhuetenduseks ning kandis pealkirja «Jaanus ja Emi». Paraku ei õnnestunud esimene variant kõige paremini. Mõistlikult teise kallal: sellest tuleks kammerlikus laadis ideedraama Jaanuse, Maanuse ja Metsa-Tambeti osavõtul.

Vahepeal kirjutasin veel filmistsenaariumi «Armastuse ori», aga iga autor teab, kui raske on käsikirjakaamelil pääseda läbi filmimaailma nõela- silma.

Sügisel loodan muu töö vahelt ära tõlkida ühe raamatu, kus minu arvates seisab kirjas palju tõdesid kirjanduse, elu, teatri ja mitme muu asja kohta. See on inglise kirjaniku Somerset Maughami mõttepäevik «The Summing up», mida võiks tõlkida «Joont alla tõmmates», «Kokkuvõtteks» vms. Alustasin paari aasta eest, aga siis jäi tõlkimine kiireloomulise- mate tööde tõttu kõrvale.

Plaane on muidugi veel. Kahjuks ei jõua kõike. Et olla edasi teatrikriitik, peaksin käima teatris enam-vähem regulaarselt. Ainult niimoodi saab näha üht või teist lavastust järjepidevuses. Muidu on kriitika impressioonistlik muljetsemine ja juhutargutamine, mis — ükskõik kui teravmeelne — ei paku üldistust. Enam-vähem juhukülasena olen viimastel aastatel paar arvustust siiski kirjutanud. Raamatute retsen- seerimisega on natuke lihtsam, sest lugemine on harjumus. Aga jooksev kriitika nõuab aega. Imelik, et viimasel ajal tundub raskem kirjutada hoopis retsensiooni kui proosat. Vastutus on suurem, käsi väri- seb. Keerulist autorit ei julge ette võtta, kehvale koht kätte näidata — see on jälle liiga odav «võit». Ometi ei tahaks kriitiku ametist päriselt loobuda. Armastuses selle raske töö vastu, kus tegelikult nii vähe tagasi saab, on midagi roman- tilist. Kõnealuse armastuse va- rasem vili, retsensioonide ja muude artiklite kogumik ootab kirjastuses järe 1981. a. sügi- sest.

le meditsiinkandidaadi kraadi taotlused, mille otsustamisega lõpetatakse n.ö. otsene promo- veerimine. Järgmistel teaduskraadi taotlejatel tuleb oma teese hakata kaitsma erialanõukogudes.

Sotsialistliku Kuuba esimeste teadusdoktorite hulgas on 2 aja- loolaist, filoloog, geograaf, geo- loog, keemik ja psühholoog. Kraadi kinnitav dokument kujutab endast uhkete kirjadega pärgamendirulli ja selle üleandmine toimub Habana ülikooli suures aulais.

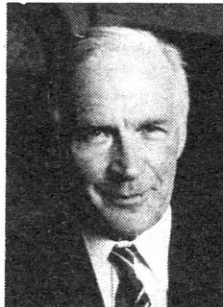
Eesti NSV teeneline kultuuritegelane
EEVI ASTLA, ENSV Riikliku Etnograafiamuuseumi peavarahoidja.

Eesti NSV teeneline teadlane
OLAF KUULI, E. Vilde nim. TPedi NLKP ajaloo ja teadusliku kommunismi kateedri professor.

Eesti NSV teeneline teadlane
HEIKI MOOR, Eesti NSV Riikliku Plaanikomitee juures asuva Majanduse ja Planeerimise Teadusliku Uurimise Instituudi direktor, professor.

Eesti NSV teeneline teadlane
GUSTAV NAAN, kirjastuse «Valgus» Eesti Nõukogude Entsüklopeedia peatoimetaja, ENSV TA akadeemik.

Eesti NSV teeneline teadlane
MIHKEL VEIDERMA, TPI anorgaanilise keemia kateedri juhataja, ENSV TA akadeemik.

LASTERAAMATUNÄDALA VESTLUSI

Eva

Janikovszkyga

vesteldes

Ma tean, et teil juba 1977. aastal Viinuses üleilaululiste laste- ja noorsoo- raamatunädalal viibides oli ka- vatsus Tallinna tulla, ja ometi ei saanud see teoks. Nüüd on kohtumine siin Tallinnas seda meeldivam.

Tookord oli mul piletki juba taskus. See oli nii, et kui leedulased olid mulle juba kõike näidanud, küsisid nad lõpuks, kas on ehk jäänud veel midagi, mida sooviksin näha. «Jah,» vastasin veidi ebaviisakalt, «tahaksin näha Tallinna.» Mu soovi hakati sedamajd täitma, ent täide see seekord siiski ei läinud. Sain teada, et mulle on määratud Attila Józsefi nim. kirjanduspreemiatest noorsoo- raamatuhind, mille vastu- võtmiseks pidin kohe Buda- pesti tulema. Nii jäigi Tallinn tookord nägemata, pärale jõudsin alles nüüd.

Millised preemiad teid veel on tabanud?

Veel olen saanud diplomid Prantsusmaalt. Saksamaa Liit- vabariigist tuli Jugendbuch- preis 74. See määrati raama- tule «Kui ma oleksin suur», mis on tõlgitud ka eesti keel- de.

Missugune on ungari las- teraamat?

Väga mitmekesine. Suure- mad õnnestumised on mudilas- ja lastekirjanduses. Noorsoo- raamat on vähem edukas. Muinasjutu ja fantaasiale toe- tuv kirjandus on tugevam kui realistlik kirjandus. Väga hea on meie lasteluule. Tõenäoli- selt seepärast, et lastele kirju- tavad ka parimad ungari täis- kasvanute luuletajad nagu Sándor Weöres, Agnes Nemes, Nagy, Zoltán Zelk, Sándor Rákosi, István Kormos. Nemat loovad taseme, ja enam-vähem selle taseme kõrgusel jõuavad ka teised lasteluule.

Hea on veel ainekirjandus, mida ümbritseb tohutu lugeja- huvi. Aimeramaad on alati rikkalikult illustreeritud ning väga nõutud nii koolis kui ka kodus.

Mida ootab ungari las- teraamatut kriitika?

Ungaris ei ole teoreetilist lastekirjandusajakirja nagu näiteks Tšehhoslovakkias. Krii- tika ilmub juhuslikult täiskas- vanute kirjandusega tegeleva- tes väljaannetes. On seega

süsteemitu, ilma kindla kriiti- kunägemuseta. Oodatud on muidugi laste tänapäevaelu käsitus, kuid kriitikut armas- tavad ka abstraheritumalt te- gutsevat fantaasiat. Kõik sõl- tub õnnestumisest.

Millised välisautorid on Ungari laste hulgas populaar- sed?

Erich Kästner, Alexander Milne, Antoine de Saint-Exu-

Vestelnud AINO PERVIK

Raamat

on saadik

inimeste juurde

Teatavasti võitis üleilaululise laste- ja noorsoo- raamatunädalast osa ka lastekirjanikke välismaalt, nende hulgas E. GORELOVA Tšehhist ning J. NAVRATIL Slo- vakkiast. E. Gorelova töötab üli- koolis psühholoogia ja pedago- gika kateedris, on olnud ka keskkoolis õpetaja, õpetanud tšehhi keelt ning ajalugu. Lastele ja noortele hakkas ta kirjutama üsna varakult, tänaseks on ta- malt ilmunud 12 raamatut — neist viis on sõja teemal, kuus kõnelevad kaasajast, üks luule- raamat on mõeldud täiskasva- nuile. Täiskasvanuile on ta kir- jutanud ka raadiokuuldemänge. J. Navratil loomingu peamine adressaat on murdeas noor in- mine. Kirjutab nii proosat kui ka luulet. Tema tähtsaim raamat on autobiograafiline ja kannab pealkirja «Doonau laevade». Möödunud aastal ilmus J. Nav- ratililt entsüklopeedilise iseloo-

ESTICA

Kirjastuse «Sovetski Pissa- tel» väljaandena ilmus vene kee- les Arvi Siia luulekoogu «Rohu- ruut» (Moskva, 1983). Luuletu- sed on tõlkinud J. Jevtšenko, V. Kuprijanov, L. Ozerov, S. Se- menenko, B. Stein ning A. Zorin.

28. märtsi «Literaturnaja Gazeta» retsenseerib I. Pissarev Aimee Beekmani romaani «Tih- nik», mis mullu ilmus Moskvas A. Tamme tõlkes.

muqa teos «Allikas» (alapealkir- jaga «Raamat meist ja meie maast»). Praegu on tal käsil ro- maan abiturientidest — «Om- margune kivi».

Milline on peamine sõ- num, mida tahate oma noore- le lugejale läkitada?

E. GORELOVA: Iga raamat olgu saadik inimeste juurde, saadik saab aga inimesele lä- hemale siis, kui ta oskab mõ- justada tema tundeid. Just lapse tunnete koputades püüan oma teoseis käsitleda peamisi eluväärtusi, inimeste- vahelisi suhteid, ausust tööva- hekordades, inimeste solidaar- sust, loodusearmastust jms. Kõik need teemad on praegu väga aktuaalsed.

J. NAVRATIL: Ka minu raamatuis on tähtsaimal kohal eetilised probleemid. Käsitlen noorte esimesi kokkupuuteid eluga, nende elluastumist, tähtsal kohal on laste ja täis- kasvanute suhted, samuti laste omavahelised suhted.

Mis õhutas teid võtma ette Eesti-sõitu?

E. GORELOVA: Et kuulun ise väikese rahva hulka, on mind alati huvitanud ka tei- sed väikerahvad. Elteadmised Eestist olid üsna pealiskaud- sed, siin nähtu-kuuldu aga te- kitas minus väimustust. Ra- matunäituse küllalisraamatusse kirjutasin: eestlased on väike rahvas, kuid nende kultuur on suur.

J. NAVRATIL: Loetu põhjal tundsin Eestit kui kultuuri- maad, see teoreetiline teadmi- ne on nüüd oma silmaga nähtu põhjal kinnitust leidnud. Eesti tänastest kirjanikest hindan väga Enn Vetemaad, kes näi-

TPI filmifestivali auhinnad

10. aprillil lõppes TPI filmi- klubi VII festival. «Suure ham- masratta» pälvib J. Müüri ja E. Sade «Eesti Telefilmis» loodud «Maakivid» ja «Kivide kasvami- ne»; «Väikese hammasratta» ETF-s valminud R. Marani «Eu- roopa naarits». Esmakordselt anti välja ka «Minihammasra- tas», mille võitis ERF-i reklaam- film «Arbuus» — autor P. Vol- konski.

ENSV Kultuuriministeeriumi auhind anti K. Klooreni (ERF) filmile Herald Eelmaast. Eesti Ki- nolliidu auhind läks L. Laiusele filmi «Kodulinna head vaimud» («Tallinnfilm») ja H. Seinile «Dialoogi» (ETF) eest, ELKNO Tallinna Linnakomitee auhinna sai L. Laiuse film «Kodulinna head vaimud», ajalehe «Molod- joz Estonii» preemia pälvib P. Simmi «Järgmine loosimine». Kõik nimetatud filmid (v. a. reklaamfilm «Arbuus») on tõi- elufilmid. TPI filmiklubi auhin- nad on keraamik Jaan Paavle tehtud.

teks oma «Monumendis» ning «Väikeses reekviemis suupil- lile» on käsitletud meilgi ak- tuaalset probleemistikku.

Mida annab kirjanikule selline pidulik raamatunädal?

E. GORELOVA: Niisugused kohtumised avardavad silma- ringi, annavad võimaluse tut- vuda teiste maadega ja nende probleemidega.

J. NAVRATIL: Raamatupi- du on kahtlemata pidu ka kir- janikule. Ta näeb, et tema töö on mõte, et see on vaja- lik, ning sellest teadmisest saab ta jõudu edasiseks tööks.

Raamatukeelt

tuleb hoida

RADI POGODIN, Leningradi kirjanik, prosaist, paarikümne raamatu autor, on kirjutanud ju- tustusi, näidendeid, stsenarii- me ja nukunäidendeid (eesti kee- les ilmunud noorsoo- raamatud «Telliskivisaared» ja «Süüda- ke põhjavalgus»).

Lapsed tunnevad teil tõlke- kirjandust väga hästi. Oma esinemistel koolides — kõne- lesin lastega Rakveres ja Tal- linnas — rõhutasin keeleosku- se tähtsust, nii võrreldes tundmist (mida suurem on keelteoskus, seda kõrgem on teadmiste tase) kui ka ilusa emakeele valdamist. Raamatu- keelt, üldse kirjutatud sõna tuleb hoida, et ta ei oadavuks. Raamatukeele kõrval on TV- keel ja raadiokeel, mille osa- kaal on suur ja üha suureneb. Need asjad ei asenda üksüht. Seepärast — jätke aega raama- tule. Ja veel: kirjanikul ei maksa püüda kirjutada kaht erineva loetusega, erineva suunitlusega teksti, kirjandus-liku teksti kogemus on teisele ahelaks operatiivsuse mõttes ja ajakirjandusliku teksti pa- ratamatu lõdvem-olek teeb kirjaniku lohakaks. Seepärast oleks parem minna juba hoo- pis teiseladsele tööle. Ka pole õige, kui lihtsalt vähendatakse koormust — minnakse valvu- vms. Paremini siis juba va- bakutselise riskantne tee. Sest sellega, millega end seote, peate olema seotud olemusli- kult. Sellest sõltub eluskeuu- lumise määr.

Tagasi kirjandusnädala juurde. Vahel kaheldakse, kas sellises kirjususes leidub mi- dagi rikastavat, kas on võima- lust tõsisteks kõnelusteks. Tõ- sidust leiab kohtumistest las- tegä alati. Kui sinult ka pea- liskaudselt küsitakse, vasta sisuliselt, detailset. Vastuse kaal määrab järgmise küsimu- se kaalu. Eesti lapsed on suu- repärased, mitte jahedad ja vaiksed, just õrnad ja elavad on nad. Teie kirjanikest tund- sin varem Ellen Niitu, Heino Väli, Enno Rauda, Aino Pervi- kut, Andres Jaaksood. Nüüd tunnen peaaegu kõiki. Ikka on hea, kui n.-õ. suures ringis kohtuvad ühe ja sama kutse esindajad.

UUT TEATRITES

Eesti NSV Riiklikus Noorsoo-teatris etendub Aleksandr Puš-
kini näidend «Mozart ja Salie-
ri», mille lavastas külalisena
GITIS-e diplomand Toomas Pa-
lu. Kujunduse tegi külalisena
Helge Uuetoa, Mozarti ja kaas-
aegsete muusikat esitavad Kalju
Vest, Urve Sepp ja Riho Sepp.
Vasakpoolsel pildil: Salieri (Il-
mar Tammur) ja Mozart (Andres
Ots).

Rakvere Teatris esietendus 28.
märtsil Carlo Goldoni komöödia
«Võõrastemaja perenaine ehk
Mirandolina». Lavastus Riho Le-
hespalult, kujundus Riina Ba-
bitševalt. Pildil: Mirandolina
(Anne Veesaar) ja D'Albifiorita
(Eldor Valter).

Sinu loometee algas 1950.
aastate algul pärast ENSV
Riikliku Teatrinstituudi lõpe-
tamist: Pärnu ja Rakvere tea-
ter, mitmed huvitavad rollid,
töö näitejuhina, lavastajana.
Ent seejärel otsustasid Sa äkki
kutselise teatrist lahkuda ja
siisid oma teatriarmastuse
rahvateatriga. P. Pinna nime-
lises Rahvateatris lavastasid
oma näidendi «Villu» eesti re-
volutsionärist Vilhelmine
Klementist, mis oli kaua aega
mängukavas ja jõudis veelgi
arvukama publikuni televas-
tusena ja kuuldemänguna.
Sealsamas oli noortestuudio,
kus Sa andsid esimest teatri-
haridust paljudele noortele.
Seejärel olid Sa rahvateatri
«Noorus» kunstiline juht ja
näitasid, et õigel suunamisel
on isetegevustele jõukoha-
sed ka nõudlikud näidendid,
nagu «Noor Kaardivägi» (A.
Fadjevi romaani järgi), K.
Saja «Päike ja post», A. Mil-
leri «Salemi nõiad».

Alates 1971. aastast oled Sa
A. H. Tammsaare nimelises
Rahvateatris. Neisse aastasse
mahub pikk rida koomilisi ja
tragikoomilisi, sügava psüh-
holoogilise läbitunnetusega
loodud rolle. Olgu nimetatud
vaid viimased: Naine A. Arbuz-
ovi armastusloos «Vanamoel-
ine komöödia» (esitatud ka

LEIDA RAMMO TÄHTPÄEVAKS

televisioonis) ja Anne-Mai E.
Vetema komöödias «Jälle Su-

sanna ehk Armastuse kool».
Sinu Anne-Mai on säravalt
koomiline ja samal ajal psüh-
holoogiliselt tõetruu. Sa naka-
dad kogu näitetrupi heatase-
melisele mängule. See F. Urve
lavastus sai tunnustust nii-
hasti meil Eestis kui ka vaba-
riikidevahelisel festivalil Pa-
nerižsis.

Oma professionaalsete kollee-
gidega oled Sa kohtunud pea-
miselt filmitöös. Hästi on
meelde jäänud Sinu eredalt
karakteersed Klaara «Viini
postmargis», Lisette «Põrgu-
põhja uues Vanapaganas», ha-
lenaljakas pruut «Noores pen-
sionäris». Praegu on Sul käsil
Tädi osa G. Kilgase valmivas
televastuses «Elu ja armas-
tus» (A. H. Tammsaare roma-
ni järgi).

Ent kõige tähtsamaks peame
ikkagi seda, et A. H. Tammsa-
are nimelises Rahvateatris
oled Sa teatrikunsti sügava
mõistmise ja tunnetamise ke-
hastaja ning edasiandja. Selle
eest Sulle suur tänu ja üks-
meelne õnnesoov juubeli pu-
hul.

A. H. Tammsaare nimelise
Rahvateatri poolt
TIHU UIBO

EESTI NSV KULTUURI MINISTEERIUMIS

10. aprillil toimunud kollee-
giumil oli kõne all laste ja noor-
te teatralane teenindamine. Te-
hes üldistati ja järeldusi selle-
alasest tööst ajavahemikus 1981
— 1984 leiti, et teatrid on põhiliselt
suutnud ellu viia nõuet-
hoida mängukavas vähemalt
kaks lastelavastust (Noorsootea-
ter neli). Mitmed laste- ja noor-
soolavastused on leidnud tun-
nustust üleliiduliselt. 1982. aastal
Tallinnas toimunud VI Balti
liiduvabariikide ja Valgevene
nukuteatrite festivali peapreemia
võitis Eesti NSV Riiklik Nuku-
teater lavastusega «Tuhkurho-
buse saatuse» ja «Pessi ja illu-
sia» (lavastaja R. Agur). Hooajal
1982/83 oli teatrite mängukavas
42 lastelavastust, mille etendusi
vaatas 337 300 külastajat. Roh-
kesti on lastele korraldatud ka
muud üritusi. Nii oli 1983. aastal
peetud dekaadil «Teater ja lap-
sed» 66 õpilasüritust 24 000 osa-
võtjaga. Nukuteater ja Noorsoo-
teater on olnud aktiivsed uute
mängukohtade leidmisel ning
jõudnud noorele vaatajale lähe-
male. Ent vaatamata küllaltki
mahukale tööle, mida meie teat-
rid teevad teatripubliku järeli-
kasu eest hoolitsemisel ja laste
esteetiliselt arendamisel, jätab
meie lasteatriline üldpilt, eriti sel-
le suhtelise tase soovida. Har-
va esietendus lastelavastusi, mi-
da saab pidada teatrisündmus-
teks. Hooegade viisi hoiavad

teatrid repertuaaris moraalselt
kulunud või algusest peale kesk-
päraste lastelavastusi. Ja veel
pole teatrites kadunud suhtumi-
ne lasteetendustesse kui ideelis-
kultuuriliselt teisejärgulisse. Teat-
rite Valitsuse juhataja Märt Ku-
bo tähendas oma ülevaates, et
harva tehakse etendusi teisme-
listele, vähe on teoseid, kus oleks
tugev, positiivne eluväärtusi
pakkuv hoiak. Suurem võlgnevus
lastelavastuste osas on praegu
TRA Draamateatri. Kuigivõrd
ei näita teatrid üles initsiatiivi
kirjanikelt vastavate teoste telli-
miseks. Sootuks rohkem saaksid
teatrid teha ka kooliteatrite toet-
tamisel ja abistamisel. Muusika-
teatrite lastelavastustest kõnelesid
vihjas T. Tarum vajadusele leida
midaagi samaväärset nii popu-
laarseks saanud ooperitunni jät-
kuks «Estonias». Mõttevahetuses
selgitasid laste teenindamises
olukorda TRA Draamateatri ase-
direktor A. Tulvi, Rakvere Teatri
direktor K. Eller ja Nukuteatri
direktor A. Kivirähk. Arutusel oli-
nud küsimusest kokkuvõtet te-
hes osutas kultuuriminister J.
Lott juunipileenust tulenevatele
ülesannetele töös noortega. On
vaja laiemat teatripoolset ini-
tsiatiivi, ent enamasti nõudlikust
ning printsiipsust ka Teatrite
Valitsuselt oluliste suuniste ellu-
viimisel. Ta rõhutas ka vajadust
parendada maa teenindamist.

Kollegiumil kuulati ka esialg-
seid kokkuvõtteid teatrikuust
«Teatritelt maarahvale». Märgiti
suurürituse kordaminekut, kus-
juures õnnestumisele aitasid pal-
ju kaasa EKP Paide Rajooni Ko-
mittee ja Paide Rajooni RSN Täi-
tevkomitee. Etteheited pälvivad
aga «Ugala» ja Pärnu teater, kus
ei ilmutatud küllaldast vastustu-
nnet teatrikuu lõpüritusteks
(teatriballiks) valmistumisel.

Kaks teatriballi

Tänavune Rakvere Teatri
ball 7. aprillil oli järjestikku
seitsmes — niisama palju aast-
aid on siis teatrit juhtinud
ballide peoorganisator, Eesti
NSV teeneline kunstnik Raivo
Trass.

Ballil anti kätte kodurajoo-
ni autasud. «Energia» kolhoosi
preemiad tegi teatravaks esi-
mees Georg Suurmets. Pari-
maks näitlejaks tunnustati
Volli Käro ja parimaks noor-
reks näitlejaks Anne Veesaar.
Üllatuspreemia läks teatri he-
litehnikule Ants Viermannile
(sandarmi osa eest «Saaremaa
onupoja»). Viru kolhoosi la-
vastajapreemia andis aseesi-
mees Toivo Ruusmaa üle R.
Trassile «Saaremaa onupoja»

režissöör töö eest. Komsomoli
rajoonikomitee esimene sekre-
tär Ain Noormaa teatas, et pa-
rima noore teatritegija pree-
mia — turismireis Bulgaaria
Rahvavabariiki — kuulub Ri-
na Babitševale.

Toreda üllatuse valmistas
šeflusrajooni Paide esindus —
partei rajoonikomitee teine
sekretär Endel Linder, rajooni
kultuuriosakonna juhataja Elle
Hanson ja Kirna kolhoosi esi-
mees Erko-Vahur Rauda-
va —, kes kuulutas Rakvere
Teatri oma «koduteatriks» ja
andis teatrile üle Paide rajoo-
ni majandite esimese aasta-
preemia, lõviskulptuuri.

INDREK KABER

15. aprillil kohtusid Eesti teatriinimesed ballimiljöös, mille oli
«Estonia» kontserdisaali poolel korraldanud Eesti NSV Teatriühing.
Balli avasõnad lausis ühingu esimees, äsja NSV Liidu Ülemnõu-
kogu istungjärgult naasnud Jüri Järvet. Seejärel anti kätte Eesti
NSV Teatriühingu aastapreemiad.
Pildil (vasakult): meeleolukalt balli juhtinud RAT «Estonia» pea-
näitejuht Arne Mikk ja G. Otsa nimelise preemia laureaat Mati
Palm.

«PILVEDE VÄRVID»

ARUTELULT

lavastusi, mida on oodatud —
et kunst hakkaks rohkem val-
lustest asjadest rääkima. Ent
peale traagilise ajastu tunne-
tuse on «Pilvede värvides»
olemas veel midagi, mida inime-
sed vajavad, — mingi tugi,
mis aitab inimestel elada. See
tuleb eriti esile Isa ja Ema
kuju kaudu, ka Mari Lille
mängitud Ellu kaudu — aga
kokkuvõttes ikka jälle terviku
kaudu. Ta veenab tarviduses
püsida ja elu edasi kanda. Ja
tuleb meelde vajadust mit-
te unustada, et on olemas
mingid inimlikud põhiväärtu-
sed, mis kehtivad kõigil aega-
del, millest tuleb kinni hoida.
See on tammsaarelik teema.
L. Tormis märkis: hea on ka,
et vanade ja noorte koosseis
esineb paralleelselt — mitmes
suhtes on see noortele õpetlik
ning oluline. Endel Link mär-
kis, et «Pilvede värvid» iga
näitleja osatäitmisest võiks
kirjutada «Ühe rolli» loo. Nii-
võrd sisukad on siin näitleja-
tööd, millest moodustub tugev
ansamblimäng. Ta viitas Jaan
Kruusvalli dramaturgilise ma-
terjali tihedusele, napi sõna
suurele mahule. «Pilvede vär-
vid» võimaldab ilmutada meie
rahvusliku karakteri omapära
ja sellisena peaks inimese nii-
sugune avamine olema huvi-

tav ka teistele. TRA Draa-
mateatri kirjandusala juhata-
ja Kalju Haan kõneles teose
saamisloost ja tõstis samuti
esile Jaan Kruusvalli kirjutatu
funktsionaalsust, täpset
tausta ja miljöo haaramist.
Elem Treier ütles lavastuse
haaravust analüüsides, et ka
see drama mängitakse maha
näitlejate teadvuses ja publi-
ku teadvuses, ent kõnealuse
näidendi puhul on publik
suurem kaasautor kui mõne
muu näidendi lavastuse puhul.
Ta tõstis esile Mikk Mikiveri
diskreetset lavastuslaadi, kus
saavutatud tegelaste suur elu-
lisus. Kalju Uibo toonitas, et
lavastus ei jäänud näidendile
alla. Kruusvalli näidend ei
ole päris ideaalne, ent teater
on suutnud seda kasvatada
kunstiliselt avaramaks. Lavas-
taja on sügavalt suutnud mõ-
testada pakutud struktuuri.
Lähemalt kõneles ta, mille
poolest rahvuslik dramaturgia
võib olla huvitav teistele.

Maimu Valter pidas täht-
saks «Pilvede värvid» lavas-
tuse justkui sordiini all teh-
tud laadi, mis pääseb tuge-
valt mõjule. Lillian Vellerand
osutas lavastuse täpsustumi-
sele etenduste käigus: teater
võib lüüa lihtsuse ja suure
emotsionaalsusega. Siin on
suur lihtsus kätte saadud.
Noored kriitikud Margit Mi-
kelsaar ja Ene Paaver peatu-
sid «Pilvede värvid» esitusel
erinevate auditoriumide ees
ning publiku vastuvõtul ja
ootustel.

Arutluses osalesid ka näitle-
jad Mari Lill, Ellen Liiger,
Helle Pihlak, lavastaja asis-
tent Tõnu Tamm ja lavastaja
Mikk Mikiver, kes lühidalt
kõnelesid lavastuse valmimis-
protsessis tekkinud mõtetest.

ENN KALDA

Mäletatavasti osales möödu-
nud aastal Itaalias Sanremo fil-
mifestivalis Peeter Simmi
«Ideaalmaastik», mis konkursil
pälvis žürii eriauhinna. Sel
aastal oli Sanremo festivali re-
trospektiivprogramm, mis tra-
ditsiooni kohaselt kuulub kon-
kursiprogrammi kõrval festiva-
likavasse, Kaljo Kiisa filmide
päralt. Alljärgnevalt KALJO
KIISA festivalimuljeid.

Sanremo 27. filmifestival
toimus 29. märtsist 4. aprillini.
Nõukogude Liitu esindas kon-
kursil V. Abdrašitovi «Rong
peatus», retrospektiivprogram-
mi kuulunud seitse Eesti filmi:
«Jäljed», «Tuuline rand»,
«Hullumeelsus», «Jääminek»,
«Surma hinda küsi surnutelt»,
«Metskannikesed» ja «Niper-
naadi». Festivalis osales 25
riiki, sealhulgas USA, Inglis-
maa, Argentiina, Kanada,
Egiptus, Rootsi, Soome. Iga
riik võib konkursile esitada
ühe mängufilmi, retrospektiiv-
i kuulub tavaliselt üks män-
gufilmide ja üks dokumentaal-
filmide programm. Dokumen-
taalfilmide retrospektiivi esi-
nasid sel aastal tuntud USA
dokumentalisti Frederick
Wisemani filmid. Retrospek-
tiivprogrammi autoreid võeti
vastu kui aukülalisi.

Filme demonstreeriti esi-
nusteatris. Festivali päevaka-
vri oli tihe: hommikul kella
ühikstalt õhtul kella kuueni
linastusid filmid, pärast mõne-
tunnist vaheaega kuni kesk-
ööni toimusid diskussioonid.

Meeldiva üllatusena mõjus,
et meie programmile oli teh-
tud palju heatahtlikku eelrek-
laami: tutvustavad artiklid il-
mest ajalehtedes «Il Tempo»,
«Il Messaggero», «Il Giornale»,
«L'eco Bergamo». Peatä-
naval oli suur vaateaken täis
meie filmide fotosid, iga päev
eelses filmide linastumisele
fotoreklaam. Viimasel festiva-
lipäeval olid ülal «Nipernaadi»
fotod.

Mis minusse puutub, siis
läksin festivalile kõheda ning
ebamäärase enesetundega,
omamata õiget pilti sellest,
kuidas mu seitse filmi koos
mõjuvad ning oskamata ku-
jutleda, kuidas neid võidak-
seal vastu võtta. Üllatuslikult
võeti aga filmid vastu väga
suure tähelepanuga. Suur vaa-
tesaal oli publikut peaaegu
täis, ning tundus, et iga järg-
mise filmiga mõnevõrra roh-

EESTI FILM JÄLLE SANREMOS

Vadim Abdrašitov ja Kaljo Kiisk Colosseumis.

kemgi. Tajusin filmide kaudu
tekkivat kontakti publikuga
(itaalia vaataja reageerib
temperamentselt). Pärast «Jäl-
gede» linastumist oli saalis
aplau. Meeldiv oli esimene
pressikonverents 2. aprillil (sel-
leks ajaks olid linastunud
«Jäljed», «Jääminek», «Tuuline
rand» ja «Surma hinda küsi
surnutelt»); küsimused, mida
esitati, olid väga asjalikud,
osa neist puudutas üldisemalt
ka Eestit ning eestlasi. Rääki-
sin oma vastustes põgusalt
Eesti ajaloost ning sain siin
toetuda oma filmidele, mil-
lest igaks ju ka illustree-
rib üht meie ajaloolõiku. Jut-
tu oli meie kaugemast aja-
loost, aga ka 1917.—1918. aas-
taist, 1940. aastast, raskest sõ-
jajärgsest ajast. Tõsiasi, et
veidi üle miljonilisel rahval
on oma filmikunst, tekitas hu-
vi. Selgitasin, et oleme säi-
litanud ja arendame edukalt
edasi oma kultuuri, et meie
filmid on rajatud rahvusliku-
le pinnale ja räägivad meie
endi probleemidest. Kolleegi-
dele meeldis, et kujutan oma
filmides sotsiaalseid vapustusi
perekonna kaudu. Toonitati, et
väga spetsiaalselt rahvuslikul
pinnal ülesehitatud film on
üldarusaadav.

Pärast sellist mõistvat vas-
tuvõttu ja asjalikku kontakti
tundsin enesetunnet parane-
vat, enesekindluse kasvu. Pär-
ast «Metskannikeste» linastu-

mist toimus teine pressikon-
verents. Närkeerisin mõnevõr-
ra «Metskannikestele» osaks
saava reageeringu pärast,
kuid kõik kulges normaalselt.
Publik oli häälstatud hästi.
Rõhutasin pressikonverentsil,
et itaallased, kes on sõja läbi
teinud, peaksid mõistma ka
meie raskusi; et meie psühho-
loogilised ja füüsilised kaotu-
sed sõjas olid ehk suuremad-
ki, kuivõrd meie rahvas on
väike. See kohtumine mõjus
kosutavalt. Südamesse läks
eriti ühe sõnavõtja jutt, kes
arvas, et kuigi mu filmid rää-
givad karmidest sündmustest
ja vägivallastki, lööb neis läbi
heatahtlikkus. Hästi ja täp-
selt mõisteti «Hullumeelsust».
Kahjuks ei õnnestunud mul
arastõidu tõttu näha «Niper-
naadi» vastuvõttu, kuulsin
aga, et see olevat olnud väga
heatahtlik. Kohtumistel ning
juttuajamistel, mida oli palju,
jää mulje, et erilist huvi pak-
kus filmides just rahvuslik ja
folkloorne moment. Siit järeld-
dus: peame oma filmides kin-
ni hoidma rahvuslikust pin-
nast, kuid mitte jääma see-
juures oma kitsaste kodumure-
de juurde. Just sel juhul, tun-
dub, on meie filmide läbilöögi-
võime suurem.

Et kontakti leidmine läks
lihtsalt ja nagu iseenesest, siis
oli palju küllakutseid ka ko-
duks. Tugevaim mulje jäi
aga sõidust väikesesse mägi-

kindluslinna Bussano Vecchias-
se Sanremo lähedal — ühte
maailma ainulaadsemasse pai-
ka. 1860. aastal pärast maavä-
rnat lahkusid elanikud linnast,
ligi 100 aastat seisis linn tüh-
jana, kuni sinna 1950. aastail
asus elama itaalia poeet Gio-
vanni Fronte (kellelt sain
kingiks pühendusega luule-
kogu). Nüüdseks elab linnake-
ses tsivilisatsioonist isoleeri-
tuina umbes paarkümmend
kunstnikku kogu maailmast
(argentiina lauljatar, lääne-
saksa filosoof, graafikud, ke-
raamikud, poeet jne.). Nad
on leebed, diskreetsed ja tähe-
lepanelikud inimesed, kes on
pühendunud sellele, mida nad
oskavad. Nende hulgas on tõe-
lisi oma ala meistreid: kont-
sert, mille nad meie 12-liikme-
lisele grupile andsid, oli kõrgel
professionaalsel tasemel. Lin-
nas käib palju turiste, kes os-
tavad siinsete kunstnike töid.
Päev selles linnakeses oli pöö-
raselt põnev.

Arvukate kohtumiste ja kül-
lakutsete tõttu ei jäänud eriti
palju aega kinosaalides istu-
miseks. Vaatasin ameeriklaste,
itaallaste filme, Poola kon-
kursifilmi. Konkurss ei olnud
eriti tugev, mõned filmid tun-
dusid lausa nõrgad. Tõsine
ning huvitav oli USA film
«Purpurne vine» (rež. David
Burton Morris) — väga enese-
kriitiline töö. Itaallaste täna-
päevaaeline konkursifilm

«Giovanni, ühelt emalt teisele»
kajastas hipitendentsi; film
jättis ebamäärase mulje —
oodanud oleks huvitavamalt ja
sisukamat asja. Itaallased
väidavad oma filmikunsti põ-
devat praegu tugevat kriisi
ega oska ennustada, kuhu
praegune seis välja viib. Kõik
massiteabekanalid, ka TV 6
programm, on täis odavat
meelelahutust.

Huvitavalt, metafoorselt oli
tehtud Poola film «Kättemaks»
(rež. T. Zygałdo) inimese
hea ja halva poole võitlusest.
Tundub aga, et sümboliteta
ülemängimine, mõtte väljen-
damine efektsete käikude
kaudu on publiku juures tühi
töö, publik igatseb praegu
lihtsust (mitte lihtsustamist).
Peen ja huvitav režissöör on
Frederick Wiseman (s. 1931)
— tema väga kriitilised ja
iroonilised dokumentaalfilmid
mõjuvad tugevalt. Julm on
Wisemani film «Põhitreening»
— ühest USA sõjaväe tree-
ninglaagrist; režissöör näitab,
kuidas USA sõjaväes püütakse
inimestest robotiteid teha.

Festivali tulemused: esikoh-
ta jagasid Ungari film «Jobi
mäss» (režissöör Imre
Gyöngyössi ja Barna Kabay)
ning Tšehhoslovakkia film
«Varjude kohtumine» (rež.
Iiri Svoboda), parimaks mees-
näitlejaks tunnistati Ulises
Domont (Argentiina), pari-
maks naisnäitlejaks Mary
Ryan (Iirimaa). Parima stee-
naariumi auhinna sai Nõuko-
gude film «Rong peatus» (sts.
A. Mindadze, rež. V. Abdra-
šitov).

Lõpetuseks küsisin Kaljo
Kiisale: Sanremo festival on
seljataga, mis seisab ees? Kal-
jo Kiisk: «Panime just punkti
kirjanduslikule stsenaariumile
Juhan Peegli fragmentaariu-
mi «Ma langesin esimesel sõ-
jasuvel» järgi. Koos drama-
turg German Klimoviga, kes
aitab materjali kinematograa-
filisse vormi valada, käisime
Juhan Peegli juures ning tun-
dub, et leidsime kolmekesi
ühise keele. Filmimine on ka-
vas 1985. aasta kevadel ja su-
vel.

Sanremosse kutsuti aga ta-
gasi, küsiti, kas ma ei tahaks
edaspidi osaleda žürii töös.»

Vahendanud MARIS BALBAT

16. aprillil möödus 95 aastat
Charles Chaplini sünnist. Aval-
dame katkendeid Nõukogude tu-
ristide grupi vestlusest suure
filmimehega, mis peetud 1961.
aastal lennukisõidul teel Singa-
purist Djakartasse. Ajakirjas «Is-
kusstvo Kino» ilmunud märkme-
te autor on N. MASLOVA.

Vestlus algas küsimusega:
millal tuleb Chaplin Moskvas-
se, kus ta filme tuntakse ja
armastatakse?

Chaplin vastas: «Ma tahak-
sin teie juurde sõita, kuid ma
ei armasta teips reklaami, ei
armasta kärarikkaid kohtumi-
si, kus kõneldakse meeldivaid
rumalusi. Ma olen juba sellest
east väljas, kus tuleb olla dip-
lomaat. Kui ma saaksin teie
juurde sõita kui tavaline inie-
mene, incognito, siis sõidaksin
kohe. Väga huvitav oleks oma
silma näha, mis teil seal toi-
mub. Väga huvitav! On mul
ju väga palju sõpru kommu-
nistide seas. Näiteks saksa
helilooja Hanns Eisler. Ar-
mastan teda väga. Aga näe,
USA ajakirjanduses puhkes
selle ümber kära: Chaplin
armastab kommuniste!»

Ta vaiks veidi ning jätkas
siis:

«Mind kujutatakse tihti an-
tiameeriklasena. Kuid see pole
õige. Ameeriklased on hea
rahvas. Kuid kommet õpetada
inimesele, keda ta peab ar-
mastama ja keda mitte, ma ei
tal. Ma ei küsi oma sõbralt,
on ta kommunist või mitte.
Ma pean teda oma sõbraks,
sest et see pakub mulle huvi,
see meeldib mulle; ma võin
minna ning temaga paljustki
rääkida. Mõistate? Ka Nõu-
kogude Liidus on mul sõpru
— mäletan Aleksandrovit, Tis-
set.»

Küsimine: «Kuidas te suhtute
Hemingwaysse?»

«Ei armasta teda. Teate, see

VESTLUS- KAASLANE CHARLIE CHAPLIN

on vaid... etteatnud rind,
kauboilikkus. See ei lahenda
midagi...»

«Kas ta ei paku teile üldse
midagi? Teie arvates pole ta
teosed midagi väärt?»

«Ei, ma saan aru, et ta on
andekas kunstnik. Kuid see
on minu jaoks ka kõik.»
(Chaplin võttis äkki tähtsa
poosi, sirutas käed ette, nagu
istuks ta sadulas ja hoiaks
ratsmete vahel isemeelset ho-
bu, ta näole tekkis väarikas
ilme.) Mulle selline asi ei istu.
See ei lahenda midagi. Ja üld-
se ma arvan, et kui rääkida
kunstist, siis ei saa öelda —
see on hea, see halb. Võib vaid
öelda — see meeldib mulle
või see ei meeldi mulle, see on
minu või see ei ole minu.
Näiteks Hemingway ei ole
minu maitse.»

Kui otsustada selle järgi,
kuidas Chaplin rääkis, jäi
mulje, et ta kõneleb teda eru-
tavast ja talle südameläheda-
st asjast.

«Elus on palju halba ja tu-
medat ning tänapäeva inime-
ne peab sellest endale aru
andma. Elus ei tohi olla liht-
sameelne, on vaja olla kaval;
elus tuleb minna kompromis-
sidele. Jah, meie maailmas on
tarvis olla kaval. Kord pöör-

dus minu poole üks korres-
pondent (üldiselt ma neid ei
armasta) ja hakkas mind pom-
mitama igat sorti ajakirjan-
duslike küsimustega. Mina
aga juhtusin olema iroonilises
meeleolus — nagu tihti, muu-
seas... Ma ütlesin ajakirjani-
kule, et vaesus pole mulle mi-
dagi õpetanud. Kõike, mida
ma tean, on mulle õpetanud
raha. Elus võib kompromisse
teha, aga kunstis mitte iialgi.
Kunstis pole ma kunagi
kompromissidele läinud. Olen
alati rääkinud just seda, just
niiviisi ja just niipalju, nagu
olen tahtnud, nagu olen ka-
vandanud. Ning asjaolu, et
mul oli raha, võimaldas mul
seda teha. Ma pean raha tea-
tavaks kilbiks maailma eest,
ma näen temas oma iseseisvu-
se ja sõltumatuse kaitset. Just
seepärast ei läinud ma kunsti
kunagi kompromissile, just
seepärast võisin ma inimestele
meeldida. Erutuda võib vaid
see tõde, mis tuleb südamest.
Kui mu filme ka kroonis edu,
siis ainult sellepärast, et nad
väljendasid seda, mis tuli mi-
nu südamest.»

«Te ütlesite, et maailmas on
palju halba ja tumedat. Kuid
nende vastu on ju vaja või-
delda. Kavalus siin ei aita.»

«Kõigepealt on tarvis välja
selgitada kõige selle tumeda,
kuratliku tekkimise põhjused.»
«Muidugi, kuid edasi? Mis
te arvate, miks tuli Saksamaal
võimule Hitler?»

«Ma olen selle üle palju
mõelnud ja mõtlen siiani. Hit-
ler oli inimene, kes esines il-
ma kõhklasteta, ilma kahtlus-
teta — ja sellega meelitas en-
da poole teatavaid väsinud inie-
mesi.»

«Kuidas aga võidelda fa-
šismiga? Kavalusega?»

Chaplin vastas põiklevalt:
«Fašismiga võib võidelda mit-
meti ja erinevate vahenditega.
Mina näiteks võitlesin filmiga
«Suur diktaator». Kas te olete
seda näinud?»

«Ei, vastasime.
«Muide, ma pole kunagi
mõistnud, miks seda filmi pole
teil näidatud.»

Üks meist oli filmi näinud
Kanadas ja ütles: «Kuid teie
film just tekitabki tahtmise
hävitada fašismi!»

«Igaüks teeb loomulikult
omad järeldused. Üldiselt peab
inimene aga tegema vaid seda,
mis talle meeldib.»

«Kui inimesed poleks hävita-
nud fašismi, vaid oleksid hä-
vitamisele eelistanud ehitam-
ist, siis poleks meie praeguse
maailma saatus sugugi teada.»

Chaplin noogutas pead ega
vaidelnud vastu, veidi aja pä-
rast aga kordas:
«Võitluseks on mitmesugu-
seid teid ja vahendeid. Ma
vihkan ohvri-ideed. Kui näi-
teks Kennedy ütles, et selle
ja selle kaitsmiseks on vajalik
viie tuhande inimese hukku-
mine, siis see mind ei veena,
oma poega ma minna ei luba.
Ohver? Kuid milleks ohver-

dada? Mul on üks elu, mitte
kaks. Minu elu on mulle iga-
tahes kallis.»

Kogu meie vestluse ajal oli
Chaplini nägu liikuv, tundus,
et igal hetkel olid tal uued sil-
mad, uued kortsud, uus ilme,
ja kui see olnuks võimalik —
siis ka uus nina ja suu.

Rääkida temaga oli kerge ja
meeldiv. Ei kübetki enesega
rahulolu või üleolekut — oli
hoopis väga tähelepanelik ja
sõbralik inimene, kes pole kao-
tanud uudishimu inimeste ja
nende arvamuste vastu. Ta
tundis meie vastu huvi, sun-
dis meid kõigest rääkima. Kuid
ka teda ennast ei saanud liht-
salt niisama kuulata.
Kuigi me polnud temaga kõi-
ges ühel meele ja nii mõnestki
asjast oleks tahtnud rääkida
põhjalikumalt, oli meil huvi-
tav kuulata, mida ta mõtleb.

Lennuk hakkas maanduma
ja meil tuli vestlus lõpetada.

Me väljusime lennukist, ja
vastavalt eelnevale kokkulepe-
le Chapliniga jäime teda
ootama, et ühist fotot teha.
Kuid võta näpust! Lennuväljal
tungles Chaplinit ootav inim-
summ. Vaevast sai Chaplin len-
nuki uksele ilmuda, kui pah-
vatas aplaus. Kaks meest astu-
sid tema juurde ja viisid ta
eemale, lahutades ta naistest
ja tütrest. Chaplini näole tek-
kis tuim, peaaegu põlastav il-
me. Jah, ta ei armasta reklaa-
mi. Sellise näoilme möödus
ta kükitavatest ja ringisiba-
vatest fotoreporteritest.

Meie mällu jäi aga väsinud
inimese vallatute silmadega
elav nägu.

* Filmi stsenaarium ilmus
1972. a. Moskvas väljaantud
Chaplini filmistsenaariumide ko-
gumikus. (Toim.)

Nii palju seinamaalist. Ei saa öelda, et tehnikas monumentaalmal oleks meil palju nii arvult kui ka kvaliteedilt. Probleemiks jääb monumentaalkunsti eripära — kunstide sünteesi — ignoreerimine. Mis siin sünteesist rääkida, kui enamik töid lausa kisendab oma praeguses asukohas. Liialt pillavalt käime ümber nii monumentaalkunsti kui ka selle tegijatega. Ega monumentaalmal ole lihtne seinakaunistus, mis sobib igale poole, kus aga tühi koht. Kas ei saaks juba hoone projekteerimisel mõelda, kuhu paigutada monumentaalkunsti teoseid. Hilisem ühendamine jääb paratamatult mehaaniliseks. Eriti tõrkab see silma standardsetes uusehitistes, kus pole arhitektuurseid elemente (friise, nišse), mis loogiliselt nõuaksid teiste kunstiliikide toetust üldmulje väärastamiseks.

Edasi vaatleme viimaste aastate tahvelmaali (enamik suuremad tellimustööd), millel on monumentaalsuse mõõde nii temaatikas, vormikeeles kui ka sünteesitaotlustes.

Viimasel kahel aastal on kaks suurt temaatilist tööd pälvunud Kr. Raua maalipreemia — need on Enn Põldroosi «Universitas Tartuenssis» ja Efrim Allsalu «Oigus». Neist on palju räägitud ning siin ei hakkaks öeldud kordama. Enn Põldroosi kõige värskem töö on suuremõõtmeline püstformaadis maal, mis on mõeldud Eesti esindusse Moskvas. Põldroosi ei muuda monumentaalses töös oma vormikäsitus, kuid oskab säilitada talle iseloomuliku maallilise tiheduse. Figuuride värvimodelleerimise ei jäta tavalisemast suuremad pinnad plakatiliku muljet. Teose mõju suurendamiseks on kunstnik siiski kasutanud ka lõõvamaid vahendeid: palju on ühtlaselt kaetud kuldset pinda, kompositsiooni ülemist osa kroonib eredavärviline vikerraar ja Tallinna siluett. Sümbolika on võib-olla meie endi jaoks liialt kulunud (rahvarõivastes näitsikud, kandlemägi, laululava), kuid seal, kuhu maal on mõeldud, esindab ta väärakalt meie vabariiki.

Huvitava vormi teema avamiseks on leidnud Ilmar Malini ajalehe «Edasi» saali tehitud maalides. Tõepoolest on raske pakkuda mõnda teist lahendust, mis niisama informatiivselt annaks visuaalses vormis ülevaate Eesti ajakirjanduse ajaloost. Kasutatud on

Vasakul: Enn Põldroosi pannoo Eesti NSV esindusele Moskvas. Paremal: Ilmar Malini seinamaalid «Edasi» toimetusele.

KALJU SUURE ja MALEV TOOME fotod

väliselt kollaaži meenutavat võtet, ometi pole kujundite juhuslikku või mehaanilist liitmist. Üksikud objektid on eraldatud kokkukeerdunud leherullide, vaheseinte ning ajastut markeerivate esemetega. Hea tahtmise korral võib leida ajakirjandusajaloo suurkujude või pealkirjade koostusest tagamaid, kuigi tegemist pole mingi piltjutustusega. Kaks kõrvuti asetsevat, vanemat perioodi käsitlevat maali moodustavad ilusa grupi. Nendes on ka enam ajalugu illustreerivat materjali. Kaks hilisemale ajale pühendatud tööd on üldiselt ühtlasemad, kuid siin on oluks ka raskem valida ajastut representeerivat atribuutikat. Siiski tundub, et proportsionaalselt on vihiid kunagiste bulvarilehtede kerglusele nagu palju.

Olev Subbi «Suur Lõuna-Eesti maastik» oli eksponeeritud näitusel «Maa ja rahvas». Teos tekitab isegi väikest poleemikat. Tahvelmaali kriteeriumide järgi võib siin tõepoolest leida teatud maallilist hõredust — mõõtmel on suurendust pinnad pole tavalise intensiivsusega läbi töötatud. Monumentaalse maali puhul aga ei saagi enam rääkida

kammerlikkusest, intiimsest kontaktist — vaatajaga, kus pintslilöögil või värvilaigul on kogumulje loomisel suur tähtsus. Monumentaalsuse loobki ruumiline avatus, rasked massid ja ühtlasemalt kaetud pinnad. Muidugi on kõik need tahvelmaali vormi üleminekul monumentaalsusse väga ebamääraselt piiritlevad. Lõpuks on see kunstniku isiklikku laadi küsimus, kas temale omane vormikäsitus kannatab kaduda monumentaalsusse minna või peab selleks täiendavaid vahendeid kasutama. Igal juhul peab tunnistama, et Subbi teos on, nagu meil tavaliselt öeldakse, suure üldistusjõuga. Maalil on tõepoolest Lõuna-Eesti maastik. Ei jää muljet, et siin oleks kujutatud mingit konkreetset kohta. Meie mälu-etalonis on Lõuna-Eesti maastik just selline — looklevad teed mäekuplite vahel, hajali talud, kaugel paistev kirikutorn...

Veel üks monumentaalkunsti näide teema kaasaegselt lahendusest. Jutt on Vladimir Matiko pannoo ERKI fuajees. Vormimõju on vaieldamatult monumentaalne. Geomeetrisel kujundite kasutamisel on see eelis, et pole vaja karta maali-

lise tiheduse pärast. Geomeetrisest vorm sisaldab üldistust ja on iseenesest lõvvorm, vorm tuleb lihtsalt oskuslikult liikuma panna. Ka siin puudub kujutav element (kui välja arvata kompositsiooniga sobimatu naisefiguurid), kuid temaatiline ulatus on tänu sellele lai: võib tajuda ajastu dünaamist, tungi kõrgustesse jms.

Siia juurde ka ühest vitraažikunsti näitest, mis peaks küll kuuluma monumentaaldekoratiivse kunsti ülevaatesse, kuid kuna teos püüab ületada vitraaži võimalusi ning lähendada monumentaalmalile, siis olgu lubatud paar kommentaari. Leo Gens on Dolores Hoffmanni teletorni vitraaži kohta juba sõna võtnud (SV, nr. 38, 1981) ning temaga võib nõus olla. Kunstnikul on olnud raske ülesanne: dekoratiivsusele kalduva materjali eripära arvestades luua kindlate sümbolitega temaatiline kompositsioon. Teatud vastuolu on paratamatu — nii on osa kujundid klaasile maalitud realistliku täpsusega. Tekib veel üks vastuolu — juba fresko puhul räägitud anakronistliku tehnikaga ja tänapäevase sisu vahel. Vitraaž on veelgi enam retrokunst, puhtajalooline tehnika.

See on küllap stampne kujutus, kuid vitraaži edukas kasutamine peamiselt vanalinna arhitektuuris on seda süvendanud. Mis teletorni vitraažisse puutub, tuleb jällegi nõustuda L. Gensiga, kes näeb selles paljusõnalisust, takerdumist detailidesse.

Ning lõpetuseks veel mõnest traditsioone ja arusaamu läbi murda püüdvast katsest ning tellijast. Mida konventsioonivabam on kunstnik, mida omapärasema kunstilise mõtlemisega, seda raskem on teda alutada tellija ootustele. Kindlasti on tavatud (esindusmaali vaatepunktist) Jüri Arraku maalid Tallinna Pioneeri Paleele, teatavasti on põhjustanud arusaamatusi ka Jüri Kase tellimustöö Väike-Oismäe polikliinikule. Ometi on Jüri Kask kunstnik, kelle peaaegu igal maalil on monumentaalne mõõde, mis paraku ei avaldu suurejoonelise jutustuse kaudu. Kujutav element küll puudub, kuid maali tasapinnal toimuv kujundimäng on laadis, mis ideaalselt sobiks elavdama üksluist industriaalarhitektuuri viimasega konflikti sattumata.

Üldse paistab, et tellijad tahavad mõnikord liialt kindla peale välja minna. Miks ei võiks mõnes asutuses rippuda seinalt pilt, millest niisama mõõda ei jalutata, vaid mis sunnib peatuma. Probleem on delikaatne, sest mõlemal pool on ju õigus: kunstnikul loominguisele vabadusele, tellijal oma maitsele. Olemegi jälle jõudnud tellija ootuste probleemini. Et tellija pole suurte monumentaaltööde puhul üksikisik ning teosed eksponeeritakse avalikes kohtades, siis ei saa lõpuni arvestada kellegi isiklikku arvamust. Paraku puudub aga kunstnikele autoriteetsetel kunstinõukogudel igasugune tegev mõju tellijale. Tulemus on silmaga näha — levib haituura, orienteeritus keskmisele maitsele, iseseisva kunstilise mõtlemisega andeid välditakse. Nagu näha, pole temaatilise maali mõistmise probleem mitte ainult teoreetilist laadi.

Kokkuvõttes peaks ütlema järgmist: monumentaalmalilis tuleb aktiivselt kasutada ajastukohast vormikeelt ja leida sellele vormile adekvaatne monumentaalkunstile omane sümbolite keel, paremini tuleb läbi mõelda kunstide sünteesi võimalused, reguleerida tellija ja kunstniku vahekorrad, vältides sealjuures madalat kunstilist taset.

SELETUSEKS...

17. veebruaril k. a. ilmunud SV artiklis «Tammelin...» on lugejaid desorienteerivat informatsiooni, mis tuleneb Tartu linna generaalplaanis materjalide mitteküllaldasest tundmisest. Mõneti on arusaadav, et artikli autoritele J. Lutsarile ja M. Preemile, kes tegelevad teadusega ja on eemale jäänud tegelikust projekteerimisest, valmib kohati raskusi generaalplaanis väga mahuka materjali ja arvukate joonte lahtimõistamine. Lubatagu siis seda teha generaalplaanis autoritel.

ESITEKS. Väike-Kaare tänav ei ole ühelgi generaalplaanis joonisel kujutatud linnalise magistraalina, nagu väidavad artikli autorid, vaid on ka generaalplaanis perspektiivjoonisel jäänud tavaliseks elurajooni jaotusteks. Ilmne liialdus on

jutt kõiki liikluse põhisuundi läbilõikavast siseringist, kuna tänav ei ületa ju elurajooni piire ja sõiduteegi jääb oma praegusele trassile. Mingit siseringi generaalplaanis kavandatud ei ole, kellelegi pole mõttesegi tulnud alleesid likvideerida.

Võib-olla tuli eksitus sellest, et Väike-Kaare tänavale on ette nähtud bussiliin, mille tähistust artikli autorid on väärsti tõlgendanud?

TEISEKS. Asjatult on inimesi hirmutatud lammutustega. Osa elamuid jääb küll Väike-Kaare tänav punaste joonte sisse, kuid see ei tähenda veel, et neid tuleb lammutada. Olemasoleva (ja Tammelinna osas säiliva) tänavate süsteemi juures on normatiivsete punaste joonte määramine vajalik

selleks, et sõiduteede vahetuse lähedusse hooneid juurde ei ehitataks. Tõepoolest, uusehitisi ei saa tänava punaste joonte sees olevatel krundiosadel enam lubada. Kuid seepärast ei hakka ju keegi olemasolevaid heas korras elamuid lammutama! (Selgituseks: punane joon on looduses mitte nähtav mõtteline joon, mitte ehitusjoon või sõidutee äärekivi.)

KOLMANDAKS. Artikli autorite imestus, miks uut silda ei ehitatud ennekoike Aardla t. pikendusele, vajab pikemat selgitust. Jah, sild üksi oleks küll lühem kui äsja ehitatu, kuid vähemalt saajandi lõpuni olekski ta keset Emajõe luhta uhkesse üksindusse jäänud, sest Annelinnaga ühendamiseks oleks tulnud ehitada madalale ülejutatavale lammi-alale üle 2 km pikkune liiklusmagistraal, mis erakordselt nõrkade pinnaste tõttu eeldab väga suuri täitemahtusid ja mittemiljonilist maksumust. Magistraali edasiviimiseks oleks tulnud rajada veel kaks viadukti üle kahe raudtee —

ja linnaline magistraal oleks suubunud keset Tammelinna Ravila tänavale! Kui kasutada artikli autorite traagilist tooni, siis oleks nende ettepanek tõepoolest andnud surmava hoobi Tammelinna. Neljakordsest odavnemisest (kust see üldse võetud on?) poleks enam juttugi, Annelinn oleks pigistatud kahe liiklusmagistraali vahele (idast piirab Annelinna tulevikus ringtee), läbimurre oleks lõhkunud lõplikult Ropka pargi, tulevane Emajõe-äärne Anne park oleks liiklusmagistraaliga pooleks lõigatud jne.

Et ringtee linna välispiirel tuleb generaalplaanis kohaselt niikuinii viia Emajõe üle, siis oleks linna lõunaosas olnud kaks silda ca 500 m vahelaugusega, linna keskosas aga üksainus niigi ülekoormatud ja küllaltki amortiseerunud sild — vastupidi kogu maailma linnaehituspraktikale (ja ka mõistustlikule loogikale), mille kohaselt olulisemad sillad on koondatud linna keskosas. Tartu Sõpruse silla asukoht ei ole mitte ju-

huslikult valitud, vaid metoodiliselt ja arvutuslikult põhjendatud generaalplaanis liikluse osa autori insener R. Palise poolt ja TPI õppejõu, meie vabariigi tuntuima liikluspetsialisti, tehnikakandidaadi I. Pihlaku konsulteerimisel.

Silla asukoha valikul peeti silmas: vajadust vähendada olemasoleva silla suurt liikluskooormust; võimalust luua paralleeltee Riia tänavale, mille liikluskooormus on ebanormaalselt suur ja kasvab iga aastaga (NB! Keskkonnakaitseaspektist — müra, tolm, heitgaasid — on Riia tänav Tartus halvimas seisukorras); vajadust ühendada Annelinn nii kesklinna kui ka Ropkaga, s. t. suurimat elurajooni suurima tööstusrajooniga.

Igale tartlasele on selge, et Aardla t. sild ei rahulda kolme esimest vajadust.

Kahju, et Turu tänav väljehitamine on takerdunud, samuti on ehitamata jäänud kõik sillale ettenähtud peale- ja mahaõidud. Nende rajamisel saab sild normaalkooormuse ning tema asukoha eelistes

ELO JÄRV

BORISS BERNSTEIN

ALO HOIDRE

MARE MIKOF

Eesti NSV Kultuuriministeeriumi kolleegium ja Eesti NSV Kunstnike Liidu juhatuse presiidiumi otsusega määrati preemiad 1983. a. loomingu eest ELO JÄRVELE eksperimentaalsete nahkestööde eest (kompositsioon «Valvurid»), BORISS BERNSTEINILE kunstiteaduslike tööde eest (artiklid «Kunsti-

kultuuri ehitusest» kogumikus «Kunstiteadus, kunstikriitika 1983» ja «Tüpoloogiast kunstiteaduses» ajakirjas «Looming», nr. 2, 1983), ALO HOIDRELE graafilise kolmiklehe «Maa» eest ja skulptor MARE MIKOFILE Peeter Lilje portree eest.

JAAN JENSENI NIM. PREEMIAID

Vasakult: preemiasaanud A. Keerend, M. Leis, R. Pangsepp, R. Lukk, M. Balbat.

Eesti NSV Kirjastuskomitees anti 17. aprillil kätte Jaan Jenseni nimelised raamatukunsti, poliitilise plakati ja postkaardi aastapreemiad 1983. a. ilmunud trükiste eest. Preemia said: raamatuillustratsiooni alal — AVO KEEREND (Chr. Marlowe' «Tragöödiad» eest; kirjastus «Eesti Raamat»), lasteraamatu-illustratsiooni alal — REGINA LUKK (J. Kunderi «Ahjalu» eest, hispaania keeles; kirjastus «Perioodika» ja E. Enno «Üks rohutirts läks kõndima»; kirjastus «Eesti Raamat»), raamatukujunduse ja arhitektuuri alal — RUDOLF PANGSEPP (sarjas «Eesti novell» ilmunud E. Vilde «Kolmkümmend aastat armastust» eest; kirjastus «Eesti Raamat»); poliitilise plakati alal — MADE BALBAT (rahutemalise plakati eest; kirjastus «Eesti Raamat»); postkaardi alal — MALLE LEIS (postkaartide «Suvi» ja «Hilissuvi» eest; kirjastus «Kunst»).

võib lõpuks igaüks ise veenduda.

NELJANDAKS. Arusaamatuks jääb artikli autorite soov poolt jäänud sõudekanali saatust siduda sillahitusega. Generaalplaani on antud kaks sõudekanali asukoha varianti. Kummagi rajamist ei ole sild takistanud, sest kogu kanali tulevase trassi pikkuses (üle 2 km) on väba maa. Pole ainult kaevajaid.

VIIENDAKS leiavad artikli autorid, et linna keskuse hoonestamine saab toimuda ainult linna generaalplaani korrektooriga. Ometi on generaalplaani joonistel ja seletuskirjas selgelt näidatud, et linna keskuse uuele osale on reserveeritud maa-ala Poe, Ulikooli ja Riia tänava ning jõe vahel. Linna keskust ei lahendata aga mitte linna generaalplaani korrektooriga, vaid järgmise staadiumiga — detailplaneerimisega projektiga, mis hõlmab nii hoonestuse, haljasalad, jalakäijate tsoonid, juurdesõidud jne. On ammu otsustatud, et selleks korraldatakse konkurss, siiani aga puudub pro-

gramm. Võttes aluseks generaalplaani materjalid, asja korregeeritud linnaehitusnormatiivid, arvestades Tartu linna kui kõrgkoolide ning teaduslinna eripära ja kohalike isearasusi, peaks programmi koostamine olema jõukohane TRÜ linnauurimise laborile, kes saaks nii kaasa aidata generaalplaani elluviimisele.

Selgituseks veel «Vanemuise»-esise ala kohta, kuhu generaalplaani on ette nähtud haljasriba. See ei ole mitte ajanõude eiramine (!), vaid «Vanemuise» autorite prof. A. Volbergi ja prof. P. Tarvase omakäeliselt joonistatud ettepanek teatri kui kesklinna prevaaleeriva hoonestuse esile toomiseks ning kaugvaadete tagamiseks, mida generaalplaani autorid ka aktsepteerisid.

LÕPETUSEKS. K. a. alustatakse RPI «Eesti Projekti» koos mitmete ametkondadega iseseisva tööna Tartu linna liikluskorralduse koostamist. Seoses vahepeal muutunud linnaehitushormatiividega, linna kasvu ja arenguga, täpsustub ka 1974. a. koostatud gene-

raalplaani liikluse osa. Ükski generaalplaani pole ju dogma, mida muuta ei võiks, sest generaalplaani ülesandeks on anda linna põhilised arengusuunad, iga järgmine staadium aga täpsustab neid. Generaalplaani korrektoori küll lähemal ajal ette näha ei ole, kuid lokaalseid muudatusi on põhjendatud ettepanekute korral tehtud kõigis meie linnade generaalplaanides.

Linna generaalplaani on piltlikult öeldes fikseeritud linnaelanike õigused vastavalt kehtivatele normatiividele (kavandatud üldpind elamutes, kohtades arv lasteasutustes, koolides, haiglates, kultuuriasutustes, kinodes, hotellides, külastuste arv poliiklinnikutes, köidete arv raamatukogudes, töökohtade arv teenindusettevõtetes, müügipind kauplustes jne). Ohtlasi on näidatud eelnevalt asutuste põhimõtteline paigutus. NIISI NÄITAB LINNA GENERAALPLAAN VAJADUST — MIDA, KUS JA KUI PALJU LINNAELANIKUL PEAKS OLEMA. Vajaduste ja võimaluste vahel on aga teatavasti enamasti kõikjal käärid. Kui vajadused ja võimalused alati ühte ei lange, pole veel alust rääkida generaalplaani ebarealsusest. Linna vajadused ja elanike normatiividega tagatud õigused peavad ikka silme ees seisma, ka siis, kui reaalsed olud ei võimalda gene-

raalplaani kohe täita.

Generaalplaani loetakse vana-nuuseks siis, kui näiteks elanike arv ületab enne arvestusperioodi lõppu prognoosi, kui elamu- või tööstuskohtade maa-ala on ammendatud, kui linn kasvab välja administratiivpiiridest vms. Tartu puhul midagi sellist ei juhtunud ei ole, ka lokaalseid muudatusi on nii suure linna kohta olnud väga vähe. Seega on generaalplaani ajaproovile vastu pidanud ja korrektoori lähemal aastal ette näha ei ole. Generaalplaani järjekordne korrektoor peaks valmima arvestusperioodi lõpuks (generaalplaani koostati aastail 1972—1974, kinnitati 1976, arvestusperiood on 20 aastat), seega peaks ettevalmistustöödega alustama 6—7 aastat pärast.

Kõik arvamusel ja asjalik kriitika on oma tööd südamega tegevale projektiteerijale alati teretulnud. Huupi pakutud ja läbikaalumata ettepanekuid muidugi arvestada ei saa, tuleb raisata ainult ajaleheruumi neile vastamiseks. Võib-olla oleks targem enne arutada generaalplaani autoritega, eriti kui töötatakse kõrvuti majades?

Tartu linna generaalplaani autorite nimel.

MALLE MEELAK, arhitekt

KONRAD MÄE NIM. MEDAL

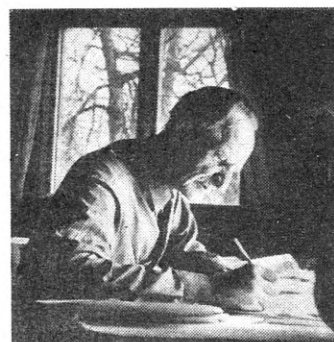
Arnold Akbergile maali «Tallinn. Laboratooriumi tänav» (1983) eest.

NOORE KUNSTNIKU JA NOORE KUNSTITEADLASE AASTAPREEMIAID

määrati Eesti NSV Kultuuriministeeriumi kolleegiumi otsusega graafik TIINA REINSALULE 1983. a. loomingu eest ja kunstiteadlasele TIINA ABELILE 1983. a. kunstiteaduslike artiklite eest.

Lühidalt

Roomas Palazzo Valentinis hiljuti olnud näitus meelitas kokku hulga külastajaid. Näha võis Domenico Pertici 150 joonistust ja akvarelli, mis kujutavad Federico Fellini uue filmi «Ja läheb laev» tegelasi ja stseene. Tööd on jaotatud sarjadesse «Nähtumused», «Stseenid» ja «Isiksused». Kunstnik tegi neid viis kuud, niisama kaua kui vältasid filmi võtted. Ta pidas isegi oma-moodi laevapäevikut, kuhu kandis pildis ja sõnas iga päev kõik, mis juhtus «tekkidel», kuidas laabusid reisijate, näitlejate ja režissööri suhted. «Laevapäeviku» materjale on kasutatud kataloogi koostamisel. Kõige enam kõitsid vaatajaid 50 joonistust sarjast «Isiksused».

19. aprillil tähistatakse kaua-aegse Viljandi peaarhitekti Ott Puuraidi 80. aasta juubelit. Nii nagu oleme harjunud Viljandi linna maalistate orgude, õdusate parkide ja intiimsete tänavatega, oleme harjunud ka Ott Puuraidi isikut seostama Viljandiga. Ott Puuraidi elutöö kaalukam osa on Mulgimaa metsatukkade ja järve-siilude vahel, Viljandi kodusel tänavanurkadel, salapärasel pargihämaruses järvekal-dal. Tänu talle on koolijärgil ehk veidi pikem, kuid see-eest põnevam koolitee, mõnel viljandlasel kodukant, kust mingil juhul ei raatsi ära min-na, mõnel ilus noorusmälestus imeliselt pargiteelt. Peaarhi-tekti amet on kord juba selline, et tehtust alati ei jää fotot ega saa ka näpuga näi-data. Vahel ongi olulisem ehk mõni ehitamata, tüüpprojek-tist sündimata jäänud maja-müra, rajamata tuim ja kalk tänavalõik, tegemata so-bimatu ümberehitus. Vahel võib öeldud «ei» olla olulisem sõbramehelikult või järeleand-likult öeldud «jaast», kuigi seetõttu sinust tänaval ehk aastakümneid teretamata möö-da vuhisetakse. Eesmärgikind-luse pärast tuleb tihti olla krii-tikalembese ja enamasti üldist arvamust kujundava kohvi-seltskonna Albiikara Antsuku. 661-aastaselt Viljandil liht-salt vedas, kui sai peaarhitek-ti ametisse Ott Puuraidi. Tema oli selleks raskeks ametiks täiesti küps, seljataga 40 aas-tat eluteed ning lisaks koge-mused, mis saadud Tartu üli-kooli arhitektina, Tartu maa-konna peaarhitektina, arhitek-tibüroo-aastatest, uurimisrei-sidelt Soome ja Rootsi ning praktikandipõlvest Soomes Al-var Aalto juures. 40 aastat on parim iga tööks, kus peab otsustama kaalukaid küsimusi, vahel lausa välgukiirusel erinevate, tihti vastakate arva-muste, nõuete, käskude-keel-dude, mõnikord ka demagoog-iliste põhjenduste ristluses, samas arhitektuurset lõpptu-lemust silmas pidades, oma põhimõtetest kinni hoides. Temal on olnud oskust eristada isikust mittesõltuvat ja sõltu-vat, bürookraatlikult kapseldu-mata tegelda järjekindlalt sellega, mida saab mõjutada ja suunata.

Nüüd on Ott Puuraidil 40 energilist projektiteerija-aastat antud Viljandile. Arhitektina töötab ta aga endiselt innu-kalt ja väsimatult ning jõud-nud juubeliks oma 1928. aastal alustatud arhiivimajandust üle vaadates tõdemiseni, et pro-jekteeritud objekt on juba 2000 ringis. Kätesaamatus kõrguses on paljudegi noore-mate jaoks tema keelteoskus, huumorimeel, luuleand, jalgsi-matkade pikkus, oratorivõi-med, suhtlemisoskus ning lõ-puks üle kõige tema elu- ja töötahe.

Palju jaksu ka edaspidi-seks, sama hoo ja energia säi-litamiseks ning aitäh nende paljude kolleegide nimel, keda juubilar pole oma järveäärse kodu külalislahkusetu Viljan-dist ära lasknud.

KALVI VOOLAI

ENDEL PÄRN 70

Homme tähistab Eesti muusikateater ühe oma populaarsema ja staažikama näitleja auväärset juubelit. Viiskümne viis aastat tagasi «Vane-muises» lavateed alustanud Endel Pärn jõuab 70. versta-postini. Neljakümne kahe aasta eest estoonlaseks hakanud Endel Pärna koomiline anne on publiku müllu sööbinud selliste hülgerollidega nagu Boni «Silvas», Napoleon «Bajadeeris», Sancho Panza muusikalis «Mees La Manchast» ja eriti professor Henry Higgins «Minu veetlevas ledis».

E. Pärna austajail on tänaseni tulnud usinalt teatriteed talletada, sest vanameistriga poleks «Estonia» operett ka praegu see, mis ta on. Mr. Pobitsch muusikalis «Tõotused, tõotused...», Archibald «Savoy ballis» ja Franta «Müüdnud mõrsjas» on vaatajatele maiuspallaks ja noorematele kolleegidele eeskujuks karakterosa-de loomisel. Proovijärgus on Endel Pärnal aga härra Schultzi osa J. Kanderi kuulsas «Kabarees», mille esietendus jääb küll päris hooaja lõppu. Seevastu teleekraanidel näeme teda juba homme, sünnipäeval kl. 21.35 saates «Rahvakunstnikud». Peatselt jõuab vaatajani ka stuudios «Eesti Telefilm» äsja juubilarist valminud muhe pooltund nime all «Täna õhtul...».

Pildil näeme Eesti NSV rahvakunstnikku Endel Pärna teatridirektor Falkena J. Straussi operetis «Nahkhiir».

OOPER SUBTIITRITEGA

Põnevast uuendust katsetab «New York City Opera», kus esmakordselt maailmas kasutatakse ooperitendustel subtiitrit. Lava kohale paigutatud tumedale ekraanile projitseeritakse etenduva ooperi ingliskeelne tõlge. Esimakogumise andiaks valiti J. Massenet' vähemärgitav ooper «Tuhkatrinu». Teatri juhtkond, solistid ja kriitikud nimetavad eksperimenti kordaläinuks. «Sel moel vabaneme mitmetest takistustest, mis seni ooperikunsti vastuvõtu raskendanud on. Tänu tiitritele võivad kuulajad nautida ooperit originaalkeeles, kaotamata seejuures sõnagi libretost», kommenteeris ettevõtmist teatri direktor, maailmamaine lauljatar Beverly Sills.

EESTI NSV HELILOOJATE LIIDU XII KONGRESSI

SÕNAVÕTTUDEST

Mahukama osa eesti heliloojate XII kongressist hõlmasid sõnavõttud (28 kõnelejat), milles ootuspäraselt olulisemaks kõneaineks uudislooming. Kõlama jäi nii külaliste, komponistide enesete kui ka kriitikute ja interpreetidegi üksmeelne hinnang: eesti muusika on kongressidevahelisel ajal teinud erakordselt suuri edusamme. Kiitvaid hinnanguis kordusid nimed, kellelt aastatega oleme harjunud üksnes õnnestumisi ootama. E. Kapi, V. Tormise, E. Tambergi, J. Räätsa, E. Mägi järel on oma loomevõimet tõestanud järgmine põlvkond R. Kangro, A. Põldmäe ja L. Sumera näol, kellest viimane oma II sümfooniaga erilise tunnustuse ära teenis. Et mitmed hinnangud sama ajalehe veergudel ilmuvad ja et uued helitööd kongressil vastakaid seisukohti ei äratanud (kui ehk, siis A. Kuuseoksa repelli, et festivalikavas oli ka halle teoseid), jätame siinkohal üksikteosed ja peatume neil harvadel sõnavõttudel, mis püüdsid eesti tänast muusikat tervikuna näha ja analüüsida. Külalised (A. Holminov, T. Dubkova, A. Bogdanova) tõstsid meil heliloomingu olulisema tunnusejoonena esile selle põlvest põlve pärandatavat kõrget professionaalset taset, aga ka rahvamuusikalist alust, mis otseselt või kaudsemalt enamasti tunda. Täheldati ka teravate vastuloolude puudumist põlvkondade, stiilide ja voolude vahel, samas aga paljude autorite ilmeksimatult äratuntavat isikupära. Kõige täpsemini iseloomustas meie nüüdismuusika seisu E. Tamberg: «Viimase kümmeaastase aja jooksul on suurenenud meie heliloojate kontaktivajadus publikuga. Hajumas on rumal müüt, et kui meid ka täna ei mõisteta, võidakse meid mõista saja aasta pärast. Vahepealne ja meie vabariigis õige lühiajaline modernismiperiood, mis publikule mitte alati meele järele polnud, aitas meid vabaneda akadeemilisest rutinist. Ja kuna õnneliku saatuse tõttu ei langenud me ka avangardistlikku akadeemilissusse, siis seisame praegu publiku ees palju rikkamana, nii vahendite kui ka mõtlemisviisi poolest, kui enne selle perioodi läbitegemist. On ilmselt ja seejuures väga rõõmustav, et viimastel aastatel on kasvanud heliloojate sisemine vajadus rääkida meie kaasaja olulistest probleemidest ja teha seda publikule arusaadavas keeles.»

Temaatilist muusikat luuakse pidevalt, ometi kuuleme tähtpäevakontsertide kavades ikka traditsioonilisi leivakumbreid (L. Sumera). Isegi kõiki NSV Liidu moodustamise 60. aastapäeva pühendatud konkursil premeeritud töid pole siiani ette kantud.

Muusikažanreist eraldi peatuti ooperil (E. Tamberg, A. Mikk), koorimuusikal (E. Tamberg, G. Ernesaks, A. Rattassepp, H. Treuberg) ning levimuusikal (V. Ojakäär, O. Sapožnin).

On üleliiduline probleem, et loodavate ooperite hulk ja tase, eriti nüüdsooperite puhul, ei ole rahuldav. Aruandeperioodil on meie vabariigis toimunud märgatav nihe paremuse suunas. Kui kahe eelmise kongressi vahel jõudis kahe teatri lavale vaid üks ooper, siis viimasel perioodil loodust juba neli: E. Kapi «Enneolematu ime», R. Kangro «Põhjaneitsi» ja «Ohver» ning E. Tambergi «Lend». Kaks viimati nimetatut on tänapäevateemalisi töid, ja esimesed ilmselt paralleelidega nüüdisaega. Avardunud on teatrite kirjutavate heliloojate ring — see soodustab uute

ideede ja väljendusvahendite tulekut ooperisse. Järjepidevust aitab aga säilitada kõigi põlvkondade osavõtt ooperiloomingust (E. Kapist I. Garšnekini). Ooperiloomingu intensiivistumisele on kaasa aidanud teatrite võimekuse kasv, dirigentide ja lavastajate huvi algupärandite vastu, teatri juhtkonna suurenenud vastutustunne rahvusliku ooperiloomingu suhtes. Nii on RAT «Estonias» viiel aastal rambivalgust näinud viis algupärandit. Teatrite teeb aga vahel muret teose valmistamist. Tähtsaks näib, mis lööb segi tööplaani ja jätab napiks uue teose ettevalmistustaja. Veel pakkus A. Mikk välja võimalusi ooperižanri mitmekesistamiseks (vaja oleks kooliooperit, kammermuusikali) ja temaatiliseks avardamiseks (kummaline, et kasutamata on kosmosetema, mida annaks laste tarvis põnevalt teha). Tõsiselt probleemiks on lavaloomingu jäädvustamine — nii näiteks ei ole juba neli aastat menukalt etendatud «Eesti ballaadidest» ei plaati, helilinti ega trükitud partituuri!

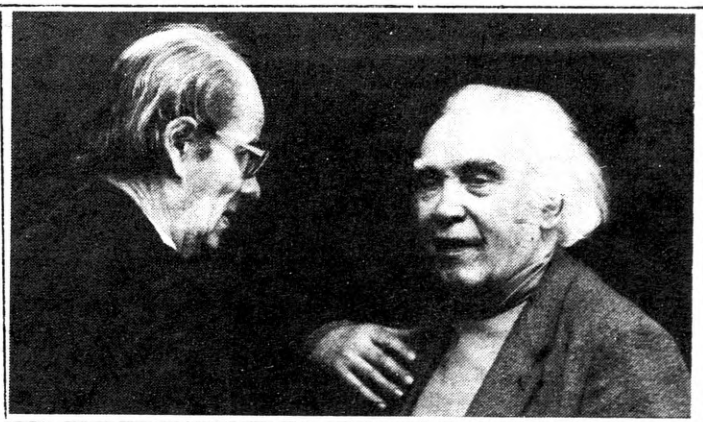
Meie koorikultuuri kuulsus ulatub kaugele. Küllap see inspireerib ka heliloojaid — aruandeperioodil sündis pool tuhat uut koorilaulu. Ometi on seda vähe, õigemini püsib juba ammune mure — ei jätku lihtsaid, taidlejaile sobivaid koorilaulu. Maestro G. Ernesaks pani kõiki komponiste 100-protsendiliselt mõtlema meie laulupidude repertuaarile, hoolitsema tuhandete taidlejate lauluvara eest. Ta lohtus neid, keda ahistab «Tormise tormiline tõus», et teistegi on lootus leida oma nägu, kui mitte enne, siis umbes viieteistkümnenda laulu, ning kutsus heliloojaid üles hoolitsema selle eest, et koorimeeskonnad kõrgligast välja ei langeks, nii nagu see juhtus «Kalevi» korvpalliga. A. Rattassepp kõneles sellest, mida töötamine lauludele ootab: ta tahab laulda, mitte nootidel turnida. Laul jäägu kergesti meelde, pakkugu kohe laululusti. Hea tekst ja ere muusikaline kujund teevad laulu lauldavaks. Kooriühing omalt poolt taotleb või-

kasvavad uued Ernesaksid ja Tormised, kellel on meloodia-annet ja sisemist vajadust koorimuusikas oma sõna öelda. Meie ülesanne on neid ära tunda ja igati toetada.»

Levimuusika probleemid tõusid esile Filharmonia direktori O. Sapožnini sõnavõttus, kes juhtis tähelepanu sellele tohutule auditooriumile (1,9 milj. kontserdikülastajaga 187 000 süvamuusikahuvilise vastu aastast!). Meie levimuusikute populaarsus katab kogu Nõukogudemaad (aastas 952 kontserti väljaspool vabariiki) — ansambli repertuaar koosneb aga suurelt jaolt omaloomingust. «Luulemakulatuuri» ja primitiivset laulude vohamist on kutsunud piirama Heliloojate Liidu juures vast loodud levimuusika komisjon. Rõõmustavalt tugevad on meie levimuusikud ja nende seas eriti džässmuusikud, kelle kunst popi lühiajalisele elevusele vastandudes on pikaajaliste traditsioonidega. Probleemiks on aga jäänud levimuusika kriitika. Ja nagu koorimuusika puhul, tegi V. Ojakäär siingi juttu igihaljatest, meloodilistest lauludest — on ju levilaulu klassika veenvalt tõestanud, et meloodia on see, mis jääb. Ühtaegu tuleb mõelda uutele üldrahvalikele lauludele, mille sündi võiks aastapreemiaga ergutada, ning hoolitseda ka vana eluõiguse eest meie laulupärandi paremiku propageerides.

Kui eesti nüüdismuusika koht meie kontserdielus aastast aastalt kindlamaks muutub, siis meie klassika leiab üha vähem tähelepanu. V. Rumessen kinnitab: «On saanud ebaloomulikuks nähtuseks, et meie klassikute helilooming leiab ettekandmist peamiselt seoses juubelitähtpäevadega. Selle tagajärjeks on nii interpreetide kui ka publiku võrdumise.»

Seda kinnitas ka Mart Saare üldiselt kordaläinud juubeliaasta. Et lähenemas on H. Elleri 100. sünniaastapäev, tuleks teha, nii kordaläinust kui ka vigadest, õppida. M. Humal peatuski H. Elleri hindamatul osal eesti muusika loos, pani ette juba praegu moodustada juubelikomisjon

Aleksei Stepanov ja Gustav Ernesaks kongressi vahelajal.

malusi anda aastapreemia realkooridele adresseeritud parimale laulule. Pärnu Linna RSN TK kultuuriosakonna juhataja H. Treubergi laien-das teemat harrastusmuusikuile üldse (instrumentaal-muusikas on repertuaariprobleem veelgi teravam) ning arvas, et teema «Helilooja ja taidluskollektiiv» vääraks Heliloojate Liidu uue juhatuse pleenumit. E. Tamberg, kes leidis praegu lihtsa koorilaulu prestiiži langenud olevat (seda eriti noorte seas — noorimad laulupeo-autorid on 50-aastased), lõpetas teema siiski optimistlikult: «Loodame kogu hingest, et noorte hulgast

ning taotleda tähtpäeva üleliidulist märkimist. A. Kuuseoks meenutas juba varemgi jutuks olnud ettepanekut korraldada Tallinnas H. Elleri nim. pianistide konkurss, mida M. Humal soovitas laiendada ka viiuldajatele, pakkudes lisaks välja Elleri-nim. kvartetifestivali, mille kasutegur meie vabariigi muusikakultuurile võiks suurem olla kui hiljutine Borodini-nim. konkurss Tallinnas, kus ei osalenud ühtki eesti kvartetti ega kõlanud ühtki meie helitööd. Ja kuigi juubelid tuleb hästi läbi viia, ei ole vähem oluline taastada meie muusikaklassikale teda vääriv koht

igapäevases muusikaelus.

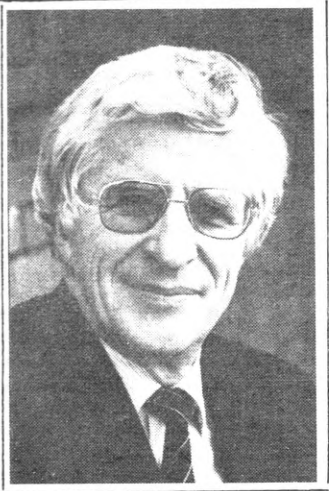
Umbes kolmandiku meie Heliloojate Liidu liikmeskonnast moodustavad muusikateadlased, kelle tööd-tegemised andsid ainet mitmetele sõnavõttele. Selleski vallas täheldati aktiviseerumist, meie muusikateadusliku ja -kriitilise mõtte tugevnemist. T. Vabrit hindas tulemusrikkamaks meie klassikalise pärandi uurimist, kus on kaante vahele jõudnud õige mitmed töömahukad uurimused (J. Jürissoni, I. Randalu, V. Rumesseni sulest, millele I. Rüütel liias rahvamuusika poolelt V. Sarve ja V. Pino ning A. Visseli unikaalsed kogumikud setu folkloorist). Ka uudisloomingu tutvustamine («Opus novum» «Sirbis ja Vasaras», mitmed põhjalikumad uurimused uues ajakirjas) on saagenud. Nurisemist oli kontserdikriitika vähesuse üle (A. Kuuseoks), ehkki siingi annab lootust TRK tudengite elavnenud ajakirjanduslik tegevus, küllap tänu M. Vaitmaa juhendamisel kriitikaseminaridele.

Rohkem kui kirjutajate puudumise üle võib kurta vähese huvi üle muusikakriitilise tegevuse vastu, arvas T. Vabrit: «Miks siis? Oma seisukoht ja soov seda avaldada on igal muusikainimesel. Kriitika on aga uue teosega, uue nähtusega silmitsi olemine, on esimene hinnang, ja see on riskantne. Teame ajaloost mitmeid naeruväärseid mõddalaskmisi. Ja ometi, kui kriitika ütleb lahti hinnangust või peidab selle diplomaatia taha, kaotab ta oma spetsiifika ja sotsiaalse funktsiooni. Trükisõna fetišeerimine, kirjutatud arvamuselaua dokumentiks tunnustamine surub kirjutajale ülemäärast vastutuse. Olukorda leevendaks võimalikult paljude, ka lakooniliste hinnangute avaldamine meie päevalehtedes.»

Niisiis, lehed ootavad aktiivsemaid kirjutajaid, Filharmonia uusi lektoreid loengukontsertide tarvis jne., lisaks on igal muusikateadlasel oma töö, mis muudab suuremate uurimuste ettevõtmise peaaegu võimatuks. Siit tõstatubki terav probleem, mis vajab kiiret lahendamist eesti muusikateaduse sihipärase arengu huvides. On vaja muusikateaduslikku uurimisgruppi, kinnitasid kongressipuldist T. Vabrit, A. Hirvesoo, V. Rumessen, R. Kangro jt. Uurimisgruppi minevikupärandi süstemaatiliseks läbitöötamiseks, hädavajalike teatmeteoste koostamiseks jpm.

Palju oli kongressil juttu heliloojaile eluliselt vajalikest liitlastest — interpreetidest. Meie vabariigis on praegu silmapaistvaid, omanäolisi solist-ansambleid-kollektiive rohkem kui kunagi varem. Ka nende huvi oma rahva muusika vastu on kasvanud ning paljudel juhtudel püsivust näidanud (K. Randalu, T. Kaljuste ja tema koor, klaveriduo jpt.). Heliloojad (A. Põldmäe, R. Kangro) nägid vajadust seda huvi ja tähelepanu märkida eesti muusika parima esitaja aastapreemiaga. Paljude sõnavõtjate ühine mure oli interpreetide oma organisatsiooni puudumine (vastava sektisooni töö Heliloojate Liidu juures seisukohalt lõplikult). Vajadus interpreete koondava ja nende huvi kaitsva ühingu järele on tõsine, kuid nagu kinnitas ainsus sõnavõtnud interpreet A. Kuuseoks, ei saa seda organiseerida ei heliloojad ega muusikateadlased, seda peavad tegema interpreetid ise. Küsimuse õige lahendus alles ootab leidmist.

Muusikaline kasvatus on eriti tähtis teema sündiva koolireformi valguses. A. Vahter

Leedu helilooja

VYTAUTAS BARKAUSKAS:

Olen eesti muusikaga ammu tuttav, esmakordselt olin Eestis 1963. aastal. Tookord oli eesti muusikas suur tõus, ilma tegi minu põlvkond — Eino Tamberg, Veljo Tormis, Jaan Rääts jt. Hiljem olen olnud siin mitu korda. Kümmeaastat tagasi hiljem, kui lainehariais olevat möödas, avaldasin ajakirjas «Sovetskaja Muzõka» eesti muusikast artikli pealkirjaga «Usutavasti on tagasimine ajutine». Mõtlesin, et pärast seda mind Eestisse üldse ei lasta, aga teie ajaleht avaldas artikli eesti keeles ja mina endale vaenlasi ei saanud. Lõpuks kõlas pealkiri siiski optimistlikult. Praegu — ma pole vahepeal viis-kuus aastat Eestis käinud — on muljed tõesti optimistlikud, minu arvates on eesti muusikas jälle tõus. Loominguolu on aktiivne, on ilmunud uued andekad, huvitavad autorid.

Eriti tugeva mulje jättis mulle Lepo Sumera Teine sümfoonia. Kuulsin möödunud aasta lõpul Gorkis noorte heliloojate festivalil tema Esimest sümfooniast. See on meisterlik, ent mulle näis, nagu oleks autor ise otsekui väljaspool struktuuri. Võimalik, et mingil määral tulenes mulje esitusest, aga selline see oli. Teine sümfoonia meeldis mulle tunduvalt enam, siin on autor juba n.-ö. sündmuste keskmes. Arvan, et konstruktsioon peab teenima autorit, mitte vastupidi. Kui ma enne kontserti lugesin kavalehelt autori annotatsiooni Teisele sümfooniale, arvasin ka, et esiplaanil on mingid konstruktiivsed, tehnilised kaalutlused, ent kuulates selgus, et kõik on õigustatud, sügav, väljendusrikas ja terviklik. Leian, et noorema autorite teoste seas on

FESTIVALIKAJA (I)

2.—7. aprillini, Eesti NSV Heliloojate Liidu XII kongressi eel toimus Tallinnas Nõukogude Eesti muusika festival. Sellel olid esindatud üle viiekümne liidu liikmeskonda kuuluva helilooja teose, lisaks muusikat mitmelt nooremalt autorilt, samuti Tartu harrastusheliloojalt Leo Schotterilt, aga ka hiljuti manalasse varisenud Tuudur Vettikult, Heino Lemmikult, Uno Naissoolt, Arne Oidilt ja Artur Uritammelt.

Kuue päeva jooksul leidis aset kolm sümfoonia-, kolm kammeransambli kontserti, Kalle Randalu klaveriõhtu, Filharmonia Kammerkoori, puhkpilliorkestri «Tallinn», Eesti TV ja Raadio segakoori ja estraadimuusika kontsert, kus esines Eesti TV ja Raadio kontsertorkester, laste klaveripalade võistlus, muusika kuulamine heliintidelt Heliloojate Majas. Kaheteistkümmel kontserdil kõlas üle saja teose kõige erinevamaates žanrides. RAT «Estonias» etendusid neil päevil aga Veljo Tormise «Eesti ballaadid», Eugen Kapi «Enneolematu ime» ja Eino Tambergi «Lend». Niisugune ulatuslik eesti uue muusika ekspositsioon andis ainet paljudeks arupidamisteks küll juba vahetult kontserdisaalis, küll kongressil. Allpool alustame nii külaliste kui ka koduvabariigi muusikainimeste festivali muljete avaldamist.

see sümfoonia loomingusündmus, ja mitte ainult eesti muusikas.

Eino Tambergi oratoorium «Amores» on samuti meisterlikult kirjutatud. Huvitav on idee, Tambergil on alati väga huvitavad ideed, ka lavateostes. Kahju, et ma ei saanud aru tekstist, see on ilmselt väga oluline. Muusikaliselt tundusid mõned osad enam, mõned vähem veenavad. Aga meisterlikkus, kogemused on suur asi, kui see on olemas, võib autor end kirjutades vabamalt tunda.

Väga ereda mulje jättis Jaan Räätsa Teine klaverikontsert. Stiililt ja helikeelelt ta mulle eriti lähedane ei ole, aga rõõm oli kuulata, sest kõik oli meisterlikult, väga hea maitsega kirjutatud ja suurepäraselt esitatud.

Teadsin ka varem mõningaid Mati Kuulbergi teoseid, nüüd kuulsin avamängu «Dominante» ja Neljandat soolosaati viiulile. Mulle tundub, et autoril võiks olla iseenda ees rohkem vastutustunnet, seda enam, et ta on alles suhteliselt noor ja ilmselt töötab palju. Näis, et ta kirjutab kergelt. See on hea, aga kui tulemus on kerge, pole enam kõik hästi. Milles see väljendub? Dramaturgias, helikeeles, ideedes, teostuses — terves kompleksis. Et konkreetselt öelda, milles asi, oleks vaja teost juba analüüsida. Aga näiteks avamängu alguse gammakäigud. Ka Sumera Esimeses sümfoonias on konstruktiivsed gammad, ent läbimõeldult, peenelt kirjutatud, «Dominantes» aga pinnalised ja seepärast eba-huvitavad.

Lydia Austeri ood «Igavene tuli» polnud stiililt sellesse kavassee päris sobiv, ilmselt oli autorilgi teistsugune eesmärk. Teema on tõsine ja vastutusrikas, lahendus aga lihtsustav, teemale ja vastutustundele hukatuslik.

Teisel sümfooniakontserdil oli väga sümpaatne Ester Mägi «Bukoolika». Ütleksin, et ka see autor on noor, sest oluline pole vanuslik mõõdupuu, heliloojal peab olema noor hing. Nüüsamuti mõjusid Orelkontsert ja «Lauluema» — kõik on naudinguga kuulatav, ideele vastav, maitsekas. Mägi muusika varjundipigustus on parimas mõttes naiselik.

Alo Põldmäe on minu hea sõber, oleme mitmel korral koos reisinud, aga püüan vältida liigset subjektiivsust. Tema Klaverisonaat meeldis mulle palju enam kui Löökpillikontsert, oli elav, mittestandardne, omamoodi keele ja faktuuriga, eriti äärmistes osades. Löökpillikontserdis rikkusid muljele quasi-prantsuse sekvents. Ma ei armasta üldse eriti kollaaže ega stilisatsioone, sageli ei saa aru, milleks autoreil neid vaja stilisatsioone, sageli ei saa kirjutada löökpillidele, neid tuleb väga hästi tunda. Siin oleksid nad võinud olla mitmekesisemalt kasutatud. Loodan, et autor seda hingepõhjas isegi tunnetab.

Boris Parsadanjani Seitsmes sümfoonia on muidugi väga huvitav, ainult et võib-olla läheb midagi teose tähendusrikkusest kaotsi... ülima tähendusrikkuse tõttu. Kui kõik naised oleksid ilusad, siis poleks ühtegi ilusat naist.

Mulle meeldisid väga teie sümfooniaorkester ja dirigent Peeter Lilje. Tal oli suur koorus, ja on ju raske nii kiiresti ümber lülituda ühelt stiililt, isegi ühelt žanrilt teisele. Eestlastel peab olema suur rõõm nii heast dirigendist.

Imetlusväärne, hämmastav pianist on Kalle Randalu. Ta esitab muusikat, mitte iseenest (nagu Liljegi!). Interpreetidele, ka heliloojale ja muusikateadlasele demonstreerivad vahel iseenest. Aga meie kõigi eesmärk peaks olema muusika. Kalle Randalu mängis läbi en-

da, aga tegi suurt muusikat. Tema kontserdil meeldisid mulle jälle väga Sumera palad, ja mitte ainult Esimese sümfoonia paralleelpala, vaid ka «Pardon, Fryderyk!» — see on maitsekalt ja elegantsiga kirjutatud, omapärane ja mittestandardne. Peeter Vähi teoses oli väga huvitav esimene osa, edasi tundus juba lihtsustatust. Raimo Kangro sonaadist ootas enam. Mõtlesin, et tal on juba neli klaverisonaati. Leian, et tänapäeval on liiga suur teoste arv ohtlik, sest me oleme ikkagi keerulisemad.

Jäin Eestisse üheks päevaks kauem, kui esialgu olin kavatsenud, et näha Tambergi ooperit «Lend». Olin lugenud romaani ja näinud filmi, süžee on mulle väga lähedane. Muusikaline lahendus oli huvitav, lihtsustamata, aga seesugust ohtu peitub süžees küllalt palju, näiteks Helilooja sõprade stseenides. Kurvastasid mõningad lavastuslikud detailid. Ei mõista, kuidas on üldse lavale lubatud selline lapsik, «teisest ooperist» auto. Minu arust peaks autor sellise asja kategooriliselt ära keelama. Või lendamise stseenis need mustad figuurid. Sellegipoolest oli lennustseen parem, kui võis karta, väga palju aitas balletiteisikeste sissetoomine. Liigne — juba autori poolt — oli I vaatuses «Luikede järve» ja «Peer Gynti» tsiteerimine, ülemäärane vastutulek publikule, arvestus. Tark publik saab niigi aru, rumalale aga ei tee ka püüdlult vastu tulles kõike selgeks.

Omaette probleem, ka meil Leedus, on festivalide ülekoormatus. Kõike on võimatu kuulata ja kaugeltki kõik pole huvitav. Ise oleme süüdi. Festivalikavadesse peaks valima teoseid, mitte autorinimesi. Valikuprintsiip «mitte kedagi solvata» pole õige, sest autor ise solvab ennast, kui tema nõrk teos esitatakse festivalil või pleenumil. Kui ta seda ei mõista, siis on lugu seda kurvem. Mõistame demokraatiat ja võrdsust valesti. Leian, et igal heliloojal on õigus kirjutada head muusikat. Igauks ei kasuta oma õigust, sest igauks ei suuda. Nii et võrdsus olgu algjärgus, edasi määraku elu, loomulik konkurents. Püüdku igauks kirjutada parem teos kui kolleegil. Loomulikult on palju ja hästi töötaval autoril oma kolm-neli head teost, neid kõiki tuleks näidata. Publik ei ole rumal, nagu tõestas siingi erinevate arvustuste erinevate teoste. Ja esimesel, tervikuna parimal kontserdil oli ju nii palju rahvast.

Lõpuks: on väga hea, et teil on nii erinevaid, eri vanuses häid autoreid. On huvitav muusikaelu.

ARNE MIKK

50

Kallis sõber!

Sinu elutee spidomeeter on jõudnud viiekümneenda versiooni. Ja pole see tee olnud alati sile ja sirge. Odukesed tipa-tapa sammud on Mulgimaalt alustanud seda teed läbi koolide ja kogemuste ning jõudnud tänase juubilari elutee keskpaika. Esimese poole moodustab muusikalisel küttusel pürgimine muusikakooli, seejärel Konservatooriumi Aleksander Arderi lauluklassi, kontserttegevusele, tulekule «Estoniasse», kus oled olnud koorilaulja, solist, kirjandusala juhataja, lavastaja assistent, lavastaja ja peanäitejuht. Siia mahuvad veel enesetäiendamise Berliini «Komische Operis» Walter Felsensteini ja Moskva Suures Teatris Boris Pokrovski juures. Selline teenistusleht ongi atestaadiks selle kohta, et Sinust on vormunud tark teatrimees. Oma erakordse takti, lahkuse ning abivalmidusega oled sa autoriteediks ka kõige virisevama teatritegijale. Vigade leidja ja neile osutaja on paraku kergem olla kui uute mõtete andja nende ideede teostegijaj. Ja teoks oled Sina teinud peaaegu kõik, mida oled plaerinud. Oled paljude eesti algupäraste ooperite ristiisa. Oled toonud värskeid tuuli meie repertuaaripoliitikasse klassikaliste ooperite esmalavastamisega Nõukogude Liidus. Noored teatrikoolitajad on Sulle tänulikud ooperitundide ja B. Britteni «Väikese korstnapühkija» võluva lavastamise eest Tallinnas, Moskvast, Helsingis ja Tampere. See, et oled kutsutud lavastama väljapoole koduvabariiki, on tunnustus Sinu andele. Meie soolistid on Sulle tänu võlgu oma loominguhõõnute läbiviimise ja kontsertfilmide tegemise eest. Armastad piiritult «Estonia» teatrit nii vanana, kui ta on, ja ka ette unistades sellisena, milliseks ta saab.

Sinu elust, mille oled komponerinud nii harmooniliseks ja musikaalseks, on kõlanud avamäng, avakoos, duett ja poiste (poegade)koor. Tegevust on olnud palju. Nüüd aga kõlab suur sõprade koor, kes laulab Sulle «Ta elagu!», et seejärel põnevusega ootama jääda kuidas lahendad edaspidiseid sündmusi, mida mõtled välja, kuidas jagad rolle. Me kõik aga teame, et nii hea südamega inimene, kellel on aega jännata mitte ainult oma muredega, on tõlikul tänapäeval vaata et haruldus. Seda on märganud ja märkinud Sinu puhul Emil Gilels, Kirill Lavrov, Jevgeni Nesterenko ja paljud, paljud teised. Tore, et oled selline. Koduteatri «Estonia» nimel Sulle tervist ja põnevaid ettevõtmisi soovides

juhtis tähelepanu vajadusele arendada töökasvatust käsi-käes tundekasvatusega. Ja seepärast tuleb suurendada muusikatundide, eriti aga laulmise osa kooliprogrammis. Oelduga haakus A. Rataspea palve, et heliloojad pööraksid erilist tähelepanu keskmisele koolieale. Kui lastemuusikat on loodud päris palju ja päris head, siis teismelised on jäetud sageli vähevaatlikule levimuusika mõjusfääri. Muusikalises kasvatuses lastemuusikakoolides kõneles K. Tamra. Ka neis koolides on õpetus suunatud tulevaste muusikute ettevalmistamisele, ometi ei lähe 90 protsenti lõpetanuid professionaalse muusiku teele. Raskusi on programmi koostamisel ja koolidevahelisel ühtlustamisel, eesrindlike pedagoogiliste kogemuste levikul, K. Tamra puudutas ka muusikapropaganda küsimusi, kontserdikorraldust ja repertuaari. Miks kipub interpretide arv olema lausa pöördvõrdeline kuulajate arvuga? Kas ei tuleks repertuaari koostades arvestada publikut? Küllalt paljud interpretid annavad kontserte Eestimaa lastemuusikakoolides.

Haruharv on aga juhust, kui sellise kontserdi kavas on lihtsamad, lastele enestelegi kättesaadavad teosed. Milline oleks aga õpilase rõõm, kui laps kuuleb, et tema õpitavat helitööd mängib ka suur kunstnik. Väga väike on tegelikus õpperepertuaaris eesti heliloomingu osa, mille põhjusi K. Tamra nägi õpetajate väheses huvis selle vastu. Tõda lünka ei suuda täita üksikud kontsertkohtumised komponistidega, mida meil aegajalt korraldatakse.

Kui televisiooni ja raadio osast meie muusikalises kasvatuses ja propagandas seerkord peaaegu ei räägitud (E. Kapp tõstis küll esile Eesti Raadio saatetarju «100 aastat eesti viiulimuusikast»), siis küllalt tihti tuli jutuks Filharmonia töö. Arutati, kuidas suurendada eesti nüüdismuusika, aga ka meie klassika osakaalu kontserdielul. Sellega seoses tuli mitmesuguseid ettepanekuid ka korraldatavate festivalide jaoks. A. Mikk juhtis tähelepanu sellele, et paljudes Nõukogudema linnades on välja kujunenud oma muusikafestivalid: meilgi

on neid üht- ja teistviisi korraldatud, kuid oma nägu seni leidmata. Neile, kel südamel nüüdismuusika parem tutvustamine, tundus otstarbekas korraldada väiksemad uudisloomingu ülevaatused igal aastal ning siis kongressieelsele festivalile pakkuda tõesti paremast parem (A. Põldmäe, A. Kuuseoks). Leiti ka, et hoolimata tänavuse festivali õnnestumisest, oli muusikat ja seega ka kontserte liiga palju, mistõttu mõnele neist ei jätkunud publikut. Ehk tuleks osa kontserte viia tööstusettevõtetesse või laiendada üritust ka väljaspool pealinna (O. Sapožnin).

Kaleidoskoobi lõpetuseks mõned igipõlised, paljudest sõnavõtudest koorunud, lahendamist ootavad probleemid. Tõsi küll, õige mitmed küsimused lahenedes aruandeperioodil (muusikaajakiri, HL-i infokeskus), mõnede lahendamiseks on lootus (TRK ja RAT «Estonia» uus hoone), kuid loodus ei salli tühja kohta ja nii on uusigi muresid öelda. Lahendamata on noodija plaadivahetus vennasvabariikidega, nootide ja plaatide

müügiolud Tallinnas endiselt kehvad, unistuseks on jäänud eesti muusika spetsialiseeritud muusikakioski avamine vanalinnas. Rasketes oludes töötab Teatri- ja Muusikamuseum, fondid Laululava ruumes aga on lausa ohus.

Uus mure on saanud hiljutisest rõõmust, mil Lenini-nimelisele Tallinna Kultuuri- ja Spordipaleele eraldati ajakohane heliaparatuur. Kuna stuudio salvestuste tarvis on välja ehitamata, seisab hinnaline ja meile hädasti vajalik tehnika praktiliselt kasutamata. Ettepanekuid olukorra lahendamiseks tehti erinevaid (R. Kangro, S. Grünberg, L. Sumera jt.), vajadus asja operatiivselt muuta on aga ilmn.

Ehkki ülevaate lõpulõigud said kriitilised, oli lõppenud kongress eelmistega võrreldes rõõmsam ja optimistlikum. Võimalik, et osalt tingis selle Heliloojate Liidu läheneva 40. juubeliaastapäeva hõng, kuid sellelegi andis tooni ilmne tõusujoon eesti viimaste aastate muusikaloomingus.

Kokkuvõtte tegi
TIINA MATTISEN

Sinu ERI KLAS

Iga rahva vaimutegevuse ajaloos on keskseid ajatähti-
seid ja nimesid ning teisi, mis
ehk ise vähem koloriitsed,
kuid millel terviku seisuko-
halt samuti ei puudu oma ots-
tarve. Täna mõtleme mille-
legi õige olulisele, 75-aasta-
seks saavale Eesti NSV Riik-
likule Etnograafiamuuseumile.
Mõtlemise suurtele nimedele,
nagu tulekandjad Kristjan
Raud ja Oskar Kallas, soome
soost mehele, kes esmakordselt
viis eesti etnograafilise mõtte
materjalide teadusliku läbi-
töötamise tähenduses rahvus-
vahelisele tasemele — Ilmari
Manninenile. Raadi. Oskar
Loorits. Hurda kogud. Ferdi-
nand Linnus ja Harri Moora.
Ei puudu olevikusi omad At-
lased, kuid laskem ajal nen-
de jõudu selgitada. Tõsiasi
on aga see, et majutuslikult
juba äärmiselt keerukais tin-
gimustes töötavat Etnograa-
fiamuuseumi kõige ta hiigel-
varadega on kahekümmend viis
viimast aastat oma õlgadel
hoindnud Aleksei Peterson.

Agas seekordne kavatsus oli
hoopis kõnelda Tallinnast ja
eraldi tööloigust, mille on
enda hooliks võtnud üks õp-
peasutus — Eesti NSV Riiklik
Kunstiinstituut, ja mille toe-
tamine nii vaimses kui ka ai-
nelises mõttes on sõltunud
eeskätt juhtkonna mõistmisest
ja heast tahtest.

Instituudis, põhiliselt kol-
mes kateedris — need on
ruumikujunduse, tööstuskun-
sti ja tekstiili ning kostüümi
kateedrid — on ette nähtud
üliõpilaste mõõtmispraktika.
Varasematel aegadel tehti
seda enamasti Etnograafia-
muuseumis, aga ka Eestimaa
mööda ringi rännates. Juba
Kunsttööstuskooli aegadest on
ikka leidunud õppejõude, tä-
napäeval näiteks B. Tomberg,
L. Pärtelpoeg, A. Raud, kes
on meelsasti üliõpilastega su-
vised välipraktikad kaasa tei-
nud. Kuid oli tarvis ühe eriti
sihiteadliku entusiasti ilmu-
mist, et need matkad kasva-
tada praegust mõõtu arvesta-
tavaiks teaduslikeks ekspedit-
sioonideks. Niisugune entu-
sias on 1975. aastal Tartust
Tallinna asunud graafik,
Kristjan Raua preemia pävi-
nud kunstnik Kaljo Põllu.

Ekspeditsioonid, tänaseks
on neid seljataga kuus ja lä-
hemas plaanis niisama palju,
olid kohe kavandatud Eestist
kaugemale. Kuigi ega Eestit-
ki päris välja jäetud ole.
Hiiumaa, selle Kõpu poolsaar,
on siiani küll ainsana läbi

käidud. Sellest on selge, et
silmas on peetud mitte nii-
võrd meie oma rahvakunsti
kui just NSV Liidus elavate
soome-ugri rahvaste oma, mil-
lised uurimused ka Etnograa-
fiamuuseumis üha enam on
hoogu võtnud. Ekspeditsioo-
nid, mis hõlmavad küll vaid
paarkümmend päeva üliõpi-
laste suvepuhkusest, ulatuvad
mingil määral siiski üle terve
õppeaasta.

Algab see komplekteerimisest.
Igas välitööde rühmas on kesk-
miselt viisteist üliõpilast, aga
instituudi erialaseid võimalusi
kasutades võimalikult mitmesu-
guse ettevalmistusega. Nii saab
korda kompleksne ekspedit-
sioon, kuhu veel on liidetud
teistegi erialade inimesi (filo-
looge, etnograafe, viimasel kol-
mel käigul on lindistusi rahva-
luulest teinud vastne filoloog-
kandidaat Kristiina Kross). Kõi-
gil ekspeditsiooniliikmel on ko-
hustus pidada päevikut, igatks
peab valmistama 20 kindlas for-
maadis ja täpselt dateeritud jo-
onistust-moodustust ning 30 fotot.
Valmistatakse ka kitsasfilm, on
koostatud mõned herbaariumid.
Ekspeditsioon lõpetatakse aga
alles kevadeliselt OTÜ konverent-
sil, kus iga kaasaskäinu teeb et-
tekande ning samal ajal on väl-
jas fotode ja joonistuste näitus.
Igasuvine vaatlusmaterjal, um-
bes 300 joonistust ja 450 fotot
antakse pärast näitust üle säili-
tamiseks Etnograafiamuuseumile.

Eelnenust on juba selge,
et need on ainult etnograafi-
lised vaatlused, mitte aga ko-
gumistöö, see on üks instituudi
tegevuse erijoon. Kogutakse
küll, aga vaimus ja valgus
paberil. «Meie ainult joonista-
me,» rõhub juhendaja.
«laenama külaelanikele ese-
med üksi selleks tarbeks ja
viime kohe tagasi.»

Kaljo Põllu asumine Tar-
tust Tallinna jättis kunstia-
valikkuse ootusse — mees, kes
Tartus nii palju ära teha suu-
tis, kelle enese looming soe-
meugristus ülikooli õhutavas

Piltidel: ekspositsioonilt man-
side juurde.

atmosfääris, võimatu, et ta
uues asupaigas üldisse voolu
ära kaob. Ei kadunudki. Tuli
«Kalivägi». Ja need kuus eks-
peditsiooni, need on uus lehe-
külg instituudi eluloos, mille
tähtsust üliõpilastele nende
maailmavaate avardamisel,
loomingulise eneseleidmise
hõlbustamisel instituudis on
mõistetud ja hinnatud.

Nüüd aga, mis aluselt on
välja kasvanud see kõik?
«Nende käikude algus on Tar-
tus,» ütleb Kaljo Põllu. «Kui
keegi sisuliselt mingit im-
pulssi on andnud, siis prof.
Paul Ariste. Aga ka mu loo-
duslooptaja Aleksander
Lint Haapsalu Pedagoogilisest
Koolist. Ariste tegi selgeks
selle tähtsa asja, et fennoug-
ristika ei piirdu keelega, see
on ka kunsti, mõtlemise, ole-
mise probleem. Ja kui sa sin-
na sisse pääseda tahad, siis
võta ja uuri. Loe. Teine täht-
tis lähtekoht oligi TRÜ raa-
matukogu. Hindan väga kõrg-
elt vene uurijate töid. Näi-
teks NSVL TA Mikluhho-
Maklari nimelise Etnograafia-
muuseumi kogumikud. Kir-
jandus oli vaheastmeks, sel-
lest sai selgeks, et tuleb ise
välja minna ja vaadata.

Muidugi, ma ei salgagi, nä-
gin selles võimalust ka oma
loomingu rikastamiseks.»

Kuuekümnendate aastate
algul Tartu ülikoolis ja kun-
stikabinetis õppinute seas on
kindlasti neid ja allakirjuta-
nu kuulub nende hulka, kes
on hanerivis astunud Koola
poolsaare laugeid mäenõlvu.
Peatuti, et joonistada, sam-
malt ja pilvi ja väljamõeldud
põdrakarju. Liiguti rohkem
looduses, asustusest eemal.
Marsruut siiski oli kindel,
tempogi, seda reguleeris Põl-
lu kuulus «Nonii!» just siis,

kui kõik tingimata veel minu-
tikese maas oleksid tahtnud
istuda. Tagasi jõudnud, kirju-
tas üks tütarlaps ülikooli aja-
lehes: «Laplast me ei näinud-
ki.» Need käigud olid alles
lapsemäng, nende sihiks ei ol-
nud veel inimene ega tema
eluolu, «Kodalasedki», olgu
ehk küll suurtes joontes juba
paberil, alles otsisid nime.

Põllu: «Alguses oli see ehk
tõesti midagi minu enda
jaoks. Aga see on ära läinud
minu käest. Juba ammu on
see midagi rohkemat, midagi,
mis puutub kogu eesti rahvas-
se. Kõik see käimine nõuab ju
nii palju energiat, et enda hu-
viks oleks seda lihtsalt liiga.»

Esimene ekspeditsioon ERKI
üliõpilastega 1978. aastal viis
kindluse mõttes veel Tartu käi-
kudest tuntud paigusse: taas
koolalaste juurde. Oldi Lovo-
zeros, aga uueks alaks oli Belo-
morski linna ümbrus, kus ko-
peeriti nelja tuhande aasta va-
nuseid Zalavruka kaljujookseid.
Need on sügavreljeefid. See-
kordse käigu väärtuslikem tea-
ve oli laplaste suhteliselt hea
keeleoskus ning et rahvakunsti-
esemeid nende igapäevaelu-
sises leidub küllaltki palju. Toodi
kaasa 142 joonist ja fotot ning
juba see kõik lõppes kevadise
teaduskonverentsiga.

Järgmisel, 1979. a. suvel oldi
Tjumeni oblastis. Jamali Nee-
nitsi rahvusringkonna Surõska-
rõ rajoonis põhjantide juur-
res. Seda käiku eristab muudest
pearõhu asetamine põliselanike
vanema generatsiooni hulgas
veel säilinud paganlike usku-
miste ja rituaalsete toimingute
uurimisele ning kultusehitiste
mõõtmisele.

Tjumeni oblastis oldi veel teist
(1981. a.) ja läinud suvel kolman-
datki korda, siis keskenduti
mansi rahvakunstile. Mansid on
üldse vaid 7000, oma keelt kõ-
nelemas võis kuulda veel vaid
üksikuid vanu inimesi.

1980. a. Udmurti ekspedit-
sioonil Bobja-Utsa külas joonis-
tati kanepist rõivaid, põllutöö-
vahendeid ja hooned. Uudiseks
olid metsesilased. Samuti ava-
nes haruldane võimalus suhel-

da udmurtide hulgas elava tür-
gi-tatari-udmurti segu väike-
rahva bessermanidega.

Järgmisel aastal komide juu-
res, ja see oli Komi ANSV Inta
rajoonis, Obi-äärsetes handi ka-
lurikülades joonistati paate ja
kalastusvahendeid. Kui varem
oli nähtud vaid üksikuid püst-
kodasid, siis siin olid terved
külad.

Millal ring saab täis? Kas
üldse saab? Kavas on veel sam-
mal viisil jäädvustada veps-
laste, mordvalaste, maride,
liivlaste ja permikomide rah-
vakunsti.

TA Ajaloo Instituudi kõr-
val, mitmete muuseumide kõr-
val on küllap üllakirjeldatuli
oma osa etnograafia-alases
uurimistöös. Üliõpilasteas-
te töid on tunnustatud ülelii-
dulise konkursi II järgu dip-
lomiga, 11 lühiaurimust on
avaldatud ENSV TA toimetis-
te 1982. a. 2. vihikus, ja lisaks
muule on käesoleval kevadel
välja jõutud ühes mõttes veel
täiesti uuele ringile: esimest
korda on praegu instituudis
kõigi ekspeditsioonidel osale-
nute avalik iseseisvate loo-
minguliste tööde näitus. Ja
juba võib mainida silmapaist-
vamate tööde autoreidki. Mai-
nigem lõpetanud, kes juba
erialal tööle asunud: Malle
Antson, Viive Noor, Riina
Tomberg, Ruth Treimut, Sir-
je Kriisa, Katrin Pere, Lea
Malin, Annelii Säre, Mare
Raidma jt. Näitusele vastu-
võtu tingimuseks oli, et tööd
olgu sisuliselt või vormiliselt,
kuid tuntuvalt seotud ekspedi-
tsioonimaterjalidega või «ai-
nevalda puudutavate museo-
loogiliste allikatega». Miski
on selles kõiges tuttav. Ja ol-
gu öeldud — sinna välja jõu-
da on olnudki eestvõtja sala-
soov. «Kodalaste» autor alus-
tas kunagi hoopis kaootilise-
maist, aga tingimata samuti
just kohalike ühikute. Tema
eel ei sammunud raama-
tukogudes teoreetiliselt tee
läbirännanud elutark juht.
Temale ei öeldud tarvilikul
hetkel: «Nonii!» On siis ehk
asja uskuda, et nii visalt aast-
taid külvatud seeme kord ka
toredat vilja võiks kanda,
jätkates Kristjan Raua üritust
nii rahvateaduslikus kui aate-
lis-loomingulises mõttes. Veel
üks sündmus, mis neil kolmel
aprillipäeval, kui Etnograa-
fiamuuseum peab oma juube-
lipidu, tiivustab mõtlema kol-
mele küsimusele, mis ühegi
rahvuse ühegi liikme jaoks
kunagi oma tähtsust ei kaota:
kes me oleme?, kust me tule-
me?, kuhu me läheme?

ASTA PÖLDMÄE

(Vt. «Sirp ja Vasar»
nr-d 12, 13, 14)

Ka naised eksponeerib ta
nõnda, nagu mees neid oma
meelates ettekujutustes näha
sooviks. Ent selles osas jääb ta
Viiralt fantaasiale alla, kuid
mõneti kohtab ta graafikas Pi-
casso kujundeid.

W. Frankenstein on sündi-
nud 1918. aastal Berliinis ja
õppis seal, kuni natsid ta eda-
sise stuudiumi ja kunstitegemi-
se keelasid. Pärast lühiajalist
vangistust 1944. aastal ja ille-
gaalset tegevust töötas ta aast-
tast 1945—1953 Lääne-Berliinis,
kesti asus ümber Saksa DV-sse,
lõpetas aspirantuuri ning töö-
tab professorina siinseis kõrg-
koolides, 1979. aastast on ta
UNESCO kujutava kunsti or-
ganisatsiooni AIAP aupresi-
dent.

Berliini Vanas Muuseumis
eksponeeritud ulatuslik näitus
«Reformatsioonijastu kunst»
oli üks paljusid riiklikke üri-
tusi Martin Lutheri 500. sünni-
aastapäeva auks.

Siia oli koondatud maale,
gravüüre, vaipu, raamatuid,
sakraalsemeid Berliini, Eise-
nachi, Wartburgi, Wittenbergi,
Gotha ja ka Leningradi kuns-
tikogudest.

Ekspositsiooni mõju oli seda
suurem, et võis sellises ulatu-
ses ja ühtekoondatah näha
XVI sajandi kõrgmeisterid, na-
gu Albrecht Dürerit, Lucas

BERLIINI LILLI PROMET RALF PARVE KULTUURIDIORAAM

Cranach vanemat, Hans Hol-
beini, Jan van Mabuset, Raf-
faeli, Fra Bartolomeo, Piet-
ro Peruginot, Matthias Grüne-
waldi, Tilman Riemenschnei-
derit ja Veit Stossi, keda me
Poolast altarikujude autorina
tunneme Wit Stwosziina.

Kuid ka vähem tuntud või
ainult koolkonda esindavate
nimetute kunstnike looming
pakkus täiendavalt puhtkuns-
tilisi lahendusi ja reformat-
sioonijastu vabameelsemaid
suunitlusi, ehkki teoste motii-
vid jäid kõigil samadeks: pat-
tulangemine, paradisiist välja-
ajamine, Viimne kohtupäev,
maised lõbus, pühakute huk-
kamine või nende apokalipti-
lised nägemused, piibliperso-
onid Salome, Juudit, Olovernes.
Siinkohal meenub, et meie ku-
nagine postpasta laulus järje-
kindlalt tekstis esineva Olo-
vernese pea asemel — Overne-
se pea.

Kunstisõpradele tänapäeval,

kes piiblitelegende või antiikmü-
toloogiat ei tunne, jääb palju-
gi maailmakultuuris mõistma-
tuks, ka ei saa nad osa ajastu-
sümboolikast ja selle mõtte-
väärtustest. Kõneldakse, et
mõned meie tänased filoloog-
üliõpilased ei tundvat isegi
juudasuudluse tähendust, kuid
võiksid siiski teada, isegi kui
tegelikus elus seda endal ko-
geda ei tuleks.

Meile ateistidele on algalli-
kate tundmine eriti vajalik, et
me ei juhtuks tsiteerima uus-
aegse tarkusena apostel Paulu-
sele kuuluvaid sõnu: kes ei tee
tööd, see ei pea sööma.

Suurvürstide ja hertsogite
portreedel seltskonnas on (kes-
kel kohal Cranachi maalitud
Lutheri isa Hans, ema Marga-
rete, usu-uutja enda ja tema
naise Katharina von Bora
portreed. Katharinat ilmestab
kainus ja ta viltusilmade pilk
on kalk. Lutheri jämedate
joontega nagu väljendab tah-

te jõudu ja jonnakust: siin mi-
na seisan ja teisiti ma ei saa!

Cranach oli viljakamaid
Lutheri portreteerijaid ning
protestantlike ideede tõlgenda-
ja oma altarimaalides ja gra-
vüürides. Mõlemad mehi sidus
Wittenberg. Cranach tegutses
seal kuurvürst Friedrich III
Targa õuemaalijana, rajas oma
rohkete õpilastega töökoja, oli
ridamisi kirjastaja ja raama-
tukaupmees, apteeker, raehär-
ra ning linnapea.

Luther aga leidis Wittenber-
gi ülikooli asutanud ja lõpuni
katoliiklaseks jäänud kuur-
vürsti juures kaitset oma vas-
taste eest ning võis siin arenda-
da oma reformatsioonilist
tegevust. Sellest siis ka Cra-
nachi arvukad Lutheri ja ta
lähedaste portreed, illustrat-
sioonid Lutheri teoste ja
lendlehtede lehel.

Näituse omaette vaatamis-
väärsuseks on kolossalses
mõõtmes Saksimaa ja Pom-

meri ülikuid kujutav Peter
Heymanni gobelään, mis mõ-
jub siniste, pruunide, beežide
ja hõbeda toonidega nagu ma-
he õukonnamuusika.

Gobelään kui kunstiilik oli
end selleks ajaks küll lõpli-
kult vabastanud keskaja küt-
keist ja saavutanud iseseisva
tähtsuse, ent uuene-
misega võitis ta omaks juba
maneristlikke barokkelemente.

Nõnda on ikka kestnud: no-
vaatorlus ja manerism, mood-
sus ja selle hülgamine millegi
veel moodsama nimel, eksperimen-
t ja stagnatsioon... Ka
sakraalkunst ei kujuta erandit,
selles võib veenduda nii
Vatikani galeris kui ka Parii-
si Moodsa Kunsti Muuseumi
hilisnäidete varal.

Reformatsioonijastu kunsti
saime küllaga näha ka Wit-
tenbergis, mis ootas Martin
Lutheri 500. sünniaastapäeva
saabumist värskest värvitud
majafassaadide ning Lutherit
käsitlevate erisiliste trükiste
ja teda kujutavate meenetega
äriaknail.

Nagu juba kord varem, 27
aastat tagasi, seisime nüüd
jälle keskvaljakul Lutheri ja
Melanchthoni mälestussam-
mata ja ka nende haavakivide
ees lossikirikus. Jälle vaatasi-
me pronksust, mis ammugi
asendab 1760. aastal hävinud
tammist ust, kuhu usu-uutja
naelutas oma kogu maailma
vapustanud 95 teesi. Seda ei
tea kunagi ette, mis häviv, mis

XVI VABARIIKIDEVAHELINE KONKURSS

viis võistlema Valgevene, Leedu, Läti ja Eesti NSV 1983. aasta parimad trükised. Igas kirjandusliigist võis välja panna kolm trükist, kuue põhilise kirjandusliigi kohta esitasime seega 18 raamatut. Plakatid ja postkaardid võistlevad väljaspool arvestust. «25 parimat» konkursist erineb «Raamatukunst» põhiliselt selle poolest, et žüriis liiduvabariiki esindavad kohtunikud oma väljaannete puhul ei otsusta. Žüriis on viis esindajat igast liiduvabariigist ja kaks kohtunikku NSV Liidu keskasutustest. Kokku seega 22 liiget, kuid iga konkreetse raamatu puhul hindajaid vaid 17. Maksimaalne hinne on 5 punkti, minimaalne 2. Ühe raamatu maksimumhinne võib seega olla 15×5=85 punkti, minimaalne 17×2=34 punkti. Mõlemad hindod on haruldased, sest optimaalse kriteeriumid on ju suhtelised, väga halba raamatut aga konkursile ei esitata. Hinnatavat raamatut žüriile ei kommenteerita, kuigi uudne eksperiment vajab sageli väikest suunavat avamist. Tänavuse konkursi järgses vestlusringis lepiti kokku, et järgmisel aastal Riias kuulatakse vaieldavate raamatute puhul ka tegijad ära.

Et «25 parimat» parimaid esile ei tõsta, saab aasta raamatutoodangu eliti liiduvabariikide vahelisel konkursil mitmes plaanis selgemaks. Kõigepealt saame pildi meie raamatutoodangu üldise taseme kohta. Tänavusel konkursil jäime Valgevene ja Leedu järel kolmandale kohale. Lätis suutis edestada napilt 17 punktiga. Teiseks selgub raamatukunsti olukord kirjandusliikide kaupa. Ohiskondlik-poliitilise kirjanduse eest anti meile vaid üks III jär-

«RAAMATUKUNST»

gu diplom («Tallinna Riiklik Keskarhiiv. 1883–1983», kunstnik Rudolf Pangsepp, «Eesti Raamat»). Kuid hoopis murelapseks jäid õpikud: konkursil ei väärinud ükski õpik diplomit. Ilukirjanduse ainsa diplomit tõi meile J. W. Goethe raamatu «Götz von Berlichingen...» illustreeritud V. Staniševski. Kuid selle kirjandusliigi eest pandi ka konkursi madalaim hinne (43 punkti) — K. Capek «Jutud ühest taskust, Jutud teisest taskust», kujundaja H. Polberg.

Suhteliselt hästi esinesime lasteraamatute ja kunstikirjandusega — mõlemas kaks II järgu diplomit. Teaduslik-tehniline kirjandus tõi meile ühe II ja ühe III järgu diplomit. Selle kirjandusliigi puhul tegi žürii kõige tõsisema märkuse: kuidas on lood suhtumisega andekasse novaatorlusse? NSVL Kirjastuskomitee peakunstnik Anatoli Serebrjakov tõstis esile konkursil vaid III järgu diplomit saanud U. Mefeste ja M. Saarepera «Arvjooniseid» (Mart Peri, «Valgus»). Konkursi parimaks plakadiks osutus V. Semerikovi ja J. Vendelini «Sulle,

õpetaja» («Eesti Raamat») — II järgu diplom. Kõik meie vabariigi plakadid väärisid diplomit (veel kaks III järgu diplomit).

Konkursi kristallkarikas reisis seekord üle mitme aasta sünnivabariiki Valgevenesse. Meile kui konkursi seekordsele korraldajale jäi võrustajatele sobiv elviimane koht — ja mure südamesse. Otsustati tasemele ja konkreetsetele kirjandusliikidele oli juba juttu. Ja küllap kostis ridade vahelt pisut ka hasarti võistluse pärast. Me võistlesime ju polügraafilise teostuse kvaliteedi pärast, mitte kohtade jagamiseks. Konkursi diplomid jätkus meile piisavalt — nii kunstnikele, kirjastustele kui ka trükkikodadele. Seekordse võitja Valgevene NSV edukaid raamatuid vaadates peame taas tunnistama, et vajame rohkem eksperimenteerimist köidete puhul, rohkemaid illustreeritud ilukirjanduses, erikvaliteediga töödele paremaid materjale ja oskuslikumaid tööliisi: meil kõigil tuleb täielikult selgeks õppida stiilse raamatu kui terviku loomise saladused; meil tuleb reformida õppekirjanduse kujundamise aluseid enne koolireformiga kaasnevat õpikute sisulist reformimist.

Raamatukonkursid pole ainult elukutseliste raamatutegijate professionaalse suutlikkuse võistlused, need on teisi pidi veel ka raamatupoed. Kõõgipoole mured on paratamatud ja ärge heidutagu need selle kunsti huviis, kes regioonid 1983. aasta kaunimate raamatutega tutvust soovivad teha. Aprillikuus eksponeeritakse neid kaupluses «Vennasraamat».

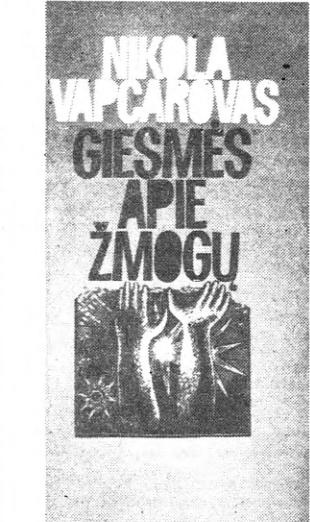
OTT HERODES

I järgu diplom. Kunstnikutöö ja kujundus: VLADIMIR SOLK (Valgevene NSV)

I järgu diplom. Kunstnik ANDRIS LAMSTERS (Läti NSV)

II järgu diplom. Kunstnik ALFONSAS ŽVILIUS (Leedu NSV)

oma elu vältel tulla tagasi Toompeale, et siin jätkata alustatud elutööd.

Ennastalgavalt võitles ta tagasituleku eest ja uskus selle teostamise reaalsusse kuni oma traagilise hukkumiseni. 1919. a. kodusõjas Eesti Tööraha Kommuuni esimehena oli ta päris lähedal tagasitulekule: Kommuuni vägesid lahutas Tallinnast vaid 30 kilomeetrit, ent ka nüüd segasid vahele välisjõud ja punaväed pidid taganema. 1924. aasta 1. detsembri ülestõus, mida Anvelt koos teiste eesti kommunistide juhtidega aastaid põrandal all ette valmistas, nurjus eesti kodanluse tolle aja parema relvajõu tõttu. Toompeale tagasi tuli 1917. a. oktoobris loodud võim alles 1940. a. juunis, ent siis enam ei olnud Jaan Anvelt elavate kirjas.

Nõrgem inimene oleks võinud muretseda nii ränkadest saatuseöökidest oma elu eesmärkide saavutamise teel, muutuda pessimistlikuks, kihestunud inimeseks. Jaan Anvelt, elades tundliku vaimu inimesena kaotusi raskelt üle, karastus ja tugevnes, võitis enda peale üha vastutusrikkamaid, talle esimesel pilgul lausa sobimatuid ülesandeid. Nii nõustus ta 1926. aastal pärast sunnitud lahkumist Eestist asuma Moskvas N. Zuckovski nimelise lennukakademi sõjakomissari vastutavale ametikohale.

Omandanud töö kõrvalt õppis ta lennundusinsene-

JAAN ANVELT 100

ri elukutse, tõusis Jaan Anvelt mõne aastaga NSV Liidu Tsiivilõhulaevastiku Peavalitsuse ülema asetäitjaks. Tema käe alt käisid läbi sellised maailmakuulsad lennukikonstruktorid nagu S. Iljušin, A. Jakovlev, A. Mikojan. 1933. aasta augustis autasustati Jaan Anvelti meie maa kõrgeima riikliku autasuga — Lenini ordeniga. NSV Liidu Kesktäitevkomitee Presiidiumi otsuse märgiti, et teda autasustatakse «erakordsete teenete eest tsiivilõhulaevastiku organiseerimisel, kvalitatiivsete saavutuste eest õhulaevastiku arengus ja silmapaistva töö eest terasest lennukite ehituse alal».

Samal ajal, kuni oma elu viimaste päevadeni, osales Jaan Anvelt eesti proletariaadi võitluses, esindades Eestit Kommunistliku Internatsionaali Täitevkomitees ja jädades Eestimaa Kommunistliku Partei juhtivaks tegelaseks.

Kooliteater Teatri- ja Muusikamuuseumis

Soovides võimaluste piires kaasa aidata meie parimate kooliteatrite kogemuste propageerimisele ja töötulemuste tutvustamisele, kutsus Teatri- ja Muusikamuuseum esinema Rakvere 1. keskkooli kooliteatri. Kolmapäeval, 25. aprillil algusega kell 11.30 esineb kollektiiv muuseumi ruumes Müürivahe tn. 12. Kavas on montaažprogramm «Virumaa — luulemaa», mis on kokku seatud Virumaa põlvnevat luuletajate loomingust. Kollektiivi tööd tutvustab selle juht, Rakve-

re Teatri näitleja Rein Oimaru. Toimub kohtumine kirjandusloolase Oskar Kuningaga, kes seoses esitatava programmiga tutvustab lähemalt Virumaa kultuuriloolist minevikku.

Esinemine ja sellele järgnev kohtumine on mõeldud spetsiaalselt kirjandusõpetajatele ja nendele, kes tegelevad koolide teatringidega. Ent osavõtt sellest on avatud kõigile asjahuvilistele. Oodatud on ka need õpetajad, kes soovivad õpilasi kaasa võtta.

LILIAN KIREPE

27. konverents

9.–12. aprillini toimus TPedil Olliõpilaste Teadusliku Ohingu 27. konverents, kus plenaaristungil olid vaatluse all koolireform ja pedagoogiline uurimistöö. Konverentsil töötasid NLKP ajaloo ja teadusliku kommunis-

mi, filosoofia, psühholoogia, eesti keele ja kirjanduse, kunstiteaduse, bibliograafia, kultuurhariduse sektioon jt. — kokku 20. Sai teoks etlemis- ja taidluskonkurss.

püüv, mis hävitata või mis võib veel fooniksina tuhat tõusta. Oleks Luther osanud sajandeid ettepoole vaadata, tundunuks talle luterlus kui leige, frigidne naine.

Reformatsiooni ajalugu valgustava riikliku muuseumi — Lutherhalle — külastajate huvi ja hulk on suur; pärast selle restaureerimist ja taasavamist aprillis oli teda külastanud juba üle saja tuhande inimese kodu- ja välismaalt.

Demokraatlik Saksamaa avaldab Lutherile väärikat austust kui humanistile ja saksa kirjakeele rajajale. Ent maksab teda eestlastelegi meenutada, kas või üksnes sellepärast, et rahvalikele alustele tuginev luterlus aitas kaasa ka eestikeelse kirjasõna tekkele. Mitmeid reformatsiooni ajal Eestimaal tegutsenud mehi võime samuti siduda Wittenbergiga.

Me ei leia siit selle kinnituseks küll ühtegi märki või viidet nagu Augustini seinal kinnitatud soome reformaatori ja kirjakeele rajaja Mikael Agricola mälestustahvel. Pole teada ka Hans Luffti trükikoja asukoht, kus 1535. aastal valmis esimene silmaga nähtav eestikeelne raamat.

Ometi teame, et selles kodus väikeses linnakeses on harinud oma vaimu paljud Maarjamaaga seotud isikud, olgu siis Lutheri ja Melancthon soovitusel 1540. aastal Tallinna superintendendiks saanud

ja siniseid haridusolusid parandanud Heinrich Bock või voormehe Rissa haritud poeg Balthasar, rääkimata arvukaist teistest vähem tuntutest, kes varem või hoopis hiljem olid seotud selle linna ja ülikooliga.

Hoones, mis rajati XVI sajandi algusaastal koos Wittenbergi ülikooliga kui augustiinlastest eremiitide klooster, tegutses 1508. aastast peale paavstioõimu ründav ketterlik Luther, muutis selle asupaiga aastakümneiks Euroopa ajaloo keskpunktiks.

Samas auditooriumis, mis mahutab kuni 400 õliõpilast ja kus Luther oma loenguid esitas, pidas ettekandeid ka veel teine Euroopa XVI sajandi võimas isik — Giordano Bruno. Kuid temal polnud nii heasoovlikke kaitsjaid, situatsiooni ja ajastuõnne kui Lutheril, see oli ebaajaldane ning nõnda astigi kehtivate dogmadega vastuollu sattunud isemõtteja tuleroaks.

Täna Lutherhalle ekspositsiooni avab nüüdiskunstniku Wieland Försteri 1982. aastal loodud maiselt rohmakas Lutheri büst. Just nagu tunneks autor suurt vabanemiskergendust, et ei tarvitsenud järgida kunstile kaua kohustuseks olnud õilistamist.

Ekspositsioon tutvustab usuutja tegevust eri etappide viisi, ajajärku iseloomustavate ürikute, trükiste, piltide, maa-kaartide, esemete, müntide, paavsti ja keisri vastu sihitud

Lutheri kirjade ning brošüüride vahendusel.

Ka on Lutherhalle's üle ootuste rikkalik kunstikogu, 2400 maali ja graafilist lehte ning meie suureks rõõmuks rohkesti töid geniaalselt Cranach vanemalt. Ta on meid noorusest peale lummanud, oleme teda läbi mitme aastakümne otsinud ja leidnud Dresdenis, Weimaris, Oslos, Budapestis, Pariisis, Kopenhagenis, Firenzes ja Stockholmis.

Mis puutub Lutherhalle assemasse ekspositsioonis, siis on seda tagasihoidlikult. Võiks nimetada suurt raudribidega ja kavalate salalukkudega kirstu, sotsiaalhoolduse kehatust, mis teistelegi Saksamaa linnadele eeskuju pakkus. Nimelt just Lutheri ajal loodi Wittenbergis nn. kogukonnakirst, kuhu korjati toetusraha vaestele, vanadele, haigetele ja muudele hädaliste.

Ka on Lutheri elutuba ainus tema elupaevist enam-vähem muutmatusena säilinud seinaja laealustustega ruum tina-ramakende, laua, istmete, laudpörandi ja renessansliku kähkelahjuga.

Siin istus õdusalt koos oma suure perega, võttis lahkelt vastu ohtraid külalisi ja pidas kuulsaid lauakõnelusi «Kodanik Luther», nagu oli pealkirjastatud juubeleelne Saksa DV teleserial.

Meie kümnepäevane reis on

lõppenud. Enda arvates oleme olnud tublid ja vastupidavad, seepärast otsustame ära sõidupäeval end premeerida — süüa lõunat koos oma saksa sõpradega Köpenicki raekeldris.

Sõidame Berliinist välja haljusest ja järvedest piiratud Köpenicki. Tunneme seda paika ammugi, kuid üksnes Carl Zuckmayeri komöödia «Köpenicki pealik» järgi, mille lavastas kolmekümnenadate aastate kesk. «Estonia» Priit Põldroos ja kus peaosas mängis Ants Lauter. Nooremad võisid seda tiiki näha kinoekraanil Heinz Rühmanniga pealiku resp. kapteni rollis.

Sel vaimukal militarismivastasel näidendil ehk autori määrangu kohaselt «saksa muinasjutul» oli sajandi ajal oma prototüüp — kingsepp Voigt. Pannud juhtumisi selga kaptenipagunitega mundri, võttis kingseppmeister koos mõne sõduriga enda valdusse sinise raekoja ja linnakassa.

Mundri kõikvõimsust ja sellele alistamise pimedat kuulekust pilav Zuckmayeri komöödia tuli Saksamaal lavale veidi aega enne natside võimuhääramist ning mõistagi kanti välismaale pagunud autori kogu looming hiljem hitlerlaste poolt keelustatud teoste indekssisse. Kuid seda laialdasemalt ja menuga mängiti näidendi teistes maades ning küllap oli ta mõilemapanevaks

«järelaitamistunniks» sõjajärgsel Saksamaal.

Pole parata, et me ei mõista rahulikus Berliini igapäevase hoiduda minevikule mõlemast. Ooperiväljak tuletab meelde, et just siin põletati kunagi saksa ja maailmakirjanduse väärtteoseid, et Hitlerjunge'd tassisid Ooperiväljakule teisel pool tänavat asuvast ülikoolihoonest raamatuid tulertiidale.

Milton ütles trükivabadusest kõneldes, et raamatud sisaldavad inimelu ja nende hävitamine võrdub mõrvaga. Kes hävitab raamatu, hävitab ka mõistuse.

Rongile minekuni jääb veel mõni tund aega, teeme hüvastijätku tiiru juba hämarduvas linnas: Endisel lossisillal paigaldatakse Carrara marmorist skulptuure. Suhkurvalgeid. Need eemaldati sõjapäevil, nüüd jõudsid langenud Olümposele kande Nike ja sõdalast kaitsev Athena, samuti teised Lääne-Berliini tagastatud kujud taas oma algsesse asukohta.

Friedrichstrasse ja Alexanderplatzil kõnnivad šoti seeliku, jänkimundri ja tuttmütsiga prantsuse sõdurid, pannes mõtisklema Berliini umbsõlmest, mille lahtiharutamise võimalust kellegi mõistus ei oska ette näha.

Meie aga viime siit kaasa eredad teatrielamused ja imetluse vaimuelu intensiivsusest.

ÕNNITLEME

ARNOLD VULP,
insener-arkitekt. Saab
aprillil 60-aastaseks.

ANATOLI KRAEMER,
ETA fotokroonika peatoime-
taja. Saab 24. aprillil 60-
aastaseks.

JÜRI PAALMA,
«Spordilehe» toimetaja. Saab
23. aprillil 50-aastaseks.

MÕNE REAGA

Käsitöömeistrite looming

Unqari ekspordib igal aastal hulgaliselt käsitöömeistrite loomingut, mis on riigile ühtlasi üks oluliselt valuutaallikaid. Unqari käsitöömeistrite (kokku üle 10 000 nimetuse) müüakse rohkeem kui 50 riiki, sealhulgas NSV Liitu, USA-sse, Saksamaa LV-sse ja Jaapanisse.

Püramiid Louvre'i ette

Prantsusmaa valitsus kiitis heaks Louvre'i rekonstrueerimise projekti, mis näeb ette ka kuulsat muuseumi ekspositsioonipinna olulist suurendamist. Lõssi ette on kavas rajada 14aastast püramiid (kõrgus 30 meetrit, kõrgus 19 meetrit), mille alla ehitatakse allmaagaleriid uute maali- ja skulptuuriväljapanekute tarvis. Maa all saavad koha ka mitu kinosali, raamatukogu, raamatukauplused ja teenindusruumid. Ohtekokku võimaldab projekti elluviimine suurendada Louvre'i näitusesaali pinda 200 000 ruutmeetri võrra.

TÄNUAVALDUS

Südamlik tänu nendele, kes mind 75. sünnipäeval õnnitlesid.

Elmar Rännet

Kõik see toimus Valga rajoonis esmakordselt korraldatud Eesti NSV Riikliku Filharmoonia muusikapäevade avakontserdil 14. aprillil Kultuurimaja saalis. Muusikapäevad on üks neid üritusi, millega tänava tähistatakse

KIRJANIKE MAJA, Harju 1

Teisip., 24. IV kl. 19 «Lauldud laulud», laulab Priit Pedajas, kaastegev Maire Pedajas; neljap., 26. IV kl. 19 Tartu noorte autorite õhtu «Kui mitte ilmsi, siis salaja»; reedel, 27. IV kl. 19 kompositsioon Juhani Liivi luulet «Rändaja», esitab Elmo Ainula, kaastegev Viljandi Kammerkoor; laup., 28. IV kl. 19 «Loojumatu tund», Sergei Jesseni luulet esitab Mauri Raus, lindilt Vladimir Vössotski laulud.

Piletid müügil Kirjanduse Propaganda Büros, Harju 1, II korrus, tel. 44 41 44, 44 45 83.

RAT «ESTONIA»

Laup., 21. IV kl. 18 ENSV teenelise kunstitegelase Arne Miku 50. sünnipäeva pidulik tähistamine; pühap., 22. IV kl. 12 «Maailma loomine», kl. 19 «Lend»; esmasp., 23. IV kl. 19 «Savoy ball»; kolmap., 25. IV kl. 19 «Müüdu morsja»; neljap., 26. IV kl. 19 reserveeritud etendus; reedel, 27. IV kl. 19 «Raimonda»; laup., 28. IV kl. 19 «Carmen»; pühap., 29. IV kl. 1 «Lilled pidu Genzanos»; «Itaalia capriccio» — «Chopinina»; kl. 19 «Savoy ball»; esmasp., 30. IV kl. 19 «Lendav hollandlane».

V. KINGISSEPA NIM. TRA DRAAMATEATER

Reedel, 20. IV kl. 19.30 «Vedelvorst» (väikeses saalis); laup., 21. IV kl. 19.30 «Vedelvorst» (väikeses saalis); pühap., 22. IV kl. 12 «Postimaja», kl. 19 «Pilved värvid» (reserveeritud), kl. 19.30 «Vedelvorst» (väikeses saalis); teisip., 24. IV kl. 19 «Keisri hull», kl. 19.30 «Lised» (RAT «Vanemuise» kontserdisaalis); kolmap., 25. IV kl. 19 «Keisri hull», kl. 19.30 «Lised» (RAT «Vanemuise» kontserdisaalis); neljap., 26. IV kl. 19 «Pilved värvid», kl. 19.30 «Viru laul ja Koidula» (väikeses saalis); reedel, 27. IV kl. 19 «Keisri hull» (reserveeritud), kl. 19.30 «Taevakivi» (lavakunstikateedri XI lennu diplomietendus väikeses saalis); laup., 28. IV kl. 19 «Elav laip», kl. 19.30 «Taevakivi» (lavakunstikateedri XI lennu diplomietendus väikeses saalis); pühap., 29. IV kl. 12 «Pilved värvid», kl. 12.30 «Vedelvorst» (väikeses saalis); kl. 19 «Päikesepõlised», kl. 19.30 «Taevakivi» (lavakunstikateedri XI lennu diplomietendus väikeses saalis).

EESTI NSV RIIKLIK NOORSOOTEATER

Reedel, 20. IV kl. 15 ja kl. 18 «Kõik hiired armastavad juustu» (Tartu Raudteelaste Klubi), kl. 20 «Silmast silma kõigiga» (väikeses saalis); laup., 21. IV kl. 12 ja kl. 15 «Kõik hiired armastavad juustu» (Tartu Raudteelaste Klubi); pühap., 22. IV kl. 12 ja kl. 14 «Kõik hiired armastavad juustu» (Elva keskkoolis); esmasp., 23. IV kl. 15 ja kl. 18 «Kõik hiired armastavad juustu» (Tartu Raudteelaste Klubi), kl. 20 «Silmast silma kõigiga» (väikeses saalis); teisip., 24. IV kl. 13 «Kõik hiired armastavad juustu» (Põltsamaa kultuurimaja), kl. 17 «Kõik hiired armastavad juustu» (Jõgeva kultuurimaja), kl. 18 «Lilled Algernoni» (kaminaruumis); kolmap., 25. IV kl. 18 «Sajandi armastuslugu» (kaminaruumis); kl. 19 «Härra Amilcar» (suures saalis); kl. 20 «Rästiku pihtimus» (väikeses saalis); neljap., 26. IV kl. 18 «Olenn 13-aastane» (suures saalis); kl. 18 «Mozart ja Salieri» (kaminaruumis), kl. 19.30 «Härra Amilcar» (Koht-

Esmakordselt Valgas

... andis kontserdi sümfooniaorkester

... esines RAM-i poistekoor

linna ja rajooni tähtpäevi: juunis möödub 400 aastat Valga linna õiguste andmisest ning septembris 40 a. rajooni vabastamisest fašistlikest okupantidest. Lisaks nimetatule esinevad muusikapäevadel veel Margarita Voites, Heli Lääts, Kati Kovács, RAM-1, Filharmoonia Kammerkoor ja «Hortus Musicus». Ohtekokku annavad need tippinterpreetid kaheksa päeva jooksul 15 kontserti. Juba ilusa kavaga avakontsert kodumaisest ja maailma muusikaklassikast, väga avalalt kaasa elavale tulvil saali tõi — seda sündmust on Valgas ammu oodatud. Omajagu tõstis emotsionaalselt toonust saalis seegi, et Valgast pärit Peeter Liije sel õhtul esmakordselt oma kodulinna publiku ees seisis. Kuid see vastuvõtt sai osaks ka pianist Lauri Väinmaale ning RAM-i lau-

lupoistele. Tallinna kontserdiküluses kipume mõnigi kord kontserti argiselt vastu võtma. Esimesel sümfooniakontserdil Valgas valitses see pidulikkus ja siiras muusikarõõm, mis tegelikult peaks kaasas käima iga muusikaõhtuga.

Filharmoonia on oma muusikapäevi varem korraldanud üksnes Rakvere rajoonis. Valgalaste huvipraegu seal toimuva vastu (kõigi kontsertide piletid on läbi müüdnud) ning esimeste kontsertide oodata. EKP Valga Rajooni Komitee edu lubab toimunule järkevaid esimese sekretär M. Kolosova avaldas lootust, et need päevad rajavad püsiva muusikalisilla meie paremate interpretide ja Valga rajooni rahva vahele. Nii nagu rükkipõllus peab õitsema rikkulill, vajab ka maailma- meilva kõrvale vaimset toitu.

Laulab Kati Kovács.

mida neist tihenend kontaktidest pealinna muusikutega nüüd saadamiin loodetakse saada.

la-Järve V Kingissepa nim. Kultuurimajas; reedel, 27. IV kl. 19.30 «Härra Amilcar» (Jõhvi Kultuuripalees «Oktoober»).

EESTI NSV RIIKLIK VENE DRAAMATEATER

Reedel, 20. IV kl. 19 «Metsise pesa»; laup., 21. IV kl. 19 «Tuli mees naise juurde»; pühap., 22. IV kl. 19 «Tuli mees naise juurde»; teisip., 24. IV kl. 19 «Suveöö unenägu»; kolmap., 25. IV kl. 19 «Õhtusööki viiele»; neljap., 26. IV kl. 19 «Tramm nimega «Iha»»; reedel, 27. IV kl. 19 «Näete, kes tuli!».

EESTI NSV RIIKLIK NUKUTEATER

Hooaja lõpuetendusd statsionaaris (Lai t. 1):

Neljap., 26. IV kl. 11 «Kelluke ja Kikerik»; laup., 28. IV kl. 12 «Petja ja Hunt»; kl. 17 «Hiiri Hiiri! Hiiri!»; pühap., 29. IV kl. 12 «Meie majas», kl. 17 «Valge muinasjutt».

«VANALINNA STUUDIO»

Pühap., 22. IV kl. 19 «Lõuna-vaheaeq».

RAT «VANEMUINE»

TEATRISAALIS: reedel, 20. IV reserveeritud; laup., 21. IV kl. 19 «Satanilla ehk Armastus ja põrgu»; pühap., 22. IV kl. 12 «Punamütsike», kl. 19 «Ohver»; esmasp., 23. IV kl. 19 «Koduõpetaja»; kolmap., 25. IV kl. 19 «Porq ja Bess»; neljap., 26. IV kl. 19 «Laudalüürika»; reedel, 27. IV kl. 19 «Pensionäerlik»; laup., 28. IV kl. 19 «Valge õõ»; pühap., 29. IV kl. 12 «Tantsu sünd», kl. 19 «Maja pilvedel».

KONTSERDISAALIS: esmasp., 23. IV kl. 19.30 «Onupoeg Bataaviast»; neljap., 26. IV kl. 19.30 «Onupoeg Bataaviast».

KOLALISETENDUSED: laup., 21. IV kl. 19.30 «Maja pilvedel» («Ugalas»); pühap., 22. IV kl. 20 «Laudalüürika» (Järva-Jaani kultuurimajas); esmasp., 23. IV kl. 19 «Tuli mees naise juurde» (TRA Draamateatris); teisip., 24. IV kl. 18 «Punamütsike» (J. Tombi nim. Kultuuripalees); kolmap., 25. IV kl. 20 «Tuli mees naise juurde» (Haapsalu kultuurimajas); neljap., 26. IV kl. 20 «Tuli mees naise juurde» (Haapsalu kultuurimajas); pühap., 29. IV kl. 19.30 «Onupoeg Bataaviast» (Rakvere Teatris).

L. KOIDULA NIM. PÄRNU DRAAMATEATER

Reedel, 20. IV kl. 19 «Kutse mõrvale»; kl. 19 «Linnud» (väikeses saalis); laup., 21. IV kl. 19 «Õhtu», kl. 19 «Linnud» (väikeses saalis); pühap., 22. IV kl. 12 «Lumekuninganna», kl. 18 «Vik-

toria», kl. 19 «Linnud» (väikeses saalis); esmasp., 23. IV kl. 19 «Superdiskor», kl. 20 «Võlausaldajad» (Tamsalu kultuurimajas); teisip., 24. IV kl. 19 «Mikumärdi», kl. 19.30 «Võlausaldajad» (Jõhvi Kultuuripalees «Oktoober»); kolmap., 25. IV kl. 19 «Kuum ja külm ehk Härra Domi idee», kl. 20 «Võlausaldajad» (Võhma kultuurimajas); laup., 28. IV kl. 20 «Mees ja naised» (Sõpruse sohv. klubis); pühap., 29. IV kl. 18 «Mikumärdi», kl. 18 «Linnud» (väikeses saalis).

VILJANDI DRAAMATEATER «UGALA»

Reedel, 20. IV kl. 19 «Džinnimäng» (TRA Draamateatris); laup., 21. IV kl. 19 «Džinnimäng» (TRA Draamateatris); pühap., 22. IV kl. 19 «Juudit»; esmasp., 23. IV kl. 17 «Tee õnnelikuks aeda» (viimast korda); teisip., 24. IV kl. 19.30 «Džinnimäng», kl. 19 «Juudit» (RAT «Vanemuises»); kolmap., 25. IV kl. 19.30 «Džinnimäng»; neljap., 26. IV kl. 19.30 «Suveõhtu valss»; laup., 28. IV kl. 19 «Suveõhtu valss»; pühap., 29. IV kl. 19 «Suveõhtu valss».

RAKVERE TEATER

Esmasp., 23. IV kl. 12 «Lastekuningas Macius», kl. 19 «Mirandolina» (Vene Draamateatris); teisip., 24. IV kl. 12 «Lastekuningas Macius», kl. 19 «Mirandolina» (RAT «Estonias»); kolmap., 25. IV kl. 19.30 «Autobuss» (Viljandi Noortemajas); kl. 20 «Armastuse ja juhuase mäng» (Olustvere kultuurimajas); neljap., 26. IV kl. 19.30 «Autobuss» (Viljandi Noortemajas); kl. 20 «Armastuse ja juhuase mäng» (Tihe-metsa ST klubis); reedel, 27. IV kl. 19.30 «Armastuse ja juhuase mäng» (Viljandi Noortemajas); kl. 20 «Autobuss» (Oisu kultuurimajas); laup., 28. IV kl. 19.30 «Armastuse ja juhuase mäng» (Viljandi Noortemajas); kl. 20 «Autobuss» (Võhma kultuurimajas).

RAADIOTEATER

Laup., 21. IV kl. 15 I ja III pr. «Vanamehed pörandi all», kuuldemäng A. Kalantarjani näidendid; pühap., 22. IV kl. 15 I ja III pr. kuuldemäng noortele «Reamees Velje»; neljap., 26. IV kl. 20.30 I pr. E. Talviste kuuldemäng «Taagasteed olla ei saa».

V. I. LENINI NIM. TALLINNA KULTUURI- JA SPORDIPALEE

Laup., 21. IV kl. 18 ENSV teenelise rahvatantsuansambli «Kuljus» 35. aastapäeva pidulik kontsert. Kaasa lõvad: ENSV teenelised kollektiivid TPI Akadeemiline nais- ja meeskoor, TPI AM kvartett, ansambel «Kukerpilid»; pühap., 22. IV kl. 19.30. esmasp., 23. IV kl. 19.30, teisip., 24. IV kl. 19.30, kolmap., 25. IV kl. 19.30, neljap., 26. IV kl. 19.30 Moskva Moeteater «Reklamiklubi» Vjatšeslav Zaitsevi uue kollektiiviga. Kaastegevad: orkester «LEVIMO» Kustas Kikerpuu juhatusel, solistid Silvi Vrait, Leila Miller, võistlustantsijad.

RAKOJA SAAL

Reedel, 20. IV kl. 19.30 mängib S. Prokofjevi nim. Keelpilli-kvartett (Moskva). Kavast Haydn, Tšaikovski, Dvořák; reedel, 27. IV kl. 19.30 sonaate õhtu. Bach, Schuberti, Brahmsi, Grubovski loomingut esitavad rahvusvaheliste konkursside laureaat Anatoli Melnikov (viul) ja Vjatšeslav Novikov (klaver) (Ukraina NSV).

Autasustamisi

● Viljaka tegevuse eest eesti nõukogude kultuuri propagandimisel ja elanike kommunistlikul kasvatamisel väris Eesti NSV Riiklik Et-nograafiamuuseum Eesti NSV Olemnõukogu Presiidiumi aukirja.

● Kauaaegse loomingulise töö eest eesti nõukogude teatrikunsti edendamisel ja viiekümne aasta sünnipäeva puhul anti RAT «Estonia» peanäitejuhile, Eesti NSV teenelise kunstitegelasele Arne Mikule Eesti NSV Olemnõukogu Presiidiumi aukiri.

● Kauaaegse viljaka töö eest Eesti NSV Riikliku Et-nograafiamuuseumis pälvisid muuseumi soome-ugri osakonna juhataja Jüri Linnus ja direktor Aleksei Peterson Eesti NSV Ministrite Nõukogu ja Eesti NSV Ametiühingute Nõukogu aukirja.

● Kauaaegse viljaka töö ja aktiivse osavõtu eest ühiskonnaleust sai viiekümne aasta sünnipäeva puhul Eesti NSV Ministrite Nõukogu ja Eesti NSV Ametiühingute Nõukogu aukirja ENSV TA Zooloogia ja Botaanika Instituudi vanemlektor Kuulo Kalamees.

● Eesti NSV Riikliku Kirjastuste, Polügraafia ja Raamatukaubanduse Komitee aukirja said: — seoses seitsmekümne viienda sünnipäevaga ja pikaajalise kohusefruu töö eest Viljandi trükikoja «Kiir» käsiladuja Arnold Tähiste;

— kauaaegse kohusefruu töö eest Kohtla-Järve raamatukaupluse «Valgus» vanemuiaja Valve Moosel.

● Eesti NSV Riikliku Kinokomitee aukirja sai:

— pikaajalise kohusefruu töö ja aktiivse ühiskondliku tegevuse eest ning seitsmekümenda sünnipäeva puhul FRV büroo «Eesti Filmiinformatsioon» teostuskunstnik Aram Engurjan.

ESTICA

■ Kirjastus «Sovetskaja Rossi-ja» andis 1983. aastal välja raskejõustiku ajalugu vaatleva kogumiku «Venemaa vāgilased», mis sisaldab ka O. Langsepa ja J. Dmitrijevi kirjutise «XX sajandi Kalev» Georg Lurichist.

Kirjanike Liidu tõlkenõukogu korraldusel toimub 25. aprillil s. a. Kirjanike Majas TOLKIJATE JA TOLKEHUVILISTE INFORMATSIOONI- JA ARUTLUSKOOSOLEK. Alguks kell 14.

HOMME KÕIK KOMMUNISTLIKULE LAUPÄEVAKULE!

18. aprillil toimus Tallinnas Eesti NSV Olemnõukoogu istungisaalis Jaan Anveldi 100. sünniaastapäeva tähistamise pidulik koosolek. Avas EKP Keskkomitee teine sekretär A. Kudrjavtsev, ettekande "100 aastat väljapaistva revolutsionäri, Nõukoode partei- ja riigitegelase, publitsisti ja kirjaniku Jaan Anveldi sünnist" pidas EKP Keskkomitee sekretär R. Ristlaan. Koosolekul võtsid sõna parteiveteran R. Majak, Eesti NSV TA korrespondentliige, Eesti NSV teeneline teadlane kirjanik E. Päll jt.

13. aprillil oli Tallinnas Nõukoode teaduse päevale pühendatud pidulik koosolek, mille avas Eesti NSV TA asepresident, ENSV TA akadeemik A. Kõrre. Ettekandega esines Eesti NSV kõrg- ja keskerihariduse minister I. Nuut. Autasustati meie vabariigi parimaid teadustöötajaid. Koosolekust võtsid osa EKP Keskkomitee sekretär R. Ristlaan, Eesti NSV Olemnõukoogu Presiidiumi sekretär V. Vaht, Eesti NSV Ministrite Nõukoogu esimehe asetäitja A. Tregubov, EKP Keskkomitee teaduse ja õppeasutuste osakonna juhataja A. Aben jt.

Järjekorral ühtsel poliitpäeval 11. aprillil, kus teemaks oli «Tagada kõrge organiseeritus ja distsipliin», vestles Kingissepa rajooni kultuuritöötajate EKP Keskkomitee kultuuriosakonna juhataja K. Tammistu, L. Koidula nim. Pärnu Draamateatri pere, linna raamatukogude ja kultuuriosakonna töötajate EKP Keskkomitee kaubanduse ja elukondliku teeninduse osakonna juhataja R. R. Merisalu, «Standardi» Lelle tootmispunkti kones Eesti NSV Kirjastuskomitee esimees L. Kaik, Kohtla-Järve kinovõrgu ja filmilaenuuse töötajate Eesti NSV Riikliku Kinokomitee esimehe esimehe asetäitja O. Nõmm, Jõhvi lastemuusikakooli ja Kohtla-Järve lastekunsti kooli õpetajate EKP Keskkomitee propagandaosakonna instruktor E. Kalle, Rapla kooperatiivi töötajatele ajakirja «Tallinn» peatoimetaja O. Utt ja Jämejala hoiu personali ajalehe «Sirp ja Vasar» toimetaja I. Rattus.

17. aprillil oli Tallinnas ühingu «NSVL — Rootsi» Eesti osakonna juhatus aastakoosolek, mille avas Välismaa Sõpruse ja Kultuurisidemete Arendamise Eesti Ohingute esimehe asetäitja K. Liiv. Tänavu 25-aastaseks saanud osakonna töötlemistest rääkis osakonna esimees, Eesti NSV Kirjanike Liidu juhatus esimees V. Beekman.

Eesti NSV Ajakirjanike Liidu loominguise võistluse žürii otsusega anti Jaan Anveldi nimeline preemia Eesti Raadio ühiskondlik-poliitilise saatesarja «Kui kogu rahvas...» organiseerijale ja autorile, Eesti Raadio propagandasadade peatoimetuse osakonnajuhatajale Lembit Siimastele.

NSV Liidu Kunsttöötajate Keskmaas Moskvas on avatud Tallinna Polütehnilise Instituudi professori Karl Tihase akvarellinäitus, kus on eksponeeritud üle pooleaja töö.

Head näitajate eest põllumajandusseftuses sai RAT «Vanemuine» NSV Liidu Kultuuriministeeriumi, Kultuuriala Töötajate Ametiühingu Keskkomitee ja Põllumajandustöötajate Ametiühingu Keskkomitee viimilise preemia. Tunnustuse saavutamisel etendas tähtsat osa teatri kauane koostöö «Avangardi» kolhoosi ja Lenini-nimelise näidissõhvooisiga.

Eesti NSV Ministrite Nõukoogu ja Eesti NSV Ametiühingute Nõukoogu tegid kokkuvõtteid maarajoonide klubiliste asutuste sotsialistlikust võistlusest. Maa klubiliste asutuste grupis määrati esimehe preemia Paide rajooni Kabala kultuurimajas.

Teisipäeval, 24. aprillil algusega kell 10 toimus ENSV Riikliku Teatri- ja Muusikamuuseumi ettevõtmisel muuseumi ruumes teaduslik konverents, mis on pühendatud Peeter Süda Mälestuse Jäädvustamise Ohingule 60. aastapäevale ning helilooja ja dirigendi Juhan Aaviku 100. sünniaastapäevale. Pärast direktor R. Ivalo avasõna kuulatakse muuseumi vanemteaduri I. Randalu kõnelt «Peeterburi Konservatoorium ja eestlased», TRK vanemõpetaja J. Jürissoni «Juhan Aavik ja Tartu suvemuusika», muuseumi muusikosaakonna juhataja T. Lõhmuse ülevaade August Pulsti tegevusest P. Süda mälestuse jäädvustamisel, TRK vanemõpetaja T. Järgi ettekannet «Cyrillius Kreek ja Peeter Süda» ja muuseumi vanemteaduri K. Toominga «P. Süda Mälestuse Jäädvustamise Ohingust ENSV Riikliku Teatri- ja Muusikamuuseumini». Lõpuks kontsert.

Kingissepa Linna RSN Täitevkomitee aastapreemia parimate linnateemaliste taie eest pälvis kohaliku kunstiklubi liige, Saare KEK-i kunstnik Eugen Transtok «Lumine kesklinn I—III» eest.

21. ja 22. aprillil on Haapsalu rajooni kultuurimajas vabariiklik ansambli festival «Haapsalu kevad '84», kus osalevad 20 kollektiivi peaaegu kõigist vabariigilistest ansamblist. Toimub kolm erinevat programmi võistluskontserti. 21. aprillil kell 12 ja 16, 22. aprillil kell 16. Lõppkontsert on samal päeval kell 18. «Haapsalu kevad '84» raames saab 21. aprillil algusega kell 20 kultuurimajas teoks tantsumaratón.

Eile oli Põltsamaa keskkoolis keelepäev. Kavas oli ENSV TA korrespondentliikme Juhan Peegli vestlus Põltsamaast kui eesti ajakirjanduse hällist, KKI sektorijuhataja Valdek Pälli ettekanne kohanimestest, sama instituudi vanemteaduri Eli Riikola kõnelt sõna selgusest ja maitsekusest jm. Täna on arvult teine keelepäev Rõpina keskkoolis. Avasõna ütles teemal «Minu emakeel, mu kodumurre» ES-i teadussekretär Heino Ahven. Eri stiilidest räägib TRU õppejõud Reet Kasik, suurmeeste mõtteid keelest esitab kooli koonkoor. Päevakorras on veel ettekanded «Mitut keelt räägib Rõpina lapsed» (TRU õppejõud Sirje Nõbe), «Üliõpilane ja teadustöö» (Valve-Liivi Kingissepp, TRU) jt. 24. aprillil on keelepäev ka J. Kõleri nim. Viljandi IV Keskkoolis. Kooli 3. keelepäeval võtab sõna ES-i tegevliige Evi Ross («Emakeele mitu palet»), ES-i tegevliige Jüri Viikberg («Siberi eestlaste keelest»), TRU V k. üliõpilane Margit Sepp («Kuidas arvuti abil tehakse uusi sõnastikke») jt. Emakeele Seltsi rahvalaulesektiooni koosolekul Tartus kõneleb Hella Keem erinevustest setu muistsetes ja tänapäevastes regilauludes. Koosolek on 26. aprillil kell 16 ENSV TA Kirjandusmuuseumis.

Eile Mängude Majas toimunud kontserdiga algas Tallinnas festival «Tundegidžäss '84», mille korraldavad Tallinna Riikliku Konservatooriumi kompositsioonikomitee ning ELKNO Tallinna Lenini Rajooni Komitee. Festivalil osalevad ka Moskva, Leningradi, Novosibirski, Klaipeda, Vilniuse, Odessa, Tbilisi ja Jerevani konservatooriumi noored džässmuusikud. Täna kell 19 on kontsert TRK saalis (Vabaduse pst. 130) ja tänapäeval, 21. aprillil kl. 18 TPI aulais (Ehitajate tee 5).

Haapsalu rajooni kultuurimajas on kuni 10. maini vaadata kohaliku kunstiklubi liikme Toivo Kemppe maalide näitus, Kohtla-Järve Põlevkivimuuseumi uues näitusenaalis Kohtla-Järve kunstiklubi 10. aastapäevale pühendatud kevadnäitus.

12. aprillil toimus E. Vilde nimelise Tallinna Pedagoogilise Instituudi OTÜ eesti keele ja kirjanduse ringi ettevõtmisel liivi kultuuri õhtu. Loeti ette liivi nimeka kultuuritegelase Petõr Dambergi tervitust, esitati helilindid tema luuletusi ja liivi rahvalaule, Liivi luulet ja laule kandsid ette ka eesti keele ja kirjanduse osakonna üliõpilased. Külal oli kirjanikke ja kultuuritegelasi.

KUNSTIMUUSEUMIS «Eesti kunst», «Vanad meistrid», «Autoportree eesti kunstis», Kari Burmani (jun.) akvarellide näitus.

KUNSTIHOOONES on avatud Tallinna kunstnike kevadnäitus (maal, akvarell).

KUNSTISALONGIS Vello Vinna graafika näitus.

DRAAKONI GALERIIS Eha Henningu klaasi näitusmüük.

LINNAMUUSEUMIS Dagistani tarbekunstinäitus.

RAEMUUSEUMIS on väljas näitus «Eino Mäelti klaas ja maalid».

TARBEKUNSTIMUUSEUMIS on avatud näitus «Eesti professionaalne kõitekunst ja kaunistatud nahatööd XX saj. I poolel».

ADAMSON-ERICU MUUSEUMIS ülevaade kunstniku loomingust. KIEK IN DE KOKIS Tartu Fotoklubi väljapanek ja Peeter Toominga personaalnäitus «62».

TARTU KUNSTIMUUSEUMIS näitus «Eesti rahvakunst» Etnograafiamuuseumi kogudest.

TARTU KUNSTNIKKE MAJAS Tallinna kunstnike grupi «ANK '64» tööde näitus.

KUNSTIMUUSEUMI FILIAALIS

KOHTLA-JÄRVEL (Kultuuripalees «Oktoober») avatud Kohtla-Järve kunstnike tööde kevadnäitus.

A. H. TAMMSAARE MEMORIAALMUUSEUMIS (Kadriorus, Koidula 12-a) Soome loodusfotograafi Hannu Hautala värvifotinäitus «Kuldoktas ja valge luik» (Viimaseid päevi).

E. VILDE MEMORIAALMUUSEUMIS (Kadriorus, Roheline aas 3) eksponeeritud kirjaniku viimane korter ühes püsinaatusega tema elust ja loomingust.

TALLINNA MUUSIKAKESKKOOL KIEK IN DE KOKIS: pühapäeval, 22. IV kl. 17 esinevad Niina Murdvee (viul) ja Nata-Ly Sakkos (klaver). Kavas Bach, Ravel, Ysaye.

KINOMAJAS Heinz Valgu portreekarikaturoid.

AJAKIRJANDUSMAJAS (Pärnu mnt. 67-a) graafik Richard Kaljo eksliibrisenäitus.

TEATRI- JA MUUSIKAMUUSEUMIS on avatud näitus «Vennasrahvaste lavateoseid Eesti NSV teatrikunstis».

Pühap., 22. IV kl. 16.30 muuseumitund. Esinevad dots. Virve Lippuse endised õpilased.

A. SÄREVI KORTERMUUSEUMIS (Tina tn. 23—13): kolmap., 25. IV kl. 18 «Poiss ja liblik». A. H. Tammsaare miniatuure loeb Tõnu Tamm, kaastegev Els Roode.

TALLINNA RIIKLIK KONSERVATOORIUM Kadrioru lossis: pühap., 22. IV kl. 19.30 esinevad Tõnu Reimann (viul) ja Matti Reimann (klaver). Kavas Schubert.

EESTI GRAAFIKA. 1979. 1980, 1981.

Kirjastuse «Kunst» väljaandel ilmunud albumis on toodud 30 autorit üle 100 reproduktiooni, neist veerandsada värvilised. Tekst eesti, vene ja inglise keeles. Koostanud ja sissejuhatava artikli kirjutanud Jüri Hain, kujundanud Marje Oksine. Trükitud 7000 eks. 120 lk. Hind 2 rbl.

KAJA '82. Eesti NSV kultuuriparoraam.

«Kaja '82» kroonikaosast loeme, mida olulist juhtus eesti kirjanduse ja muusika elus, jälgime arhitektuuri ja filmisündmusi, meenutame esietendusi teatrites ning aasta kunstinäitusi... Kommentaare ja hinnanguid kroonikaosa infot lisavad artiklid. Kirjandusele heidab pilgu Mall Jõgi, kunstile Jüri Hain, teatritele Liilan Velle, muusikale Priit Kuusk, filmile Maris Balbat, fotole Peeter Tooming, arhitektuurile Ader Eigi, televisioonile

Olo Ojatalu ja raadiole Rein Milistver. Edasi saame ülevaate 1982. a ilmunud eesti ülikirjandusest, filmi, teatri, kunsti- ja muusikaraamatutest ning heliplaadidest. Illustreeritud fotodega. Koostanud E.-M. Anupõld, kunstiliselt kujundanud T. Tali. Kirjastus «Perioodika». Trükitud 3000 eks. 184 lk. + XXIV pilditahvli. Hind 1.30 rbl.

Sama. Inglise keeles. Trükitud 1000 eks.

DER GOTIGE BESCHOTZER DER SCHIFFERSLEUT, Estnische Kurzprosa aus vier Jahrzehnten.

Novellivalimik sisaldab 14 juttu 12 autorit (F. Tuglas, A. Hint, R. Sirge, E. Krusten, L. Promet, J. Smuul, A. Valton, P. Kuusberg, J. Peegel, J. Kross, M. Unt, T. Kallas). Lõpuks autorite lühibiograa-

fiad. Koostanud August Eelmae. Saksa keelde tõlkinud Helga Viira, Haide Roodvee ja Gisela Teeäär. Kaas: E. Palmiste. Kirjastus «Perioodika». Trükitud 1000 eks. Hind 1.50 rbl.

Jonas Mikelskask. KIRJU ON RÄHN... Romaan.

Tuntud leedu nõukogude kirjaniku Jonas Mikelskase (sünd. 1922) romaani koosneb kahest osast: «Kirju on rähn» ja «...kuid veel kirjum on maailm». Mitmetasandilises psühholoogilises koega teoses heidetakse valgust sõjajärgsete aastate komplitseeritud tegelikkusele. Raamatut läbib mõte, et inimene peab andma vastust iga oma teo eest. Leedu keelest tõlkinud ning andmeid autorist esitanud Ilmar Vananurm, kujundanud Mati Pärk. Kirjastus «Eesti Raamat». Trükitud 24 000 eks. 200 lk. Hind 65 kop.

Elisabeth Aspe. ENNOSAARE AIN. ANNA DOROTHEA.

Vanemale koolileale mõeldud raamatut leiame eesti kirjandusklassiku Elisabeth Aspe (1860—1927) kaks ajaloolist jutustust, mida ühendab ühine tegevuspaik — Pärnu ja selle lähim ümbrus. Kirjaniku peateos «Ennosaare Ain» ilmub viiendat korda ning selles antakse pilt esimeste eesti haritlaste kujunemistest teoorjuse ajal. Kolmandat korda trükitaval näinud jutustus «Anna Dorothea» viib lugeja juba kaugemasse ajalukku, XVIII sajandi esimese poole, kui on lõppenud laastav Põhjasõda ning elu on siirdunud rahuaja roobastesse. Raamat sarjast «Eesti lastekirjanduse varamust». Järeisõna kir-

jutanud Oskar Kruus, kujundanud Milvi Torim. Kirjastus «Eesti Raamat». Trükitud 28 000 eks. 120 lk. Hind 30 kop.

Christiane Baroque. SOVAVESI.

«Looming» Raamatukogu nr. 14/15 (1374/1375). Konesolev tõlkevalimik on prantsuse keskmise põlvkonna kirjaniku Christiane Baroque'i esmatvõtmisteks meie maal. Valimik on koostatud tema novellikogumike «Tuled ulgumel» ja «Toad vaatega minevikku» põhjal. Esialt mainitu tõi autorile Drakkari kirjanduspreemia, teine — Concourt'i auhinna. Prantsuse keelest tõlkinud ja saatesõna kirjutanud Haidi Kolle. Kirjastus «Perioodika». Trükitud 24 000 eks. 72 lk. Hind 40 kop.

Eno Raud. TULI PIMENDATUD LINNAS.

Keskmisele koolileale kirjutatud jutustuse tegevus hargneb okupeeritud Eestis ühes väikelinnas. Teos sai üliõpilisel laste- ja noorsookirjanduse võistlusel

1970. aastal esimese preemia. Kolmas trükk. Kirjastus «Eesti Raamat». Trükitud 20 000 eks. 176 lk. Hind 50 kop.

Villeme Gross. OHE POISI SUVI.

Keskmisele koolileale mõeldud raamatust jutustatakse sellest, kuidas veetsid oma suvist koolivaheajaga 1950-aastate koolilapsed. Neljas

trükk. Illustreerinud Hugo Mitt. Kirjastus «Eesti Raamat». Trükitud 22 000 eks. 104 lk. Hind 15 kop.

3. Сяргая. СТАРИННЫЕ СКАЗКИ О КУМУШКЕ-ЛНСЕ.

Raamat sisaldab Ernst Sär-gava (Peterson-Särgava, 1896—1958) tötluses paarikümend ennemuistset juttu Reinu-vader Rebaste. Vene keel-

de tõlkinud Vera Prohhorova, illustreerinud Sandor Stern. Kirjastus «Eesti Raamat». Trükitud 300 000 eks. 80 lk. Hind 35 kop.

Аста Масс. КЛОУН КОРГИТС.

Asta Kassi lasteraamat «Kloun Korgitsa kodune elu» on vene keelde tõlkinud N. Abasina. Illustreerinud A.

Vender. Kirjastus «Eesti Raamat». Trükitud 20 000 eks. 48 lk. Hind 15 kop.

«TEATER, MUUSIKA, KINO» nr. 4.

Seoses Eesti NSV helilooja-te XII kongressiga on avaveerg Raimo Kangrolt. Muusika valdkonnast avaldatakse veel intervjuu juubilar Arne Mikuga (kõnimused esitanud Mare Põldmäe), «Mõttevaramus» Austria silmapaistva näitleja Leo Slezaki (1873—1946) kirjanek «Ja publik ei saa milleski aru», uues rubriigis «Kaasautor» kõn-luse RAT «Estonia» orkestri kontsertmeisteriga Mati Uffer-tiga (küsitletud Ines Rannap) ning rubriigis «Kes?» valik leedu helilooja Bronius Kuta-vičiuse mõtteavaldusi. Rudolf Põldmäe on andnud ülevaate «Vanemuise» muusikateatri varasemast perioodist, Uno Ussisoo veerud «Nobeli heliloomingupree-

miad». Teatriosa alustab Lauri Kärk kirjutisega, mis puudutab nn. autoritruuduse teemat, Endel Pärna juubeli puhul võtab sõna Endrik Kerge, Jaan Kruusvalli näiden-d «Pilvede värvid» lavastu-sele TRA Draamateatris an-nab hinnangu Maris Balbat, A. Kazantsevi «Vana maja» lavastusele Noorsooteatris aga Merle Karusoo. Filmi-veergudest loeme M. Jam-polski kirjutist jaapani reži-sööri Akira Kurosawa var-jude teatrist, Ines Rannapi ülevaadet «Viis aastat televi-siooni muusikafilme», Jaak Olepi ja Hans Luige arva-must joonisfilmile «Põrgu» jm. Numbri lõpetab Helena Risthein kirjutikiga «Raf-fael» 96 lk. Hind 75 kop.

Tõnis Kallejärv. KULDVIL-LAKUMAAL. Matkamarsruute Mustame rannikul Anapa-Batumi.

Matkajuhis antakse ülevaade pealkirjas mainitud paikkonna ajaloost, loodusest, tänapäeva elust, kuurordidest, huvitavatest vaatamisväärsustest jm. Kaane kujundanud J. Kaarma, T. Kallejärve fotod, kaanefotod: K. Soosaar. Kirjastus «Eesti Raamat». Trükitud 6000 eks. 112 lk. Hind 55 kop.

O. Kirss, L. Pajos. PEIPSI PÕHJARANNIKUL (Lohusuust Vasknarvani).

Matkajale mõeldud brošüür kirjeldatakse Peipsi põh-jaranniku kaunist loodust, an-takse ülevaade kohalikust elu-olust ja tutvustatakse mat-karadade äärde jäävaid hui-väärsusi. Kaane kujundanud J. Kaarma, fotod: H. Joonuks. Kirjastus «Eesti Raamat». Trükitud 5000 eks. 48 lk. Hind 15 kop.

Теофил Алликан. АЗЕРИ. Люди и автоматы.

Brošüür Aseri Keraamika-tehasest. Sarjast «Õpime meistritelt». Teine ümber-tõ-tatud trükk. Kaane kujunda-nud T. Aru ja A. Orupõld. Fotod: M. Kasemets. Kirjastus «Valgus». Trükitud 1500 eks. 56 lk. Hind 25 kop.

Helmi Oprus. TARTU RAE-KODA.

Brošüüris tutvustatakse il-meka varaklassitsistlikus stiilis ehitismälestist, Tartu rae-koja hoone ehituslugu ning heidetakse pilk ka projekti autori ehitusmeistri J. H. B. Walteri tegevusele. Illustreerit-ud fotodega. Kaane kujunda-nud J. Kaarma. Kirjastus «Eesti Raamat». Trükitud 8000 eks. 36 lk. Hind 25 kop.

N. Vihm. HAMBAAIGUSED.

Brošüür stomatoloogia valdkonna põhilistest haigus-test, nende ennetamisest ja ravi põhialustest. Teine, täien-datud ja parandatud trükk. Sarjast «Teadus ja tervis». Kaas: H. Puzanov. Kirjastus «Valgus». Trükitud 20 000 eks. 72 lk. Hind 20 kop.

V. Popov, S. Nikolajev. OLDELEKTROTEHNIIKA JA ELEKTROONIKA ALUSED.

Õpik. Vene keelest tõlkinud A. Ronk, kaane kujundanud E. Tali. Kirjastus «Valgus». Trükitud 5000 eks. 544 lk. Hind 1.10 rbl.

KOKKUHID ON AJA NÕUE.

Kirjandusnimestik koondab säästlikkuse ja kokkuvõitu kohta kirjutatu aastast 1981—1983. Koostanud Rita Hiller-maa ja Vilma Piibeman, kaas: L. Tamm, Fr. R. Kreutz-waldi nim. Eesti NSV Riikli-ku Raamatukogu väljaanne. Trükitud 1000 eks. 28 lk. Tasuta.

TEAMIK 1984. A. SISSE-ASTUJAILE. E. Vilde nim.

Tallinna Pedagoogilise Insti-tuudi väljaanne. Trükitud 2500 eks. 60 lk. Hind 10 kop.

«HORISONT» nr. 4.

Numbris heidab filos-dr. Mikk Titma pilgu Eesti NSV sotsioloogide töömaile, Eesti NSV akad. Gustav Naan jätk-kab kõnelt teemal «Emot-sioonid mõtlemine ja emot-sionaalne mõtlemine». Seoses Eesti NSV Etnograafiamu-seumi 75. aastapäevaga loe-me intervjuud muuseumi di-rektori Aleksei Petersoniga, veergudest «Vitamiinide abc I» biol.-kand. Vello Tohver-i kirjanekut «Vitamiinid. Mis need on?», biol.-kand. Jüri Martini muljeid Seisellide Va-barigist («Palmisaared India ookeanis») jpm. 38 lk. Hind 50 kop.

«KULTUUR JA ELU» nr. 4.

Jaan Anveldi 100. sünni-aastapäeva puhul kirjutab tema kooli- ja kultuurhari-dusalastest seisukohtadest Oskar Kuningas. Meie tantsu-kunstist ajavad juttu tantsu-pedagoog ja balletmeister, TPedi õppejõud Mait Agu ja ajakirjanik Heino Kermik, Eesti NSV Riikliku Etnograa-fiamuuseumi 75. aastapäeva märgib artikliga Madis Jür-gen, värsiesituse aabitsast annab neljanda õppetunni Einar Kraut, kunstnikupor-tee Tõnu Tormisest on joo-nistanud Mirjam Peil. Edasi loeme intervjuud harrastus-filmi ja Tõnu Aruga (vestleb Jaan Paavle) jm. 44 lk. Hind 35 kop.

«POLOGRAFIST» nr. 4.

1983. Bülletään avaldab tosin-kond kirjutist, nende hulgas Eesti NSV Kirjastuskomitee juhttoimetaja Artur Laustu ja peatoimetaja asetäitja Anne Karu kõneldes Moskva IV rahvusvahelisest raamatute-näituslaadast, Uno Jaanuse kirjutist Tallinna vanimast trükikojast «Ühiselu» jm. 32 lk. Hind 30 kop.

PROFESSIONAALNE KRETINISM SATELLITLINNAS

On ju ikka nii olnud, et uut kergem ehitada, kui vana parandada. Vana Tallinn sai uue kuue — tore. Ent kas ei ole ülim aeg lasta meie ühiskondlikul (kriitiliselt) pilgul meie mikrorajoonidele libiseda. Milline on ikkagi tegelikult juba vanuripäevi veetva Mustamäe hambumus? Haigused hakkavad hammastest. Elu on paradoksaalne — kuldhambad on moes ja kas ei ole 1960. aastate supergraafika ja neonreklamide sära valvsust uinutav.

Kahetsusväärne on, et üldsus ja arhitektid on puudulikult informeeritud oluliselt uuenevatest muinsuskaitsepõhimõtetest. Just seetõttu peavad mitmed mikrorajoonide elamu-ekspluatatsioonivalitsused meie satelliitlinna kaitsma eeskätt arhitektide rünnakute eest, kes lasevad end muuta ajastu tööriistaks. Ei ole mingit kahtlust, et Mustamäe, Lasnamäe, Oismäe on kõige humaniseeritud elamurajoonid. Siin elatakse, siin kasvavad meie lapsed, vanalinnas käiakse ju peaaegu igaüks. Millised siis on need viimasel ajal järjest sagedamini deklareeritavad mikrorajoonide ehitustegevuse põhimõtted?

1. Tuleb takistada mitme kinnistu lahutamist paratamatult kaasnevaid muudatusi. Kui mingil leibkonnal hakkab ühe kinnistu piires kitsas, on see kõige kindlam märk, et tal on aeg hakata mikrorajoonist välja kolima.

2. Ajalooliselt kujunenud kinnistute struktuuri ei tohi muuta.

3. Tuleb järgida mullapõues säilinud alusmüüride ja keldrite (maa-alused garaažid) kulgu ja katusemaastikke. Mikrorajooni kauni katusemaastiku reostamine igasuguste tornkinnistute ja maad ligi lõsuvate kaubanduskeskustega on teadagi kurjast.

Midagi loomuvastast ei ole selles, kui taastatakse nn. «proteeshoone» ajalooline fassaad. Asjaolu, et kinnistute liigendamist ja eraldamist on juba 1950. aastatest alates praktiseeritud, pole piisav õigustuseks. Kahtlemata oleks eelmainitud

sätete ellukutsumine arhitektidele suureks lõögiks. Sest kus mujal leiduks nii edevustkõditavat võimalust enesejäädvustamiseks — keskkonnas, mille inimlähedus õilistab isegi kõige eklektilisema monstrumi. Ei tohi lasta muutuda elutuks kivikõrbeks meie kõige tihedama populatsiooniga linnajagu. Seda ei õigusta ka kisenavajadus avalike pissuaaride järele. Nähtus, milline on juba orgaaniliselt ja ajalooliselt mikrorajoonile võõras. Kas poleks mitte kõige ausam ehitada mikrorajoonis vanamoodi

gostmodernismi põhimõtetele truaks jäädes. Jäägu siis reguleerimistsoon pealegi vahepealse, arhitektuuriklassika motiive põgusalt stiliseeriva ostmodernismi mänguruumiks. On aeg panna otsustav piir kahemõtteliste betoonkullide invasioonile meie mikrorajoonides. Jäägu kinnistutevahelised hajumusväljakud koolilaste pärisosaks, nende korralikul kodudesse hajumisel.

Lõppude lõpuks on meil ju mägesid kuhjaga, kus noorel, loometungides võbeleval arhitektide armeel jääkade ehitusmasside artikuleerimise kallal omi joonlaudu murda. Pean siinkohal silmas eelkõige Rahu- ja Pärnamäed.

ARMIN VALMIERA

seriku ja V. Künarpuu vertikaalsetele mahtudele.

Edasi A. Valmiera leiab, et hoonete arhitektuur on eklektiline ja pretensioonikas stiilses gostmodernistlikus keskkonnas. Ent ometi on projekti vooruseks, et selle autorid on osanud tabada mikrorajoonide arhitektuurimiljööd kujundavate detailide omapära, mitte jälgides neid mehaaniliselt, vaid allutades olemasolevale rõude-lodžade fassaadikontseptsioonile.

Asjatult saab V. Künarpuu sarjata ostmodernistliku Pärjapoe pärast. See kitsas hoone lülitub otse ideaalselt niigi küllalt segasesse fassaadifronti, tabades meisterlikult väheväärtuslike naaberkinnistute eklektilist vormikeelt.

Arhitektide ja muinsuskaitseorganite konfliktid ei piirdu ainult Mustamäega. Ühel koosolekul võrdles üks lugupidatud teadur Mustamäed Annelinnaga, väites, et Mustamäe ansambel nõuab samasugust lähenemist nagu Tartus asuva satelliitlinna ajalooline tuumik. Aga võrrelda Mustamäed Annelinnaga on sama, mis võrrelda Lasnamäed Supilinnaga. Annelinn ja Supilinn on ju kõigest unised provintsiinneed, muuseumlinnad. Et neis linnades pole ette nähtud rajada tööstusi, siis võisid seal tekkida ajaloolise arhitektuuri reservaadid, mille rahu häirivad vaid arvukad turistid.

Eritingimuste kehtestamine kaitsetsoonides peletab aga ehitajad ajaloolistest keskustest eemale, tekitades niiviisi kunstlikult arhitektuurireservaatide, mis pole kokkuvõttes kasulikud ei ühele ega teisele poolele.

LEHO HUNT

EHITUSDOGMATISM MIKRORAJOONIS

Meie vabariigi saavutused mikrorajoonide pideval väljahitamisega on üldtuntud. Ka toimuvad seal ulatuslikud restaureerimistööd, mille üheks õnnestunud näiteks on vana, Oismäe markeriva piirde müüri kohandamine ridaelamuks. On aga sagenemas juhtumid, kus muinsuskaitseorganid hindavad omi võimupiire üle, sekkudes satelliitlinnade rekonstrueerimise küsimustesse.

Muinsuskaitse eesmärkide üheplaaneline tõlgendamine avaldub ka Armin Valmiera kirjutises, kus arhitektidele esitatud pretensioonid võivad

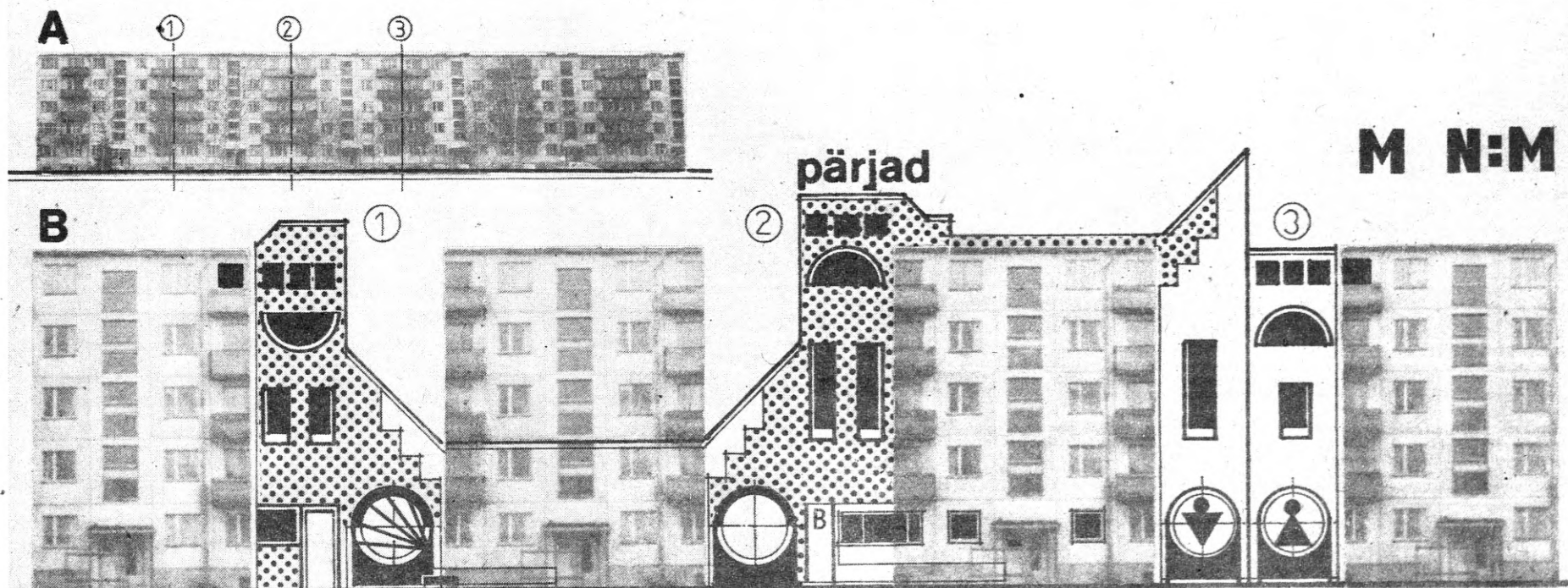
pidurdada mikrorajooni kui pealinna orgaanilise koostisosa normaalset arengut. Ta võrdleb kinnistuid hammastega, mille arv on lõplik. Rikkudes ajalooliste kinnistute piire, tähendab hävitada mikrorajooni ansambiline tervik. See on vaieldav, kuna juba XX saj. keskpaiku lõhkusid tänavafondi vertikaalset liigendust gostmodernistlike elumute horisontaalid. Selge, et pole võimalik pöörduda tagasi olukorra juurde, mis on fikseeritud kaunis albumis «Tallinn 80».

Ansambli terviklikkus tänapäeva ehituspälviku eest

kaitsta püüdva kaitsetsooni loomine oli õigustatud, kuna oli tekkimas olukord, kus kardinaalsed muutused satelliitlinna hoonestuses võisid oluliselt kahjustada säilinud ajaloolist ehitussubstanti ja mikrorajooni niimoodi kaotada atraktiivsuse turistidele, omapärase põnevuse linnaelanikele endile.

Võib ainult imestada, et muinsuskaitseorganisatsioonide esindajad ei suuda mõista lihtsat tõe, et tänapäeva Tallinn ei ole sajandikeskme Tallinn.

Siit ka õigustamatud rünnakud noorte arhitektide A. Võ-

NEMAD MEIST

Pinarootsis ilmuvas ajakirjas «Kuur» («Kulture und unikal retrospective») kirjutab arhitektuureetik Uno Altermann: «Uue ja veel uuema harmooniline seostamine iseloomustab 70. aastate lõpu V. Künarpuud. Ta huvitub ikka enam arhitektuuri ja keskkonna küsimustest, peamiselt nüüdiseliste integreerimisest väljakujunenud linnapiiri. Näiteks võib tuua siin kolmekorruselise Pärjapoe projekti, mis arvestab gostmodernistlike naaberhooneid. Arhitektuuriline fassaad moodustab ambivalentse elemendi terviklikus tänavapildis.»

NÄTSTI

TA POLNUD MITTE ENAM PSÜHHOPAAT, VAID JUBA PSÜHHORISTLEJA.

PEETER TAMMELA

KUS HÄDA KÕIGE SUUREM, SEAL ABI KÕIGE VÄHEM.

ANDRES MÄND

KUNSTINALI

«Näeh, sul ka uus nahkpint-sak! Eht või kunst?»
«Ehtne kunst — kunst kuulub rahvale!»

HELJU KALLUS

«Naeruväärt naljad siin kõik,» ütles asjamees, «ühtegi neist ei saa tõsiselt võtta.»

GUIDO-ROLAND RAUDVER

LÄKSKI NÄTSTI!

«Sirbi ja Vasara» kiirpila-voistluse kokkuvõtteid tehes ja autoriümbrikke avades tuli järjekordselt tõdeda, et «annad kuradile sõrme, aga tema võtab sinult sõrmuse». Nii sai eksikombel antud hoiatus autorilt ära võetud ja Henno

Käole antud. Oige autor, kes «annab kuradile sõrme...» on TOOMAS LIPBERG, keda kiirpila-voistluse žürii ka esile tõstab. HENNO KÄO aga võtab loo «Parim noor näitusel-kulastaja». Süüdlasi ei ole veel karistatud.

TOIMETAJA
TOIMETUSE KOLLEEGIUM: E. ANUPÖLD (toimetaja asetäitja), V. HERKEL, J. KANGILASKI, K. KHSK, M. MIKIVER, I. MOSS, L. REMMELGAS, J. RÄÄTS, A. TAMM, I. TORN, P. UUSMAN, D. VAARANDI.

I. RATTUS

E. ANUPÖLD

Toimetuse: 200 001 Tallinn, Pikk t. 40, postkast 388. Telefonid: toimetaja — 44 14 16, toimetaja asetäitja — 60 19 24, vastutav sekretär — 60 17 03, publitsistika- ja kultuuritöö osakond ning kunstiosakond — 60 19 05, kirjandusosakond — 60 18 83, muusikaosakond — 60 18 22, teatriosakond — 60 12 46. «Sirp ja Vasar» ilmub kord nädalas. Tellimishind kolmeks kuuks 1 rubla ja 29 kop. Üksiknumbri hind 10 kop. Väljaandja kirjastus «Periodika», Tallinn, Pärnu mnt. 8.

«Sirp ja vasar» («Серп и молот») орган Министерства культуры и творческих союзов Эстонской ССР. Издательство «Периодика», Tallinn, Пярнуское шоссе, 8.

MB-01925

Maht 4 trükipoognat. Tiraaž 76 600.

Tell. nr. 1552

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10